

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 22 (394) 5 – 11.06.2015 р.

**Андерс
Ослунд**
про реформи
в українській
економіці

Що необхідно для успішної
децентралізації влади

«У полоні я врятував
прапор». Спогади бійця

Чи вдасться очистити
ФІФА від корупції

2015

Місцями подекуди вибори

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україні

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com VISA MasterCard IBOX ПриватБанк

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSIM.ua

U.T.T. & C.S.C.

Тарифи діють на 02.02.2015. Додаток на дзвінки: 11.00.1896
482.0102001 та 11.03.1896 на 4.12.2003. Інформація

НА ЧАСІ

Зупинити блатну істеріку

Чи є можливість зашкودити реставрації злочинного режиму

4

Юрій Макаров про призначення Міхеїла Саакашвілі очільником Одеської ОДА

7

Андерс Ослунд: «В Україні громадяни, на жаль, не розуміють ключових економічних перетворень»

Відомий економіст про хід реформ в Україні, кадрову політику Кабміну та Газпром як злочинну організацію

8

Наївність доктринерів

Як українські інтелектуали підігрують Путіну й сепаратистам

10

Андрій Пивоварський: «Найбільша проблема – втрата транзиту»

Міністр інфраструктури про стан доріг, майбутнє Укрзалізниці та особливий статус МАУ

12

ТЕМА НОМЕРА

Прохідні вибори

Михайло Басараб про головні виклики переобрання влади в регіонах

14

Місцева виборча ініціатива для окупованих територій

Як обрати органи влади для Донбасу та Криму

16

Олександр Черненко: «Повторні місцеві вибори можливі через два роки після старту децентралізації»

Депутат від БПП, экс-голова Комітету виборців про відкриті списки та інші електоральні новації

18

Загроза локального реваншу

У чому виклик виборів на Донбасі

20

Вся влада радам?

Чи готові парламентарії змінювати виборче законодавство

22

Не те вирішення не тієї проблеми

Чим небезпечна децентралізація для України сьогодні

24

СУСПІЛЬСТВО

Пройшов Іловайськ і врятував прапор

Спогади бійця «Донбасу»

28

Волонтер Ірина-Ізоolda Горбильова: «Моя головна мета – підготувати вояків до мирного життя»

Як допомагає українським бійцям діаспора з ОАЕ

30

СВІТ

«Усе те, що ми бачили в радянські роки, триває, але вже в іншому виконанні»

Президент Латвії, экс-міністр оборони про російську загрозу на Балтиці та оборонну стратегію НАТО

32

Едвард Лукас про те, чому треба бойкотувати чемпіонат світу з футболу 2018 року в Росії

35

Як відчистити заплямований кубок

Чи вдасться подолати корупцію у світовому футболі

36

Альтернативна реальність

Як трактувати нову риторику Росії щодо України й Заходу

38

Час покласти край балачкам

Чи зможе Греція втриматися в зоні євро

40

СПАДОК

Кримські греки Донеччини

Хто такі уруми й румеї

42

НАВІГАТОР

Юзеф Ген:

«Мій приятель – король Польщі»

Польський письменник про створення міфу «короля-зрадника» та його спростування

46

Здрастуй, літо!

Порожні пляжі як візитна картка окупованого Криму

48

«Будь готовий!» – «Завжди готовий!»

На Донбасі знову бавляться в піонерію

49

Ярослав Пешек про те, чому в зіткненні цивілізацій переможе прогресивніша

50

Тиждень

№ 22 (394) 5 – 11.06.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-1250

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 3.06.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

**КЛЮЄВ
МАЄ
СИДІТИ
ЗА ГРАТАМИ**

Зупинити блатну істерику

Автор:
Дмитро Крапивенко

Смішним режим Януковича був тільки з естетичного погляду. Саме по собі визначення «злочинна влада» жодним чином не було гіперболою чи метафорою. Нинішні перші особи держави, коли ще виконували роль опозиції і стояли на сцені Майдану, зовсім не цуралися цього визначення. Школяреві було зрозуміло, що основою стійкого злочинного угруповання, яке узурпувало владу в країні, була Партія регіонів. І в перші помайданні дні революція йшла за своєю невблаганною логікою: регіонали ліквідовували партійні осередки в областях, розбігалися, залягали на дно. Це нагадувало комуністів у 1991-му, коли вони боялися відплати за їхні злочини, але та фобія швидко минула, дерадянізація в Україні починається тільки зараз, та й то зі скрипом. Що вже казати про кримінальне угруповання, яке міцно вкорінилося і сьогодні має доволі широке представництво в парламенті.

Якими бачаться події 2014–2015 років з позиції досвідчених кримінальників, що раптово втратили контроль над ситуацією? «Пахан» утік, прихопивши із собою значну частку «общака» – у банді починається розбрат. Нагору полізли табірні інстинкти: принцип ЧЧВ (человек человеку волк), закон «помри ти сьогодні, а я завтра» – ми бачили і крокодилячі сльози, і прокльони на адресу Януковича та інші театральні ефекти у виконанні регіоналів. Але все те швидко минуло, коли «братва» зрозуміла, що »

ФОТО: УНІАН

відповідати по-справжньому не доведеться, а політтехнологи порадили компенсувати іміджеві втрати за допомогою ребрендингу: була Партія регіонів – став Опозиційний блок. Баласт зі списків скинули – і знову в Раду.

Кримінальники – непогані психологи. Є ціле мистецтво «пробивання» своїх потенційних жертв чи опонентів. Регіонали боялися натовпу з Майдану: хлопців у балаклавах, що могли увірватися на дачу, зупинити представницьке авто, влаштувати обструкцію під стінами Ради. Домовитися з ними було нереально. Інша річ – представники проєвропейських політичних сил. За табірною класифікацією це «придурки», пропарок людей, віддалених від привілейованої злодійської касты, однак забезпечених усім необхідним, звільнених від важкої фізичної праці, адміністративно-господарський персонал, одним словом. Знайти спільну мову з ними – жодних проблем. І, судячи з усього, знайшли.

Вже влітку минулого року регіонали почали дозволяти собі звинувачення на адресу української армії, яка «знищує мирне населення на Донбасі», висловлювати співчуття сепаратистам, що «вимушені взяти до рук зброю», закликаати до «нормалізації відносин із Росією». Бо відчули безкарність з боку «придурків», а розлючений народ уже був зайнятий війною, ніби й не до регіоналів.

Взаємини між проросійськими і проєвропейськими політичними силами в Україні нагадують якусь збочену рольову гру: кат і жертва заради демократичності процедури часом неохоче міняються місцями, але, складається враження, лише для того, щоб повернутися до більш звичної моделі, де одні комфортніше почуваються у владних кріслах, а інші в ролі опозиції, яка вкотре закликає до всенародного повстання проти злочинного режиму.

Непокарані злочинці готують реванш, і це вже ні для кого не є секретом. Загальне погіршення економічної ситуації в країні створює для цього певне підґрунтя, а нерішучість влади додає впевненості. Найближчий рубіж – місцеві вибори, що ста-

нуть плацдармом для подальшого кидка. Не існує жодних демократичних процедур, щоб зупинити їх у цьому. Політичні погляди не можуть бути предметом кримінального переслідування – порушувати цю аксіому можуть хіба що невігласи-диктатори. Але чи мають політичні погляди «смотрящі»? Якою є ідеологія партії, котра то на всіх парах поспішає підписати Угоду про асоціацію з ЄС, то потім раптово вирішує зупинитись і згадати про стратегічне партнерство з Росією, партії, чимало членів якої приховано чи відкрито підтримує сепаратизм, партії, що одночасно любіє інтереси олігархії і бавиться соціалістичним популізмом? Якщо розглядати логіку дій Партії регіонів як злочинного угруповання, то знайдуться і відповідні статті Кримінального кодексу, і місця на лаві підсудних для тих, кого зараз Генпрокуратура лякає, як у дитячій грі, мовляв, «я йду шукати, рахую до трьох. Один, два, два з чет-

те лобі, якщо офіційний Київ скоро вже рік як веде переговори з ватажками «ЛНР-ДНР». У цивілізованому світі перемовин із терористами не ведуть. Отже, якщо Київ іде на діалог із сепаратистами, ба більше, торгується з ними про якийсь «особливий статус», то є всі підстави задуматися над точністю термінів щодо проросійських бойовиків.

Так само і з регіоналами. Якщо вони мають статус парламентської опозиції, то годі сумніватися, що їх почують у цивілізованому світі. Варто згадати хоча б недавній візит Юрія Бойка і Вадима Рабиновича до французького Сенату. Там представники Опозиційного блоку виголосили полум'яну промову про утиски свободи слова в Україні. З вуст депутатів-опозиціонерів (а європейці завжди зважають на формальний статус) така критика звучить переконливо апіорі. Насправді спіч Бойка – Рабиновича чи Юлії Львовичкіної, виступам якої в ПАРЕ аплодує російська делегація, є не чим іншим, як блатною істерикою. Є таке поняття в криміналістиці, коли затриманий починає поводитися вкрай неадекватно: відверто клеїти дурня, кричати на весь голос про свавілля, яке чинять «менти», імітувати гострий психічний розлад. Мета такої поведінки буває різною: виграти час, підбити зеків на бунт, спантелечити слідчого чи конвой, відволікти увагу. На людей вразливих, недосвідчених блатні істерики мають неабиякий вплив, у наївних викликають емпатію. Учораšní регіонали вповні оволоділи цим мистецтвом, ба більше, налагодили його експорт, себто почали застосовувати на зовнішньополітичній арені.

Зупинити блатні істерики, а разом і реванш регіоналів можна лише у спосіб фактичного засудження злочинного режиму Януковича та його функціонерів. Окремі звинувачення в перевищенні службових повноважень, привласненні майна дадуть ефект стрільби з гармати по горобцях. Для цього потрібно небагато: політична воля і тиск громадянського суспільства. Однак наразі політичної волі бракує навіть для заборони позапарламентських комуністів, які також покладають певні надії на місцеві вибори. ■

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ПРЕДМЕТОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ. АЛЕ ЧИ МАЮТЬ ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ «СМОТЯЩІ»?

вертиною, два з половиною...» Бо за тривалістю процедур і заставами-відкупками вже годі зрозуміти, чи побачимо ми за ґратами бодай когось із одіозних лідерів ПР-ОБ.

Окрім власне кримінальної природи Партія регіонів і її метастази мають також доволі окреслені ознаки п'ятої колони країни-агресора. В Україні діє цілий агентурний спрут, щупальці якого тягнуться від нинішніх російських садиб Януковича і К° до фінансових потоків у нашій країні, політичного життя як такого. Однак усе це не заважає регіоналам відігравати роль цілком легальної опозиції.

Українці інколи дивуються, чому на Заході донбаських сепаратистів часто називають не терористами, а повстанцями. Можна вибудовувати різні конспірологічні теорії про всемогутнє російське лобі в Європі. Але для чого

Ultima ratio regis

Автор:
Юрій Макаров

Пояснень і оцінок не бракувало, призначення нового голови Одеської облдержадміністрації стало подією номер один минулого тижня, а Міхеїл Саакашвілі – ньюс-мейкером відповідного рівня. Причому першою реакцією була розгубленість, а другою, як годиться, пошук фантастичних сценаріїв. Один дуже шанований мною оглядач припустив, що цей крок виказує далекосяжні наміри: батька грузинських реформ, мовляв, готують у прем'єри, й керівництво областю – технологічно необхідний для цього етап (щоправда, в такому разі незрозуміло, що робитиме президент із пропрем'єрською, другою за чисельністю парламентською фракцією, а також коаліцією загалом). Були й інші пояснення. Припустити, що енергійного й харизматичного менеджера, який щойно набув українського громадянства, просто кидають на одну з найскладніших ділянок у державі, нам, натренованим на розшифруванні складних багатогодових і багатопарових комбінацій, важко, хоча чому, власне? Одеса – це корупція, Одеса – це контрабанда, Одеса – це кордон із проросійським Придністров'ям, Одеса – все ще помітний ресурс «вати», Одеса – один із головних напрямків російських диверсій. Ну й, будьмо відвертими, не найбільш процвітаючий регіон, якщо взагалі стосовно нинішньої України можна вживати слово «процвітання». До того ж тут є кілька локалізованих і персоналізованих бюджетних дірок, крізь які витікають державні гроші, на кшталт порту чи НПЗ. Взяття їх під контроль означатиме переконливий прецедент для всієї держави у подоланні штучної руїни.

Слід розуміти, що для нашої влади на другий рік після закінчення Майдану критично важливо мати яскраву й переконливу історію успіху, бодай одну. У цьому сенсі кандидатуру обрано ідеально: пан Саакашвілі довів здатність не лише робити іншим зміст відносин у певних застарілих схемах взаємодії, а й супроводжувати це переконливою зміною декорацій, тобто унаочнювати свої успіхи для будь-якого скептика. Якщо ж іще згадати, що в нашого президента є одна помітна слабкість, а саме виходити в кадрових рішеннях із міркувань особистої лояльності, можна зробити висновок: у своєму колишньому, так би сказати, колезі він не бачить загрози. Хоча, за великим рахунком, слід було б трохи модернізувати свідомість і затамити: найбільшою небезпекою для керівника держави є не ймовірність того, що твій

призначенець перекинеться до конкурентів, а добре розтиражована звістка про те, що він поправляє здоров'я у Швейцарії, коли довірена йому область тоне в снігах, як це було з попередником Міхеїла Нікозовича. З ним самим, зрозуміло, така можливість зведена до нуля.

Цікаво, що цього разу не прозвучало жодних претензій щодо походження нової надії українських реформ. Усі вже трохи адаптувалися, зараз час визнати, що масоване залучення іноземців на керівні посади держапарату було дещо легковажним. Не кожен грузин є природженим реформатором і не кожен американець топ-менеджером. Окрім – припустімо! – освіти й досвіду в чужинців є та перевага, що вони не належать до котроїсь групи впливу, хоча за сприятливих обставин це швидко долається (хто тепер згадає, що Давид Жванія народився в Тбілісі, а Роман Зварич – у містечку Йонкерс, штат Нью-Йорк?), і той недолік, що вони не втаємничені в місцеві подробиці процесу, яким належить керувати, тобто просто не знають матчастини. Цим передусім пояснюється відсутність гучних успіхів у міністерствах та відомствах, очолюваних запрошеними з-за

кордону рятівниками. Наш «новачок» за останній рік уже встиг пообтертися в коридорах влади й має всі шанси вписати своє ім'я в перелік успішних «варягів» поруч із герцогом Рішельє та адміралом де Рібасом.

Інша річ – які для цього йому надано інструменти. Відколи це регіональна митниця підпорядкована голові ОДА? Чи може він надійно контролювати місцевих прокурорів і міліціонерів? Яким чином долає саботаж суддів, вигодуваних під чуйним наглядом юриста всіх часів і народів Сергія Ківалова? Схоже, певні гарантії сприяння від президента він дістав, але чи не потонуть вони в бюрократичному болоті? Сам «новачок» настроєний оптимістично й навіть войовничо: «Тут бандит на бандиті сидить, і ти собі шию зламаєш, і саме тому я погодився». У такому разі можемо говорити про досить високі ставки й навіть про останній довід президента. Забезпечити змінам друге дихання, починаючи з периферії, оскільки із центру вони вочевидь не запускаються, – нічого не скажеш, креативне рішення.

Але, якщо, боронь Боже, спроба зазнає поразки, ми отримаємо скандал і дальшу депресію зовсім не обласного масштабу. Сподіваймося, обидва президенти – нинішній і колишній – розуміють, чим ризикують. ■

**ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЗМІНАМ
ДРУГЕ ДИХАННЯ,
ПОЧИНАЮЧИ З ПЕРИФЕРІЇ,
ОСКІЛЬКИ ІЗ ЦЕНТРУ ВОНИ
ВОЧЕВИДЬ НЕ
ЗАПУСКАЮТЬСЯ, – НІЧОГО
НЕ СКАЖЕШ, КРЕАТИВНЕ
РІШЕННЯ**

Андерс Ослунд: «В Україні громадяни, на жаль, не розуміють ключових економічних перетворень»

На Київському безпековому форумі **Тиждень** поспілкувався з Андерсом Ослундом, відомим економістом, який спеціалізується на економіках перехідного періоду, про проблеми трансформації України та виклики, які стоять перед нинішньою владою.

У. Т.: Нещодавно міністр економіки Абромавичус висловив думку, що найгірше в економіці вже позаду. На ваш погляд, Україна пройшла дно економічного циклу?

— Сподіваюся, але в цьому не можна бути впевненим. Імовірно, економіка зараз на дні. Ми бачили, що обсяг промислового виробництва зменшувався приблизно на 21,5% протягом кожного з перших чотирьох місяців року. Ситуація складна. Уже зараз зрозуміло, що прогноз МВФ падіння економіки України у 2015 році на 5,5% недосяжний, зараз реалістичнішими бачаться 9%. Але загалом дуже важко сказати, коли економіка почне відновлюватися.

У. Т.: Днями в Київській школі економіки ви презентували свою нову книжку «Україна: що пішло не так і як це виправити» (англійською мовою. — Ред.). Якщо порівнювати реформи в успішних країнах Східної Європи, які ви навели як еталон, із тим, що робиться в нас, то яку частину необхідних перетворень зараз реалізовує український уряд?

— Складно порівнювати, адже ситуації в країнах різні. В Україні, як і в більшості пострадянських держав, високий рівень корупції, і щоб її подолати, потрібні надзвичайні зусилля. За іншими напрямками відбувається дуже багато реформ, і проводяться вони широким фронтом. Це добре. Головне, що було зроблено, — зменшено субсидування Нафтогазу через підняття цін на енергоносії. Друге — скорочено привілейовані пенсії та обмежено пенсійні виплати. Крім того, було багато кроків із дерегуляції, зменшено кількість регуляторних органів, хоча й не настільки, як спочатку планував і заявляв уряд.

Дуже мало зроблено в питанні скорочення чисельності чиновників. Але надзвичайно важливо, що на ключові посади в уряді заходять нові, молоді люди. Цей фактор мав визначальний вплив у Росії в часи Гайдара у 1991–1992 роках, коли я там працював, у Грузії, Естонії, коли Март Лаар став прем'єр-міністром у 1992-му. На мою думку, українська влада вже ніколи не буде такою, як раніше, бо в ній

**Спілкувався
Любомир
Шавалюк**

з'явилося стільки молодих, високоосвічених людей. Вона стає дедалі компетентнішою.

У. Т.: У своїй книжці ви згадали про агентів спецслужб, які в пострадянських країнах формують своєрідну мережу, численну організовану злочинну групу й мають величезний вплив на правосуддя, правоохоронні органи тощо. В Україні вони протистоять реформам за багатьма напрямками. Як із ними боротися й чи мають держави Східної Європи успішний досвід такої боротьби?

— Передусім треба визнати, що КГБ (ФСБ), як і Газпром, — це злочинні угруповання. З ними не можна мати справу. Крім того, необхідно прибрати їхніх агентів. Адже в усіх країнах колишнього СРСР, а також у таких країнах, як Болгарія, Сербія, відбувається злиття агентів

спецслужб та організованої злочинності. Це велика проблема.

Східноєвропейські держави, передусім члени ЄС, мають досить багатий досвід її вирішення. Насамперед ідеться про люстрацію – це найкращий інструмент для того, щоб прибрати, скажімо, всіх, хто досяг певного віку. Також потрібно перевіряти людей, які обіймають ключові посади. Свіжий приклад – Саша Боровик. Очевидно, що він інфільтрований ФСБ. Пройшов Вищу школу КГБ, займався соціальними мережами, а потім приїхав в Україну й намагався обійняти посаду в уряді. Звичайно, українська влада тут постала некомпетентною, бо думала, що соціальні активісти, безумовно, хороші. Але вони є найкращим каналом для інфільтрації агентів.

Один мій добрий друг в Україні сказав, мовляв, 10% вищих чиновників раніше звітували перед КГБ. Вони й досі в тій структурі, звітують перед ФСБ, але не СБУ. Найчастіше це можна почути від командирів добровільних батальйонів, котрі свідчать, що вся інформація, яка доходить до рівня підполковника і вище, одразу передається російській стороні.

На мій погляд, слід частіше й комплексніше про це говорити. Система Путіна – організоване злочинне угруповання, яке складається з колишніх агентів КГБ. Їх просто треба прибрати. Звичайно, там є чесні люди, але головне – усунути нечесних, яких значно більше.

Те, що Март Лаар та Міхел Саакашвілі звільнили всі старі кадри, є однією з причин, чому вони згодом програвали вибори, бо ті старі кадри, яких було багато, голосували проти них. Але без цього кроку їм не вдалося б досягти тих успіхів у реформах, про які тепер усім відомо.

У. Т.: Дехто вважає, що масштабна люстрація негативно впливає на якість інституцій. Адже якщо всіх старших люструвати, то ми втратимо інституційну пам'ять...

– Прекрасно. Адже на сьогодні основа інституційної пам'яті – корупція, тобто те, що потрібно втратити, аби успішно провести реформи.

Але мова не про настільки великий масштаб люстрації. Якщо ми говоримо про державну служ-

бу, то йдеться про 250 тис. осіб, із яких нижчі рівні посад зовсім необов'язково звільняти. Щодо працівників прокуратури, то це 19 тис. осіб, із яких має лишитися щонайбільше 10 тис. Суддів зараз 10 тис., із яких, мабуть, вистачить і 5 тис., бо вони нічого не роблять, тільки теревенять і намагаються заробляти на хабарах.

У. Т.: Ви прихильник кардинального збільшення Заходом обсягів фінансової допомоги Україні, принаймні на \$10 млрд. Чи не вважаєте, що наша країна потребує не так грошей, як людських ресурсів та допомоги в організації нормальної державної системи?

– На мій погляд, Україна має чимало технічних спеціалістів. Проблема лише в тому, щоб вони працювали під орудою міністрів-реформаторів, які правильно організують їхню роботу. На сьогодні можна говорити про те, що є шість міністрів, які хочуть перетворень і можуть їх провести. Наприклад, разом із Айварасом Абромавичусом зараз працюють 85 молодих людей, переважно українців, що здобули освіту за кордоном. Міністр економіки привів в уряд, мабуть, найбільше нових облич. Другим за масштабом оновлення штату, напевно, є Нацбанк.

Звичайно, щоб компетентні люди затримувалися у владі й ставали професійними чиновниками, їм потрібно підвищити зарплати. Це також дасть змогу боротися з корупцією. Наскільки я розумію, найбільшим противником підвищення зарплат є Юлія Тимошенко.

У. Т.: Ви сказали, що шість міністрів налаштовані проводити реформи. Звідси випливає, що налаштованість решти на зміни, м'яко кажучи, значно слабша, тому в Кабміні є великий тертя. Який вихід із цієї ситуації: мініяти міністрів чи терпіти?

– Знаєте, якщо спробують замінити міністрів, то можуть прибрати компетентних, тому що вони для когось незручні. Так було в уряді Гайдара в Росії на початку 1990-х. Коли прийшов Черномірдин і почав організовувати нормальну корупцію, то був кінець реформам. Нині в Україні деякі міністри таки здійснюють перетворення. Думаю, потрібно дозво-

лити їм працювати незважаючи на те, чим займається решта.

Країни Балтії та Польща протягом десятиріччя, коли відбувалися реформи, змінювали уряди в середньому раз на рік. Це було добре для них, бо якщо корупція – головна проблема, то стабільність не потрібна. Адже всі, хто затримується в уряді надовго, мають високі шанси стати корумпованими. Якщо ж людина у владі лише рік, то є ймовірність, що за цей час вона залишиться чесною.

У. Т.: Чимало оглядачів, зокрема й іноземних, звертає увагу на проблеми нашого уряду з роз'ясненням громадянам власних досягнень. Чи відомі вам приклади того, як країни Східної Європи долали цю проблему?

– Найкращий приклад – Вацлав Клаус у Чехії. Він завжди усе зрозуміло й просто пояснював, зосереджувався на головному, на принципах. Коли був прем'єр-міністром, то щосуботи їздив до одного з маленьких містечок і розмовляв із людьми, пив із ними пиво, спілкувався. Тому він знав про всі їхні проблеми й відповідав на найзагальніші запитання під час публічних виступів. Тут важливо не боятися повторятися: треба повторяти доти, доки люди не зрозуміють.

В Україні громадяни, на жаль, не розуміють ключових економічних перетворень. Вони хочуть стабільний валютний курс, щоб гривня дорого коштувала, не усвідомлюючи, що саме через це зрештою відбувається девальвація, адже економіка не може довго витримувати дорогу гривню. Вони не розуміють, що коли ціни на енергоносії для населення низькі, то олігархи можуть купувати газ за одну ціну, продавати в рази дорожче й заробляти на державі величезні статки.

У цьому контексті я не збагну, що зараз робить Юлія Тимошенко. Це так безвідповідально. В Україні популісти регулярно виступають проти підняття цін на енергоносії, обмеження пенсій тощо. У Польщі ніхто не порушував подібних питань. Політики та громадянське суспільство мають сфокусуватися й пояснювати людям, що податки занадто високі, що держава занадто витрачається на багатих. Але цього не роблять! ■

БІОГРАФІЧНА НОТА

Андерс

Ослунд – американський економіст шведського походження. Народився 1952 року у Швеції. Здобув ступінь бакалавра у Стокгольмському університеті, ступінь магістра у Стокгольмській школі економіки, ступінь доктора (PhD) економіки в коледжі Св. Антонія Оксфордського університету. Працював радником з питань економіки уряду Єльцина – Гайдара в Росії (1991–1994), президента України Леоніда Кучми (1994–1997), президента Киргизстану Аскара Акаєва (1998–2004). У 2014-му увійшов до Міжнародної експертної ради при Мінекономрозвитку України. До 2015 року був старшим науковим співробітником Інституту міжнародної економіки Петерсона, потім перейшов працювати в Atlantic Council

Наївність доктринерів

В українських інтелектуальних колах просувається ідея про «європеїзацію» ціною територіальної цілісності

Автор:
Ігор Лосєв

Останнім часом з Адміністрації президента лунають голоси про те, що Україна не виключає можливості проведення референдуму на Донбасі. Це підтримують деякі наші політики, котрі вбачають у ньому якийсь вихід із ситуації, що склалася. Найбільш об'єктивно і яскраво цю ідею виклав відомий український інтелектуал Микола Рябчук, який опублікував на сторінках одного українського журналу статтю з промовистою назвою «Що може стати кошмаром для Путіна». Але коли читаєш цей текст, заголовок змушує тільки сумно усміхатися. Прикрість не лише в тому, що такі, на наш погляд, шкідливі тексти вкидаються в громадську думку України, а насамперед у тому, що Рябчук активно виступає в західних ЗМІ. Так, у 2010 році його публікації за кордоном про те, що Віктор Янукович уже не такий, як був у 2004-му, що він став цивілізованішим і демократичнішим, суттєво вплинули на ставлення Заходу до цього антидемократичного за своєю природою режиму, зробивши його доволі поблажливим. Що ж пан Рябчук пропонує сьогодні? Той-таки референдум на Донбасі, що має нібито вирішити наші проблеми. Автор починає з доволі сумнівного твердження, що Донбас Путіну не потрібний.

«Отож перший сценарій, що варто відразу відкинути як цілком неймовірний, – це окупація Донбасу чи в наявних, чи в розширених межах. Бо користі від Донбасу для Путіна жодної, натомість збитки колосальні: зруйнована економіка, люмпенізоване населення, міжнародні санкції, а головне – остаточна втрата України, яка без Донбасу має куди

кращі шанси реформуватися та європеїзуватися...» Теза про процвітання України без проблемних територій є до болю знайомою. Кілька років тому її пропагували Юрій Андрухович, Юрій Винничук, а нині активно поширює Василь Шкляр. Варто критичніше придивитися до міркувань Миколи Рябчука, бо в них відчувається родове прокляття українського інтелігентського думання: схильність геть абстрагуватися від реальності в нестримному леті своїх глобальних фантазій. Спочатку зважимо на Рябчукову «неймовірність».

Трохи більш як рік тому Міністерство оборони й Генеральний штаб України з упевненістю

**ДОНБАС ДЛЯ ПУТІНА – ОДИН
З ЕЛЕМЕНТІВ ВІДНОВЛЕННЯ
ІМПЕРСЬКОЇ НАДПОТУГИ,
ПЛАЦДАРМ ДЛЯ НАСТУПУ
НА ЦЕНТРАЛЬНУ
ТА ПІВДЕННУ УКРАЇНУ**

Миколи Рябчука вважали збройний напад Росії на Україну цілковитим неможливим. Однак неможливе легко стало можливим.

Чому ми так охоче переконуємо самих себе в тому, що Путіну «не потрібний Донбас»? І саме через «непотрібність» він тримає там до 14 тис. кадрових російських військових, сотні танків (уже ціла танкова армія зразка Другої світової війни!), тисячі одиниць артилерії, а ще 50 тис. військових на кордоні з Україною як другий ешелон армії вторгнення?

Це помічає не лише українська розвідка, а й розвідувальні структури НАТО та США. Рябчук

заявляє, що Путіну немає ніякої користі від Донбасу. Це якщо дивитися з позицій пересічного європейського філістера. А яка російському президентові (з цих-таки позицій) користь від Криму? Величезні витрати на утримання, проблеми з логістикою, міжнародні санкції, згуртований, загартований і такий, що ненавидить Путіна, кримськотатарський народ. Але взяв. Бо це забезпечило йому 90% підтримки тих, хто радісно волає «Крим наш!», хто сприймає диктатора як великого національного лідера, збирача земель. Крім того, півострів – це потужна військова база, це зміна на користь Росії всієї геополітичної ситуації в басейні Чорного моря. Отже, підозрюю, що уявлення пана Рябчука й пана Путіна про користь дещо різняться. Російський президент чомусь думає не так, як український публіцист...

У нас узагалі останнім часом з'явилося багато проникливих знавців загадкової психіки Путіна. Краще триматися фактів і тієї логіки, яка випливає з них. Визнаймо, що Донбас – то не така вже непотрібна пустеля. Там не лише вугілля, а й великі родовища сланцевого газу, урану тощо. І хто сказав, що Путін збирається утримувати Донбас, годувати його? Він і півострів не дуже годує, ніякого продовольчого мосту Новоросійськ – Крим (через Керченську переправу багато не привезеш!) на кшталт повітряного мосту до Західного Берліна часів протистояння Трумена і Сталіна немає. Його годують бізнесюки з материкової України з тисячами їхніх фур із харчами. Донбас для Путіна (виходячи з логіки його дій) – один з елементів відновлення імперської надпотиуги, стратегічно важлива територія (як і Крим), плацдарм для наступу на Центральну та Південну Україну, антиукраїнський «таран» Росії, російський анклав, за допомогою якого можна постійно тримати Україну в напруженні. І хто сказав, що РФ дуже перейматиметься проблемами місцевого населення загарбаних територій?

У тому ж таки Криму страшенно безробітні, охочим працювати пропонують вакансії у внутрішніх регіонах Росії, зокрема в Ульяновській області. Отже, що менше там залишиться людей, то краще для Москви, бо потрібні не

люди, а територія. Населення окупованого Донбасу також можна перекинути на Далекий Схід і до Сибіру, адже РФ об'єктивно треба зміцнювати кордон із Китаєм. Відправити туди росіян важко й витратно, а донбасівцям нікуди подітися, багато хто просто не матиме іншого виходу. Те, що їм там буде скрутно, навряд чи засмутить російську владу.

Твердження пана Рябчука про те, як добре Україна «європеїзується» без Донбасу та Криму, змушує піти далі й замислитися, яка чудова «європеїзація» була б без Харкова, Одеси, Запоріжжя і т. д.

Лише можливість позбутися Харкова з його огидними Гепією, Допоєю і тими харків'янами, які їх підтримують, чого варта... Тільки не зрозуміло, де закінчиться це територіальне «полегшення». Та й не завадило б грузинів запитати (зараз їх в українському уряді багато), наскільки їм стало легше без Абхазії та Південної Осетії. В азербайджанців поцікавитися, наскільки їм добре й перспективно без Карабаху і т. д.

Референдум на окупованому Донбасі матиме чимало вельми прикрих політичних і юридичних наслідків для нашої держави. Якщо він таки відбудеться й Україна (що дуже ймовірно за нинішніх реалій) його програє, Донбас

буде вже територією не тимчасово окупованою, як зараз, а легітимно й назавжди втраченою.

Це також стане за аналогією легітимацією «референдуму»-2014 у Криму. Річ у тім, що в умовах окупації будь-який «референдум» – профанація. Інша річ, що, погодившись на нього, офіційний Київ узаконить схему російської експансії: загарбання – «референдум», загарбання – «референдум»... Так РФ зможе просунути дуже далеко, використовуючи подібну методику на багатьох інших територіях України.

Далі Рябчук оприлюднює свій «підступний» антипутінський план: «Україна не має шансів виграти в Путіна [...], тому повинна запропонувати свій (варіант. – Авт.), асиметричний. У найзагальніших рисах він полягає в згоді визнати незалежність Донбасу, але тільки на підставі легітимного референдуму під міжнародним наглядом, без чужоземних найманців й озброєних бандюків на його території, з правом голосу для всіх його жителів, що мають українське громадянство, включно з тими, які мусили Донбас покинути». І тут же пише, що Путін на це не погодиться. Навіщо ж тоді такі ігри? Автор ідеї пояснює: «Незалежний Донбас чи ще гірше Донбас у складі Росії, безумовно,

– один із кошмарів Путіна, який Києву варто було б реалізувати чи принаймні як слід цього самовпевненого блефувальника такою можливістю налякати». Себто перемогти Росію українським блефом...

А якщо Путін не злякається? Можна вітшати тим, що, відмовившись від пропозицій дуже хитрих українських достойників, російський президент ще раз продемонструє світу, який він кремлівський негідник. Чи не надто дорого нам коштують такі демонстрації? А водночас ці ігри стануть деморалізуючим сигналом для інших областей Півдня та Сходу, що Київ схильний до загравань із Москвою, де ставкою є територіальна цілісність України, що ті регіони, можливо, також здадуть, як Крим і Донбас, а тому краще їм не вператися, а подумати про «пошук спільної мови» з Росією...

Важко збагнути, чому автор ідеї вважає контрольований Росією Донбас кошмаром для Путіна. Хіба Крим став кошмаром для Москви? Проблеми є, але далеко не кошмар. «Незалежний Донбас» (абсолютно залежний від Росії!) Москва може зробити своєю маріонетковою псевдодержавою. Руками цього квазідержавного утворення буде легко вести постійну війну з Україною, заперечуючи участь у ній РФ. І «референдум» тут стане в пригоді: мовляв, дивіться, повноцінна, збудована волею свого народу держава, що має законні, суверенні претензії до «київської хунти». А претензії одразу ж з'являться: відновити територіальну цілісність Донецької та Луганської областей, сплатити компенсації за завдані «київською хунтою» руйнування тощо...

Рябчук намагається перехитрити Путіна, але порядна людина, яка сідає грати в карти з шулером, припускається тільки однієї помилки: те, що вона взагалі бере карти в руки. Це спроба (не перша й не остання) відмовитися від єдиного можливого воєнного варіанта вирішення проблеми суверенітету та територіальної цілісності України й виграти завдяки малоросійському інтриганству. Такі ігри з Москвою завжди закінчувалися для України катастрофами. Тільки воєнні поразки зупинять Путіна. ■

Андрій Пивоварський: «Найбільша проблема – втрата транзиту»

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

В інтерв'ю *Тижню* міністр розповів про проблеми відновлення інфраструктури в зоні АТО й мирних регіонах, долю Укрзалізниці, ситуацію на авіаринку країни та приватизацію транспортних держпідприємств.

У. Т.: Стан доріг у прифронтовій смузі мало чим відрізняється від загальної картини в країні. Яким регіонам віддається перевага в ремонті інфраструктури?

– Комплексна проблема – системне недоінвестування й не-системне інвестування того, що було. Історично на експлуатацію доріг витрачали 10–20% річних потреб. Укравтодор часто стояв перед дилемою: зробити одну якісну дорогу чи залатати дірки на всьому автополотні країни. Наступна проблема – ваговий контроль. Якщо поглинути на Південь держави і шляхи, що сполучають сільськогосподарські краї з портами, то вони вкрай зруйновані важким автотранспортом, який перевозить продукцію між регіонами.

У. Т.: Які бачите ключові стратегічні кроки для реалізації Україною свого транзитного потенціалу?

**Спілкувалася
Тетяна
Омельченко**

– Передусім це продовження будівництва на умовах концесії автомобільної дороги від Львова в напрямку Рівного. Є гостра необхідність у сучасній автомагістралі з Одеси до міста Рені й кільцевій автостраді навколо Києва. Останній проект є особливо важливим, бо допоможе позбавити столицю від транзиту вантажних автомобілів і з'єднати транспортні коридори, що проходять через неї.

У. Т.: Як швидко запрацює механізм державно-приватного партнерства на автомобільних шляхах? Коли з'явиться перша дорога відповідно до цього механізму?

– За останні 50 років у світі збудовано 240 тис. км автомагістралей, із яких 150 тис. км експлуатуються на умовах державно-приватного партнерства і є платними. Маю надію, що концесійна траса Львів – Краковець стане пілотним проектом, який дасть змогу розкрити ринок приватних грошей на українських шляхах. Якщо до кінця 2015-го підпишемо відповідний договір, то років через чотири-п'ять їздитимемо новою дорогою. Коли все пройде успішно, є ідеї ще за п'ятьма-шістьма напрямками.

У. Т.: Чи має уряд пріоритети стосовно розвитку автошляхів у певних напрямках?

– Міністерство приділяє увагу розвитку сучасних автомобільних доріг, які відповідали б євростандартам та нормам. Протягом 2015–2016 років за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій планується продовження реконструкції автотраси М-03 Київ – Харків – Довжанський (на ділянці від Полтави до межі Полтавської та Харківської областей) із будівництвом обходу міст Полтава та Чутове. Заплановано розпочати ремонт автодоріг Н-02 Львів – Тернопіль, М-12 Стрий – Тернопіль – Кіровоград – Знам'янка (від Тернополя до Кіровограда), Н-14 Олександрівка – Кіровоград – Миколаїв (від Кіровограда до Миколаєва), М-14 Одеса – Мелітополь – Новоазовськ (від Миколаєва до Херсона). Потребують ремонту й інші важливі для держави та економіки автошляхи: М-19 Доманове – Ковель – Чернівці – Терблеце, Н-01 Київ – Знам'янка, Н-03 Житомир – Чернівці. Майже 90% трас потребують ремонту, і Мінінфраструктури проводить активну роботу із забезпечення сталого та надійного фінансування дорожньої галузі України.

У. Т.: У підпорядкуванні Мінінфраструктури понад 500 держпідприємств. Чи буде їх включено до загальної програми реструктуризації та приватизації, про яку говорять в уряді та Мінекономіки? Які з них можуть бути найцікавішими на ринку?

– Більшість об'єктів у процесі ліквідації або збанкрутіли. Функціонує лише кілька десятків. Найцікавішими є стивідорні компанії в портах України (їх термінальна частина). Потенційні інвестиції – мільярди доларів. Мається на увазі не лише купівля цих підприємств, а й ті гроші, які може бути залучено потім у розбудову інфраструктури. Мова про брендові закордонні компанії. Значні вкладення можуть бути в дорожнє будівництво, річкову інфраструктуру. До програми реструктуризації та приватизації ввійдуть усі стивідорні портові компанії та ще близько 10 підприємств.

У. Т.: Які втрати Укрзалізниці від бойових дій? Чи загрожує їй банкрутство?

– Наразі ні. Вона у процесі реструктуризації боргу. Найбільша проблема – втрата транзиту. Серед основних причин зменшення його обсягів, поряд із напруженою ситуацією на Сході країни та зміною ринкової ситуації для окремих вантажів, дедалі більша переорієнтація транспортованої продукції російського походження на порти РФ. Тобто незалежно від розвитку української інфраструктури транзитні вантажі з Росії продовжуватимуть падіння. Обсяги транзитних перевезень від початку 2015 року зменшилися на 1,64 млн т (11,9%) порівняно з аналогічним періодом 2014-го. Тому необхідно спрямувати зусилля на пошук нових транзитних вантажопотоків. Великі збитки й на Донецькій залізниці: вона функціонує не на повну силу. Є фінансові та економічні втрати. Оскільки на ній часто стаються вибухи, необхідно оплачувати ремонт. Разом із тим утрачаємо час на перевезення, що негативно впливає на фінансову ситуацію.

У. Т.: Як ставитеся до ідеї роздержавлення УЗ? Чи готовий уряд її утримувати?

– Про приватизацію Укрзалізниць не йдеться. Це природна монополія. У світі було кілька прикладів приватизації залізниць, що все одно закінчилися націоналізацією. Досить непогано працюють приватні залізниці США, але американська специфіка в тому, що там вони були від самого початку. В Україні природна монополія на інфраструктуру, на колію залишиться. Може бути конкурентним вагонне середовище. На сьогодні до процесу залізничних перевезень залучено велику кількість приватних вагонів, і доволі успішно. Ця практика себе добре зарекомендувала в усьому світі. І я не бачу проблем, щоб зробити вагонну компоненту більш конкурентною. Тому що в державі й УЗ немає грошей самостійно закуповувати нові вагони. Необхідно створити умови, щоб приватні перевізники проінвестували їх будівництво. Завдяки цьому можна розвивати відповідну галузь в Україні. Щодо появи на ринку приватних локомотивів точиться дискусія. У різних країнах були позитивні й негативні приклади. Але найближчим часом ми не говоритимемо про те, щоб

зробити конкурентною локомотивну тягу.

У. Т.: Зараз часто згадують про корпоратизацію УЗ. Та хоч би як її проводили, проблема низької якості полотна залізниць і відсутності інфраструктури для сучасного швидкісного руху поїздів залишиться. Коли і в результаті яких перетворень Україна може побачити рух пасажирських потягів із середньою швидкістю принаймні 200 км/год та вантажних – 80 км/год?

– З огляду на технічний стан та системне недоінвестування найближчі кілька років ми не побачимо швидкісного пасажирського руху поїздів більш ніж 160 км/год. У процесі реформування УЗ та зміни законодавчої бази повинні бути виділені інфраструктурна компонента й тарифна складова виключно на відновлення інфраструктури. Але знадобиться ще кілька років, щоб довести основні залізничні напрямки до того технічного стану, за якого ми пускатимемо пасажирські потяги зі швидкістю понад 160 км/год, а вантажні – понад 80 км/год.

У. Т.: Чи напрацьовує міністерство механізми вирішення проблеми?

– Днями збираємося презентувати закон про залізничний транспорт, який розробляли з європейськими партнерами й експертним середовищем. Його ухвалення стане першим елементом, що допоможе якісно змінити ситуацію. Зараз активно трудимося над інвестпрограмою на кілька найближчих років. Працюємо з фінансовим середовищем, щоб створити лізингові програми УЗ для локомотивного й вагонного господарств. Повинні відбутися структурні зміни для виходу на інший рівень. Треба закон змінити, вивести інфраструктурну компоненту, заснувати незалежний орган формування тарифів, корпоратизувати УЗ. Але це нешвидко робиться.

У. Т.: Коли й за яких умов лоукости повернуться до України й конкуруватимуть між собою?

– Вони в нас у принципі літають. Те, що з економічних причин Wizz Air частково зменшив кількість своїх рейсів, не означає, що ці компанії в Україні зникли. Споді-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Андрій Пивоварський народився в Києві. Закінчив КНУ імені Тараса Шевченка (спеціальність «історія»), Школу права і дипломатії Флетчера Університету Тафтса (магістр міжнародного бізнесу та фінансів). Працював економічним радником в СП Dragon Capital, а також у ТзОВ «Континіум» (бізнес олігарха Ігоря Еремеєва. – Ред.). Від грудня 2014 року – міністр інфраструктури України

ваюся, найближчим часом почне літати українська дочка турецької Atlasjet. Хоча вони не лоукост, авіакомпанія пропонує якісний сервіс за бюджетними цінами. Азербайджанські авіалінії готові відновити сполучення Баку – Львів. Як відомо, ми застосували принцип відкритого неба до Львівського аеропорту. Маю надію, що Узбекистан погодиться відновити туди польоти. Але повинен наголосити: черги тих, прагнучи би зайти на український авіаринок, немає (через економічну ситуацію). На сьогодні наше міністерство активно запрошує міжнародні авіакомпанії до країни. Є різні пропозиції: для Києва, Львова. Ми відкрили чимало міжнародних напрямків. Поки що охочих не видно.

У. Т.: Як здолати монополізм і лобі МАУ на ринку авіаперевезень?

– Питання не в монополізмі й лобі. Як здолати монополізм Lufthansa у Франкфуртському аеропорту, Air France в Аеропорту імені Шарля де Голля, KLM у Нідерландах? У більшості країн світу є базовий перевізник. Питання в тому, як він поводитиметься, які умови для пасажирів, чи є надприбутки. Нині в Україні така авіакомпанія одна. Й один аеропорт, що має потенціал стати хабом. Залежність «Борисполя» від МАУ й навпаки шалена. До того ж у нього купа боргів, які зараз треба повертати. Але в нас є базовий перевізник, котрий повинен взаємодіяти з базовим аеропортом на європейських принципах. І це нормально, що він має кращі умови, ніж релшта. Щодо міжнародних рейсів ми проактивно працюємо над залученням нових авіакомпаній, а це допоможе чинити тиск на базового перевізника.

У. Т.: Скільки втратила Україна від падіння інтенсивності використання її повітряного простору авіаперевізниками після катастрофи малайзійського Boeing?

– Мінімум \$150 млн. Це збитки Укрерооруху від недоотриманих аеронавігаційних зборів та всіх наших аеропортів. Зараз Укрероорух докладає зусиль, аби вирівняти ситуацію і збільшити кількість польотів над територією країни, що вплине на доходи. Також ми працюємо над тим, щоб зробити аеропорт «Бориспіль» якіснішим і ціннішим місцем транзиту. ■

2015

**Місцями
подекуди
вибори**

Прохідні вибори

Майже гарантовано місцеві вибори відбудуться вчасно – у жовтні 2015 року. Попри спокусу, правлячі кола не пішли на антиконституційну авантюру, аби продовжити життя нинішній каденції місцевих рад. Натомість жваві дискусії точаться щодо виборчої системи. Суспільство давно вимагає виборів за відкритими списками, щоб позначати в бюлетені не лише партію, а й конкретних кандидатів від неї. Вирішувати, хто саме представлятиме політсилу в місцевій раді, має електорат, а не партійні боси. Останні цілком закономірно пручаються, але «зісхочити» цього разу їм буде непросто.

Нині парламентарії підходять до виконання однієї з ключових обіцянок коаліційної угоди на перше півріччя – реформи виборчого законодавства для місцевих рад. У коаліційній угоді з цього приводу написано: «Зміна системи місцевих виборів... збереження мажоритарної системи на рівні сільських та селищних рад та запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими списками при проведенні місцевих виборів на інших рівнях». Однак сьогодні ще не зовсім відомо, з яким саме законом ми вийдемо на старт кампанії, що має початися наприкінці серпня. За симпатії депутатів конкуруватиме кілька законопроектів, а як запасний варіант розглядається чинний закон.

Хоча голова Верховної Ради анонсував розгляд п'яти законопроектів, усі можливі варіанти можна узагальнити до трьох: 1) прийняття революційно нового закону з класичною схемою відкритих списків; 2) нова виборча система як компроміс між побажанням громадськості й інтересами правлячих кіл; 3) вибори за старими правилами у разі, якщо громадськість і владна верхівка не знайдуть компромісу. Обізнані в залаштункових перипетіях співрозмовники твердять, що найімовірнішим сьогодні видається другий варіант. У сесійній залі винаходитимуть компроміс, за яким нову виборчу систему іменуватимуть «з відкритими

Автор:
Михайло
Басараб,
політолог

тими списками», однак за партійним керівництвом залишать достатній вплив на те, хто саме із партійців дістане шанс потрапити до рад. Тож найчастіше згадують про один із можливих законопроектів, який передбачатиме висунення в кожному виборчому окрузі лише одного кандидата від партії. Кожен із таких кандидатів не боротиметься з конкурентами від інших політсил у цьому окрузі, а збиратиме якнайбільше голосів до загальної скарбниці партійного списку, щоб партія подолала виборчий бар'єр. До ради в рейтинговому порядку проходять ті, хто у своєму окрузі набере голосів більше, ніж соратники у своїх.

Хоч автори переконуватимуть нас, що загаданий проект передбачає систему відкритих списків, ми

МІСЦЕВІ ПЕРЕГОНИ ТОЧНО
ПРОВІТРЯТЬ ДЕПУТАТСЬКИЙ
КОРПУС МІСЦЕВИХ РАД,
ЯКИЙ ОБИРАВСЯ ЩЕ В
ПЕРШИЙ РІК ПРЕЗИДЕНТСТВА
ЯНУКОВИЧА.

МАБУТЬ, ЦЕ БУДЕ ЄДИНИЙ
ПОЗИТИВНИЙ НАСЛІДОК
ЖОВТНЕВОЇ КАМПАНІЇ

повинні розуміти, що це лише частково так або й зовсім не так. Адже партійне керівництво все одно впливатиме на те, хто з кандидатів матиме ексклюзивне право на потенційно найсприятливіші округи. А симпатки певної партії будуть змушені голосувати лише за одного кандидата від цієї політичної сили в окрузі.

Невідомість щодо нової Конституції додатково спокушає народних депутатів відтермінувати прийняття виборчого закону з класичною системою відкритих списків. Мовляв, будуть нова Конституція і масштабна адміністративно-територіальна реформа, що точно передбачить проведення нових виборів до місцевих рад. Відповідно до чинної Конституції чергові перегони мають все ж відбутися наприкінці жовтня 2015-го, тому ново-

обрані депутати місцевих рад пропрацюють зазедве один-два роки. Ну а за новими правилами проведемо вже наступну кампанію, варто лише трохи зачекати... Очевидно, так пояснюватимуть своє рішення народні депутати, відмовляючись зараз від революційної реформи виборчої системи для місцевих рад.

Увесь дискурс навколо змін до закону про вибори вказує на те, що це лише одна сюжетна лінія значно масштабнішої драми про Україну після Революції гідності. Спраглі реальних і вистражданих змін громадянське суспільство перебуває в холодному (поки що в холодному) конфлікті з корумпованою владною верхівкою, яка глибоко вмонтилася в комфортних фотелях, раз по раз рятуючись мімікрією під нові політичні обставини. Чого тільки варті натяки Володимира Гройсмана на те, що в парламентських коридорах циркулюють пропозиції підняти прохідний бар'єр. Варто нагадати спікеру, що підняття виборчого порога для партій vlastive авторитарним режимам. Для України, яка гостро потребує оновлення й ротації еліт, навпаки, було б украй важливо піти на зниження виборчого бар'єра або й загалом відмовитися від нього.

Існує загроза, що обрані 25 жовтня депутати будуть типовими тимчасовиками, які оглядатимуться на терміни проведення адміністративно-територіальної реформи й чекатимуть нових виборів, які повинні будуть відбутися одразу ж із її запровадженням. Нескладно уявити апетити тимчасовиків у корумпованій державі.

Проте місцеві перегони точно провітрять депутатський корпус місцевих рад, який обирався ще в перший рік президентства Януковича. Мабуть, це буде єдиний позитивний наслідок жовтневої кампанії. А це важливо, щоб коаліціанти дотримали свого слова й передбачили в новому законі вибори «міських голів великих міст у два тури та за принципом абсолютної більшості виборців, які проголосували». Цей принцип має забезпечити нас від феномена Черновецького, коли кандидат «вийжджає» в мери на своєму приготованому електоральному мізері, випередивши конкурентів на кілька відсотків. ■

Місцева виборча ініціатива для окупованих територій

Місцеві вибори – одна з тем, що можуть змінити порядок денний. Той самий негідний порядок, у якому наш хід завжди другий, реактивний і часто орієнтований якщо не на програш, то на підтримку невідгідної політичної ситуації

Автор:
Олена Стяжкіна

Коли кремлівська лялька з окупованої території радить Україні проект змін до Конституції, це смішить. Коли Київ не пропонує Москві вийти із зони комфорту й зіграти за нашими правилами на наших територіях, це бачиться дурістю.

ВИБОРИ ДЛЯ КРИМУ

Якщо ані Київ, ані міжнародна спільнота не визнає анексії Криму й не бачить іншого варіанта розвитку подій, окрім як виведення звідти окупаційних військ РФ, то це вже вагома підстава проводити на півострові місцеві вибори.

Точніше, для півострова.

На сьогодні маємо дві групи виборців: ті, що поїхали, й ті, що лишилися під ворогом. Перша з них менша й розпорошена по всій Україні. Друга дещо сумнівна з погляду наших законів, за якими люди з подвійним громадянством не мають права голосувати.

Однак є нюанси. Нюанси великого розміру. Так, за даними Федеральної міграційної служби РФ, які нещодавно з'явилися в мережах, на території Криму відмовилися від українського громадянства тільки 19,5 тис. осіб. Може, це фейк. А може, й ні. Бо насправді ніхто й досі достеменно не знає ані про справжню кількість учасників «референдуму», ані про реальні настрої кримчан.

Так чи інакше на анексованій території АРК проживає багато громадян України. Не виключено, що певна частина з них чи навіть більшість була змушена отримати й російський паспорт.

Однак в умовах невизнання злочину, скоєного проти України та системи міжнародних відно-

Прообразом виборчого округу на окупованих територіях міг би стати закордонний

син, громадянство РФ навряд чи можна вважати чинним. Воно таке саме нелегітимне, як і факт анексії. Отже, фейкові аусвайси, видані окупантами, не є перешкодою для того, щоб кримчани взяли участь у місцевих виборах за українським законодавством.

Технічно провести їх на півострові неможливо. Але це не означає, що нереально взагалі. Звісно, тут потрібна ретельна робота юристів. І політична воля. Саме вона на першому місці.

Маючи її, вибори до місцевих органів влади АРК можна провести на території України. Скрізь, де сьогодні проживають вигнанці з півострова. Власне вони й утворюють основну абсолютно легітимну електоральну базу. Решта (ті, хто мешкає в Криму) до дільниць може дістатися так само, як дістається до материкової Укра-

їни в разі потреби переоформити документи, відвідати родичів, зробити продовольчі закупки. Щоб окупованим кримчанам було зручніше, найбільшу кількість дільниць є сенс відкрити в Херсонській і Запорізькій областях. Якщо це дороге, то, звісно, можна обійтись і тими, котрі є.

Кого обиратимуть кримчани на місцевих виборах? Як і решта громадян України – депутатів районних та міських рад, міських голів та ін. Фантазійно?

Нехай і фантазійно, але чому ні? Тому що виборці Криму розпорошені? Бо це ускладнить роботу дільниць великою кількістю бюлетенів? Так, ускладнить. Ну і що? Але ж на одній шальці терезів тут труднощі виборчих комісій, а на другій – майбутнє українського Криму. То, може, варто потерпіти і зрештою перемогти?

ФОТО: УКРІНФОРМ

«Райрада в екзилі», звісно, звучить кумедно. Однак саме ці органи стануть повноважними, коли Крим повернеться. А для світу вони будуть повноважними та легітимними вже й зараз.

І доки територія залишається анексованою, саме місцеві депутати мають представляти інтереси окупованих. У який спосіб «невизнані» кримчани можуть подати позов до суду за порушення своїх соціальних чи майнових прав? До міжнародного суду? Хто сьогодні міг би говорити від їхнього імені? Кремль, ФСБ, товариш Аксенов? Ті вже наговорили...

А от законно обрані депутати могли б взяти цю місію на себе. Щоправда, залякані та репресовані, вони тепер навряд чи зважаться з кимось судитися. Але настане час, і за злочини треба буде відповідати. Отже, моніторити ситуацію, створювати списки порушень обрані депутати можуть одразу після перемоги на місцевих виборах.

Крім того, Крим, який повернеться до України, вочевидь, матиме безліч проблем: юридичних, бізнесових, соціальних. То навіть чекати, коли настане «потім», якщо можна почати працювати над стратегією і тактикою сьогодні? Уже зараз кримські обранці на законних підставах могли б також шукати інвесторів, проводити переговори із правозахисними організаціями. Зрештою, промовляти від імені місцевих громад АРК в парламентах світу, Раді Європи, ООН.

Звісно, за відсутності політичної волі пояснень, чому такий вихід із ситуації «не годиться», може бути багато. Але перемога варта того, щоб змусити владу проявити політичну волю й почати цей процес.

МІСЦЕВІ ВИБОРИ НА ТЕРИТОРІЯХ ІЗ ОСОБЛИВИМ СТАТУСОМ

Головний біль, загроза нашестя кремлівських варварів, отида перед створенням маріонеткових, але ж за українськими законами, анклавів... Усе так. Усе так, якщо ми й далі віддаватимемо стратегічну ініціативу агресору та експлуатуватимемо образ жертви.

Тим часом місцеві вибори можуть бути проведені не тільки на окупованих територіях, а й для них. І всі логічні підстави на це

Україна має. За офіційними даними, переселенців із Донецької та Луганської областей на території держави близько 1 млн. Тобто тих, хто отримав довідку і претендує на соціальну підтримку. Очевидно, є і певна кількість «бездовідкових». Таких, що допомоги не потребували й готові до останнього «жити на свої».

Мільйон людей – непогане електоральне поле. З урахуванням того факту, що на окупованих територіях демократичним та патріотичним силам вести агітацію буде вкрай небезпечно, якщо не смертельно, а самі підконтрольні окупантам землі представлятимуть кремлівські та регіональські проекти, місцеві вибори, які можуть бути організовані по всій Україні, є прекрасним способом створити цілі групи депутатів райрад, міськрад, що відстоюватимуть і транслюватимуть інтереси українських громадян – патріотів окупованих земель.

Як і у випадку із Кримом, організаційно це буде важко. Але саме обрання місцевих депутатів за адресою сьогодення проживання переселенців дасть змогу офіційно включати в переговірні процеси на кшталт мінського людей, які виступають за унітарну Україну, не підвладні Кремлю, є легітимним «голосом» тих, хто не підтримував терористів і боровся з ними.

Ми давно вже говоримо про те, що формат мінських перемовин не влаштовує патріотичної спільноти Донецької та Луганської областей. Уже не раз і не двічі було сказано, що в переговірну групу слід обов'язково ввести людей, котрі не бажать визнавати владу «ДНР-ЛНР». І саме місцеві вибори, які можна провести на всій території України, легітимізують в очах наших європейських союзників нову, дуже важливу сторону діалогу.

Будьмо свідомі того, що вибори до місцевих органів влади, проведені для переселенців на всій території України, не дадуть змоги сформувати в рай- та міськрадах демократичну більшість. Рівень фальсифікації на землях з особливим статусом може бути звично високим.

Однак тут уже завдання для законодавця: поррахувати, скільки місць у радах мають бути проголосовані в усій Україні, а скіль-

ки на поки що підконтрольних окупантам територіях.

Так само, як і в ситуації з Кримом, місцеві депутати дістануть змогу говорити від імені виборця в усіх світових парламентах, Раді Європи, ООН. І той факт, що вони можуть представляти, на жаль, меншість, а не більшість, зіграє на руку. Європейці люблять брати до уваги й пишно захищати інтереси меншин.

Погодьтеся, це буде красиво: Європа, яка відстоює українську меншість на територіях з особливим статусом. У такий спосіб м'яч опиниться на нашому полі, а кремлівські ляльки втратять свою «унікальну торговельну пропозицію», яка весь час полягала в міфічній «непочатості» й «ігноруванні з боку України». У ролі тих, хто «не чує Донбасу», виступатимуть саме вони. І це буде чесно, бо український Донбас вони справді не тільки не чуять, а ще й убивають.

КРАСИВА КАМПАНІЯ

Уявіть, як це буде красиво. Бровари чи Харків, Львів чи Запоріжжя, Суми чи Миколаїв... Борди будуть скрізь. Однак поруч зі щитом «Голосуй за депутата Львівської міськради Ткаченка» висітиме «Підтримаємо кандидата в міськраду Сімферополя». Шевченківський район Києва буде поруч із Київським районом Донецька, Франківський у Львові стане віртуальним і реальним сусідом Микитівського в Горлівці, а охтирський висуванець у депутати «дружитиме» із сімейським.

ДОКИ ТЕРИТОРІЯ ЗАЛИШАЄТЬСЯ АНЕКСОВАНОЮ, САМЕ МІСЦЕВІ ДЕПУТАТИ МАЮТЬ ПРЕДСТАВЛЯТИ ІНТЕРЕСИ ОКУПОВАНИХ

Якщо внести відповідні зміни до виборчого законодавства, Україна побачить саму себе зовсім по-іншому. Через цю просту кампанію і анексований Крим, і окуповані Донеччина та Луганщина вийдуть із зони сутінків, із зони «рускомірського» міфу. Ми нарешті самі сформуємо порядок денний, який може стати серйозним етапом нашого загального дорослішання. ■

Олександр Черненко: «Повторні місцеві вибори можливі через два роки після старту децентралізації»

Спілкувався
Дмитро
Крапивенко

Співавтор одного із законопроектів про місцеві вибори, колишній очільник Комітету виборців Олександр Черненко розповів *Тижню* про головні виклики зміни влади на місцях, електоральні ризики та право голосу для внутрішніх переселенців.

У. Т.: Яким ви бачите проведення місцевих виборів на Донбасі?

— Про вибори на окупованих територіях сьогодні говорити не доводиться, якщо вони там колись і відбудуться, то лише після завершення АТО й після відновлення Україною контролю над цими територіями. Сьогодні є проблема виборів до облрад на землях Донецчини й Луганщини, які контролює Україна. За відкритими партійними списками, як запропоновано, зокрема, й нашим законопроектом, обласні ради обираються пропорційно, і навіть частина території, проголосували, може заповнити ці вакансії в раді. Але то буде не зовсім чесно. Тому ми пропонуємо, щоб вибори на Донбасі визначав спеціальний закон.

Моя позиція стосовно Донецької та Луганської обласних рад: краще їх не обирати до закінчення АТО. Вибори міських, районних, сільських, селищних рад у звільнених місцевостях проводити можна. Сьогодні не проблема організувати електоральні перегони до міськради Маріуполя, Краматорська, Слов'янська та інших міських, а також районних, сільських і селищних рад. Питання: що робити з тими районами, якими пройшла лінія фронту, й тими місцевостями, які нібито є територією України (Станиця Лу-

ганська, Широкине, Щастя), але в яких забезпечити виборчий процес проблематично? Тому наша пропозиція, думаю, буде в спеціальному законі.

На початок кампанії я бачу (це ще не відображено в законодавстві), що ЦВК спільно з Кабміном, оскільки Кабмін — це й Міністерство оборони, визначає перелік районів і населених пунктів, де вибори не проводяться. Мова про прифронтову зону. Це райони тих районів, про які йдеться, й сільські, селищні, міські, ті населені пункти, де вибори неможливо провести з погляду безпеки та логістики, але вказується, що їх організують тоді, коли буде така можливість.

У. Т.: Як ви ставитесь до ідеї створення закордонного виборчого округу, аналогічного округові Донецької та Луганської областей?

— Є така ідея. Олексій Кошель, мій колега, який зараз керує Комітетом виборців, пропонує зробити спеціальні дільниці у великих містах, наприклад обласних центрах, де зможуть обирати Донецьку обласну раду ті, хто має реєстрацію в Луганській та Донецькій областях. Але я не бачу технічної можливості організувати таке голосування, тому що там треба визначити, як формуватимуться списки виборців. Бо якщо громадянин прийшов, показав паспорт із донецькою пропискою і йому дають бюлетень, він проголосував, потім поїхав на іншу дільницю і ще раз проголосував... Тому це красива, але практично нездійсненна історія. Адже окрім обласних центрів є той-таки Северодонецьк, Краматорськ, Слов'янськ, Маріуполь, де велика кількість біженців, і ви-

никає питання, чи приписувати їх до звичайних дільниць (які не втримають навантаження), чи створювати спеціальні, а для цього потрібні кошти. Тому можна малювати дуже красиві проекти, але треба виходити з реалій. Є інше питання, ключове, — право голосу для вимушено переміщених осіб. Якби були вибори президентські або парламентські, проблем узагалі не існувало б. Провели б їх по всій країні, де кожен громадянин має право голосу, а тут вибори місцеві, де голосують представники відповідних територіальних громад. Ті люди, які приїхали, живуть, і хтось уже працює, хтось користується комунальними послугами (вони вже є членами громад), але питання, чи вони сьогодні приїхали, чи вчора, чи живуть уже довго. Ніхто цього не знає. Друге питання — коли вони поїдуть: сьогодні, завтра, одразу після виборів? Ми могли б надати їм право голосу, і той законопроект, який пропонує наша робоча група, діє за заявочним принципом (якщо людина не пізніше початку виборчої кампанії звернеться до відповідного органу ведення реєстру з довідкою переміщеної особи, запишеться до виборчих списків, вона голосуватиме). Ми таку ідею приймаємо, оскільки конституційне право для нас основоположне.

У. Т.: Як ви оцінюєте шанси на прийняття вашого законопроекту?

— Уже очевидно, що буде серйозна конкуренція між законопроектом, який підготувала робоча група, й так званим законопроектом, зареєстрованим моїми колегами — Ігорем Поповим, Вадимом Денисенком та іншими. У чому їх основна відмінність? Обидва пропонують відкриті списки, але те, чого хочемо ми, — це модель на рівні обласних рад і великих міст (від 90 тис.) — відкриті списки подібно до польської системи з поділом на округи. Партія висуває в кожному окрузі список, і виборець голосує обов'язково за партію та за бажанням за когось із зазначених там кандидатів. Наприклад, якщо громадянин віддав голоси за політсилу, але жодного за її кандидата, то, коли вона набирає десять мандатів, саме так, як нею цей список сформований, десятка й отримає місця у владі. Якщо партія набрала їх де-

ФОТО: УНАН

**БІОГРАФІЧНА
НОТА**

Олександр Черненко народився 1973 року на Київщині. У 1997-му закінчив Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова за спеціальністю «вчитель історії та народознавства», Курси громадської активності в Національно-демократичному інституті США та Курси політичної освіти в Академії Клаузенгоф у м. Реде (Німеччина). Працював журналістом у різних виданнях. Від 2009 року – голова правління Комітету виборців України. У 2014-му обраний народним депутатом за партійним списком від Блоку Петра Порошенка

сять, а виборці віддали свої преференції трьом чи п'ятьом (щоб пересунути у списку, потрібно набрати бодай 3% голосів від загальної кількості виборців), це внутрішній прохідний бар'єр. Якщо ти здобуваєш більш ніж 3%, то пересуваєшся згідно зі своїм рейтингом, і якщо таких п'ятьох кандидатів підтримали виборці, а партія обрала десять, то п'ять ідуть на перші позиції, а інша п'ятірка – так, як сформувала політсила. Така приблизно модель. Це на виборах у великих містах в обласні ради, на виборах у малих містах у районні, сільські, селищні ради багатомандатна мажоритарна система. Ця система подібна до тої мажоритарної системи, до якої ми звикли, але з відмінністю, що виграє на окрузі не один, а від двох до чотирьох претендентів. Чому ми зупинилися саме на цій моделі? Виборцям вона зрозуміла. Є бюлетень кандидатів, як партійних, так і самовисуванців, – ставиш галочку навпроти прізвища, яке подобається. Голосують, рахують, скільки кожен набрав, і якщо на окрузі розігрується два мандати, то два перші їх отримують. Для чого це робиться? По-перше, щоб зняти конфліктність мажоритарної системи, де досі був тільки один переможець. По-друге, для більшого представництва електорату. Сьогодні кандидат може взяти 15%, бути першим, пройти в раду, але 85% громадян не будуть представлені, а якщо діє багатомандатна мажоритарка, то фактично сума всіх кандидатів, які приходять, одразу збільшує представництво.

У. Т.: Чи не заплутаються виборці?

– Це найбільша проблема. Часу лишилось п'ять місяців, але, з досвіду, був би рік, усе робилося б в останній момент. У нас виборча реформа відкладається роками під соусом, що виборці її не зрозуміють. Проблема є, і дуже велика. Це найбільший виклик системи. Однак, якщо ми хочемо повноцінну виборчу реформу, ми все-таки повинні зробити цей крок, і треба всім разом провести просвітницьку кампанію, навчити комісії, залучати ЗМІ, громадські організації. Ми пропонуємо також, щоб на звороті кожного бюлетеня було написано роз'яснення, як правильно голосувати.

У. Т.: Як, на вашу думку, поєднати два процеси: децентралізацію влади та її оновлення на місцях?

– На найближчих виборах врахувати реформу місцевого самоврядування не вдасться. Якщо ми виходимо з положень чинного Основного Закону, то їх потрібно проводити 25 жовтня. І подобається нам це чи ні, ми маємо змінити виборче законодавство до початку кампанії.

Зі змінами до Конституції все набагато складніше. Навіть якщо ці зміни підтримають іще на цій сесії 226 голосів, потім КС і 300 голосів буде у вересні, ми не встигнемо до початку виборчої кампанії. Адже виборча кампанія має стартувати наприкінці серпня – на початку вересня. Тому виборче законодавство визначає спосіб обрання, а Конституція – повноваження. Розробляти їх відірвано не зовсім правильно, але ставити в залежність одне від одного – теж.

Ми кажемо, що виборча реформа має пройти паралельно з децентралізацією. Бо навіть якщо у вересні (у що я мало вірю, але теоретично припускаю) ми вносимо зміни до Основного Закону, це не означає, що децентралізація закінчилася, вона на цьому тільки почалась. І зміни до кількох десятків законодавств, і т. ін. Фактично від внесення змін до Конституції до завершення цього процесу потрібен рік-півтора, а то і два. Тому відкладати вибори неправильно. Отож прийняття рішення йти на них; ці процеси відбуватимуться паралельно, і ще обговорюється така думка (яку я в принципі підтримую), щоб провести приблизно через два роки нові переговори, коли остаточно оформиться децентралізація. Але постає проблема: якщо об'єднуються територіальні громади, у них мають відбуватися перші вибори, більше того, якщо якесь село приєднується до Києва, виникає нова громада, а значить потрібне нове голосування. Це стає однією громадою, і вибори проводяться не тільки в тому селі, а й у ній усій. І в нас виходить така ситуація, що ті громади, які до виборів не встигли об'єднатися, опісля вже не захочуть цього робити. І чи забажають новообрані ради, мери та сільські голови – теж питання. Хоча громада може сама це санкціонувати, технічно реалізувати без них дуже складно. Він тільки-но переміг на виборах, а тепер йому потрібно йти на об'єднання, на нову електоральну кампанію. І зрозуміло, що після народного волевиявлення цей процес об'єднання громад припиняється саме через небажання змагатися за голоси повторно.

**«МОЯ ПОЗИЦІЯ СТОСОВНО
ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ
ОБЛАСНИХ РАД:
КРАЩЕ ЇХ НЕ ОБИРАТИ
ДО ЗАКІНЧЕННЯ АТО»**

Якщо ми за новими положеннями Конституції запишемо, що через два роки будуть чергові переговори, то вони ще рік потягнуть із цими об'єднаннями, а потім усе одно вибори не за горами, на них треба буде йти. Це стимулює. І знову ж таки мова лише про варіант, що обговорюється, а як буде насправді, я не знаю. ■

Загроза локального реваншу

Залишається місяць до старту місцевої передвиборчої кампанії-2015, проте досі не зрозуміло, за якими законами ці перегони відбуватимуться. Ще в листопаді минулого року депутати домовилися внести до літа зміни до Конституції та ухвалити новий закон про вибори, щоб провести їх за відкритими партійними списками. Однак, цілком імовірно, вони все ж пройдуть за старим законодавством, тому що виконати обіцяне до їх офіційного старту парламентарії не встигають.

Такий розвиток подій вигідний насамперед колишнім регіоналам та іншим представникам кремлівського лобі, оскільки залишає для них лазівки у владу у вигляді мажоритарки, яку, швидше за все, просто куплять, як це й було завжди. Патріотично налаштована громадськість вже називає провал конституційної реформи до виборів зрадою національних інтересів України. Однак якщо згадати, як відбувалися перегони на Сході України в мирні часи, то стає зрозуміло, що будь-які закони діяли там вельми умовно. І будь-які зміни до Конституції не матимуть жодного сенсу, якщо держава не зможе за-

безпечити їх виконання на місцях.

Частина Донбасу, що залишилася під контролем України, як була, так і є проблемою для всієї країни, бо настрої там від початку трагічних подій 2014-го мало змінилися. Звичайно, економічна неспроможність «ДНР» і кримінальна вакханалія на території самопроголошених «республік» відвернули від сепаратизму притомних людей, але аж ніяк не зробили їх українськими патріотами й тим більше прихильниками Яценюка та Порошенка. На Донбасі, як відомо, до України завжди було особливе ставлення. Більшість мешканців індустриальних областей аж ніяк не проти жити в Україні, але при цьому влаштовувала їх завжди така собі УРСР, яка зберігає колоніальну залежність від Москви. І жодна конституційна реформа не скасує цього факту.

Відвоювавши в сепаратистів частину Донбасу, Україна не змогла затвердитися там ментально. Як і колись, спертися там Києву практично немає на кого. Проукраїнські сили надто нечисленні й слабкі, проросійська, радянська риторика дуже популярна, і той, хто використовуватиме її у своїй

Автор:
Денис
Казанський

передвиборчій програмі, переможе незалежно від того, якими будуть символіка та назва політсили.

Партія регіонів фактично перестала існувати як політичний проект, але все ще живе в головах і душах мешканців радянізованих міст Донеччини. Змінивши вивіску, вона може стати Опозиційним блоком або Партією розвитку, але суть її буде та сама, головні тези також не зазнають великих змін. Схожа ситуація і з КПУ. Партія Симоненка розвалюється, але її електорат нікуди не зник і чекає нового «червоного вождя», яким збирається стати Василь Волга зі своїм Союзом лівих сил.

Що робити з монополією регіоналів на Донбасі, не зрозуміло. У таких містах, як Дмитрове, Дзержинськ, Костянтинівка, замінити стару владу практично ніким. Майбутні вибори, швидше за все, виявляться там формальністю і дадуть змогу вкотре її переобратися. Політичне життя на Донбасі давно вже протікає по замкнутому колу: всі, у кого є гроші та вплив, йдуть у Партію регіонів, а та, своєю чергою, допомагає зробити ще більше грошей і впливу. Трагедія при цьому поля-

У звільнених Слов'янську та Артемівську на виборах-2014 до Ради пройшли регіонали Юрій Солод і Сергій Ключев

гає в тому, що регіонали, як правило, є найбільш адекватними представниками громади. Як показала практика «ЛНР» і «ДНР», якщо в якомусь місті зачистити представників старої номенклатури, влада опиняється в руках зовсім нікчемного неопотребу.

Змінити ситуацію, напевно, могла б системна робота центральної влади з проблемними територіями. Відразу після зачистки їх від збройних банд слід було б негайно починати працювати з громадами. З активістів, бізнесменів та молоді формувати осередки проукраїнських партій, надавати їм усебічну підтримку фінансами та адмінресурсом, виховувати нову еліту та просувати її до влади, не втрачаючи жодного дня. Якби така робота велася з минулого року, до місцевих виборів той самий Блок Петра Порошенка, напевно, зміг би запропонувати жителям Донбасу хоч якусь альтернативу старим кадрам. Але замість цього звільнені райони Донецької області були віддані в цілковите розпорядження тим, хто фактично привів їх до нинішнього лиха.

Найяскравішим свідченням цього були торішні парламентські перегони, які виявилися на Донбасі фарсом і дешевим спектаклем. Відверто знущальні «вибори» на окрузі Звягільського, де взагалі не відкривалися дільниці,

нахабно куплений округ Ігоря Шкірі, де фальсифікації відбувалися без жодних проблем, імітація волевиявлення у Вуглегірську, де мандат дістався менеджера Юрія Іванющенка, проплачена комісія у Слов'янську, де округ продали Наталії Королевській, – усі ці факти демонструють неспроможність конституційної реформи, оскільки ні закони, ні Конституція на Донбасі не функціонують узагалі. Яка різниця: закриті чи відкриті партійні списки, якщо куплені виборчі комісії фальсифікують протоколи, а «карусельники» все одно вкинуть необхідну кількість бюлетенів?

Вибори на Донбасі завжди мали мало спільного з чесним виборчим процесом. Фальсифікації були буквально на кожному їхньому етапі: у період агітаційної кампанії людей підкуповували пакетами з гречкою чи грошиками (зазвичай йшлося про мізерні суми – до 100 грн), у день голосування в скриньки вкидали бюлетені, а містами кружляли автобуси з «карусельниками», під час підрахунку голосів протоколи взагалі переписували таким чином, що результат змінювався до невпізнанності. На жаль, після Революції гідності ситуація та сама. А отже, проблеми Донбасу не вирішені, й новий сплеск насильства на цих територіях є лише питанням часу.

Зміна виборчого законодавства не усуне глибокої кризи на Донбасі. Щоб радикально реформувати регіон і зупинити процес його деградації та розпаду, потрібні інші, жорсткіші та рішучіші заходи. Починаючи від введення прямого президентського правління та скасування місцевих виборів у прифронтових районах і містах до покарання всіх представників місцевої влади, відповідальних за корупцію та сепаратизм. Без цих кроків говорити про реформи на Луганщині та Донеччині безглуздо. Ось тільки політичної волі в українського керівництва для такої роботи поки що не спостерігається.

Тож, на жаль, слід очікувати чергового локального реваншу команди Януковича, а за ними, цілком імовірно, і наступного рецидиву антиукраїнського путчу на звільнених територіях Донбасу. ■

8–13 червня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

9 червня, 18:00 – Дмитро Стус презентує книжку «Василь Стус. Життя як творчість». Спільно з видавництвом «Дух і Літера».

10 червня, 18:00 – презентація видання «Україна у нас одна». Академік Петро Кононенко. Спільно з видавництвом «Джура».

11 червня, 18:00 – презентація резонансної книжки вибраної прози Василя Рубана «На протилежному боці добра». Спільно з видавництвом «Ярослав Вал».

12 червня, 18:00 – зустріч із Тіберієм Сільваші. Діалог із митцем. Партнер – «Щербенко Арт Центр».

Київ (вул. Спаська, 5):

11 червня, 18:30 – презентація книжки Зази Паулішвілі «Реїна Ольсен». Спільно з видавництвом «Смолоскип».

Львів (просп. Свободи, 7):

9 червня, 18:00 – презентація книжки Надії Трач «Разом – сила: риторика українського спротиву. Соціолінгвістичні есеї». Спільно з видавництвом «Кліо».

10 червня, 18:00 – презентація книжки Євгена Нахліка «Перелицьований світ Івана Котляревського». Спільно з видавництвом «Срібні джерела».

12 червня, 18:00 – презентація книжки Володимира Ёрмоленка «Далекі близькі». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

8 червня, 18:00 – презентація та зустріч із перекладачем книжки-розмови Умберто Еко й Жана-Клода Кар'єра «Не сподівайтесь позбутися книжок» та автором книжки «Історії талановитих людей» Іриною Славінською. Спільно з Видавництвом Старого Лева та «Брайт Букс».

9 червня, 16:00 – відкриття виставки фотографій Тетяни Павлик.

13 червня, 12:00 – «Родинні портрети»: майстер-клас для дітей 6–9 років за мотивами книжки Анджели Нанетті «Мій дідусь був черешнею». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

11 червня, 18:00 – авторська зустріч із Тетяною Белімовою.

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Вся влада радам?

Автор:
Роман Малко

Місцеві вибори 25 жовтня таки будуть. Так сказав президент, і так зобов'язує Конституція, змінювати яку немає ні часу, ні можливості. Звичайно, можуть бути екстраординарні обставини, але це мало ймовірно. Загалом ситуація розвивається як мокре горить. Всі усвідомлюють, що треба, тільки ентузіазму з ухваленням нового закону не видно. Лише невможлимий біг часу змушує депутатів чухати потилиці й щось робити. Загалом парламент був зобов'язаний вирішити це питання вже давно, хоча б за півроку до дати виборів, щоб місцеві депутати й ради підготувалися, але маємо те, що маємо...

Незважаючи на те що в парламенті на сьогодні зареєстровано аж чотири законопроекти, сподіватися, що бодай один із них буде проголосований і вибори відбудуться за новим законом, доволі складно. І причина тут не тільки в амбіціях політсил, а радше в літній втомі нардепів, які вже думками, а хто й тілами, десь на морі. Якби голосування відбувалося, наприклад, 2 червня, то закон за цілковитої підтримки всіх коаліціантів мав усі шанси бути проваленим, бо близько сотні обранців просто не змогли б за нього натиснути кнопку, навіть коли дуже хотіли б. Їх фізично не було в залі. Чи набереться потрібна кількість пальців у день голосування, можна тільки гадати. А цей день уже не за горами.

Як сказав **Тижню** Леонід Ємець («Народний фронт»), співавтор одного з проектів, що має серйозні шанси стати основою нового закону про місцеві вибори, комітет повинен узгодити всі суперечності, і вже 4 червня парламент мав би розглянути його в першому читанні. На те саме сподівається й депутат від «Самопоміч» Ганна Гошко, яка розповіла, що нібито такий сценарій уже проговорений коаліцією, а отже, не виключено, що так і станеться. У будь-якому разі відкритися депутатам від нового закону,

схоже, не вдасться, хоча проваляти його вони можуть доволі легко.

По-перше, законопроект, запропонований експертною групою, яку очолив голова ВР пан Гройсман, хоч і підтриманий, за твердженням Леоніда Ємця, представниками всіх фракцій, все ж має доволі багато спірних положень, котрі ще варто утратити, і це буде непросто. По-друге, він містить і цілком оригінальні ідеї, які можуть не сподобатися багатьом депутатам, бо їх практична реалізація видається сумнівною. По-третє, є ще три інші законопроекти, відмовлятися від яких їхні творці можуть і не захотіти, тож доведеться якось шукати спільну мову та десь знаходити голоси.

Знайти їх, хоч як дивно, можна й поза межами коаліції, голосувати вже готові частина позафракційних і навіть частково Опозиційний блок. Але й тут є свої підводні рифи, які обов'язково вигулькнуть. Наприклад, Ігор Шурма з ОБ вважає, що «закон має бути таким, що задовольнить усі регіони. Вибори повинні відбутися в Україні, а не на якійсь території, тому треба приймати закон, щоб вони пройшли всюди, у тому числі на

**ПОЛІТПРОЕКТИ, СТОРЕНІ
ПІД ТОРІШНІ ПАРЛАМЕНТСЬКІ
ПЕРЕГОНИ, НАВРЯД
ЧИ МАЮТЬ НА КОГО РЕАЛЬНО
СПЕРТИСЯ НА МІСЦЯХ,
БО Є РАДШЕ ВІРТУАЛЬНИМИ,
НІЖ РЕАЛЬНИМИ**

Донбасі». Як це зробити, депутат не каже, потрібно, мовляв, думати, бо інакше вийде, що ми відмовляємося від частини України. «Вчора нема Криму, нині Донбасу, завтра ще чогось. Якщо йтимемо таким шляхом, то цей парламент треба гнати в шию». А ще пан Шурма переконаний, що на місцевому рівні вибори за партійними списками проводити недоцільно, треба говорити про мажоритарну сис-

тему. Також їх необхідно синхронізувати з майбутньою парламентською кампанією. «Якщо ми говоримо про системний підхід, то не можемо змінювати закон виключно під вибори-2015. Не можна змінювати закон під ситуацію, треба ситуацію змінювати відповідно до закону». Загалом опозиціонери нібито готові голосувати, але натякають, що становище може змінитися, і в цьому немає сенсу сумніватися.

Утім, чимало застережень щодо нового закону і в членів коаліції. Наприклад, фракція «Батьківщина», за твердженням Сергія Власенка, хоч і не бореться за законопроекти і їй байдуже, чийого вони авторства, все ж готова відстоювати певні принципи, які, на її думку, мають бути ключовими й прогнозовано можуть виявитися каменем спотикання. Так, коли йдеться про гучно розрекламовані відкриті партійні списки, які мали б стати основою нового закону, Власенко вважає, що треба припинити маніпуляції з використанням словосполучення «відкриті списки», бо це придумана українськими політологами назва, якої не існує ніде у світі. «В усіх країнах це називається партійними списками з преференціями. Таких видів виборчих систем майже дві сотні, й усі вони різні. Тому не треба дурити голову громадянам і прикривати так званими відкритими списками мажоритарну систему виборів, яка в Україні себе повністю скомпрометувала як найбільш корумпована. Не треба дурити україн-

ФОТО: УКРАЇНСЬКЕ ФОТО

ських виборців, що коли вони оберуть мажоритарника, то він буде ближче до них. Це брехня, про що свідчать практично всі вибори, які в нас проводилися за мажоритарною системою. Треба обрати систему, яка дасть змогу структурувати політично місцеві ради, бо вони у всьому світі є політичними, але займаються місцевим самоврядуванням».

Проблемою може стати й заявлений 90-тисячний бар'єр мешканців населених пунктів, де мали б проводитися мажоритарні вибори. У «Батьківщині» вважають, що цього забагато. Вистачить і 20 тис., а там, де більше, повинні відбуватися вибори за партійними списками з преференціями. «За цей принцип ми будемо боротися, – каже Власенко, – і якщо нам спробують приховати мажоритарку у великих містах, категорично заперечуватимемо». Ще один важливий момент – створення механізму відкликання депутата, що дасть виборцю змогу впливати на нього незалежно від того, списочник він чи мажоритарник. Чи передбачать цей пункт у законі, наразі не відомо, але те, що такий механізм слізно обіцяє вигадати вже не одне покоління народних обранців, таки факт.

Загалом претензій і пропозицій до нового закону багато. Тому вже сьогодні зрозуміло: навіть якщо його вдасться ухвалити, попередньо узгодивши й підмарфетивши, то навряд чи він залишиться на багато років і всіх задовольнить. Бо, по-

Прийняттю закону може завадити літня втома нардепів. Уже зараз у сесійній залі збирається не надто багато парламентаріїв, готових працювати

перше, ні для кого не секрет, що зазвичай схожі закони приймаються на певний період та в інтересах влади й прокладних політсил. А по-друге, завдяки тій самій децентралізації, якщо це всерйоз, рано чи пізно таки доведеться вносити істотні корективи й, можливо, навіть змінювати структуру місцевої влади та спосіб її формування. Врешті, не забуваймо про нову Конституцію, проект якої розробляється і до якої, певно, потрібно буде підганяти всю законодавчу базу.

Чи стане великою трагедією, якщо закон про місцеві вибори ВР все ж таки провалиться? Навряд чи. Очевидно, по коаліції це добряче вдарить, що там чудово розуміють. Але вибори можна буде спокійно проводити за старим законом, і не виключено, що від цього коаліціанти тільки виграють, та й не лише вони. «Я не допускаю такої можливості, щоб проводилися за старим законом, – каже Леонід Ємець. – Є коаліційна угода, є вимога суспільства щодо нового закону з відкритими списками». Його колега Ганна Гопко більш приземлена і, попри весь оптимізм, таки припускає несподіванки. «Вибори потрібні. Можна й за старим законом, але бажано провести по-новому». Насправді у всій цій історії важливий не результат, а процес: намагалися, старалися, не змогли. Провал закону з усіма цими відкритими списками для коаліції, можливо, був би вигіднішим, ніж його прийняття. Річ у тім, що не так багато політичних сил, представлених у парламенті, може похвалитися розвинутою мережею потужних місцевих осередків. «Батьківщина» і «Свобода», частково УДАР, який рветься з БПП. Решта – це політпроекти, створені під торішні парламентські перегони, які навряд чи мають на кого реально спертися на місцях, бо є радше віртуальними, ніж реальними. Звісно, за відсутності нормальних партійних структур вони будуть змушені домовлятися з місцевими зірками та авторитетами, тягнути їх у свої віртуальні списки, але це доволі ризиковане заняття.

Чи є вихід? Звичайно. Закон ухвалювати треба, але максимально людський і мінімально корупційномісний. Вибори –

це єдиний спосіб участі суспільства в управлінні державою, і якщо навіть за нинішніх обставин хтось спробує позбавити його такого права, може гірко пошкодувати. Старий закон абсолютно некоректний. Змішана система не працює, вона мертва. Будь-яка мажоритарна складова також є проблемою, бо несе в собі корупцію. Вибравши мажоритарника, ми отримуємо безвідповідальну з політичного погляду особу, яка продається і купується. Це людина без політичної прив'язки. Єдиний вихід – дати можливість розвиватися нормальній партійній системі, яка буде запорукою формування стабільної політичної основи держави. Політик повинен відповідати за свої політичні переконання, слова й обіцянки, а це можливо лише в межах партії. І тому будь-яких маніпуляцій на законодавчому рівні чи на етапі проведення виборчих перегонів треба максимально уникнути, чого б це не коштувало.

Але головне лежить навіть не в площині закону. Кожен громадянин України повинен усвідомити азбучну істину: на виборах вирішується доля села, міста, району чи держави. Якщо ти проголосував не по совісті або ж продав свій голос, завтра нарікай тільки на себе. Треба позбуватися совкового споживацтва, мислити не сьогоднішнім моментом, бо хтось вискочив і гарно наговорив те, що хочеться почути, а підійти до свого вибору з усією відповідальністю. Вивчити кандидата чи політсилу, відстежити їхні справи не тільки перед виборами й робити висновки. Врешті, зрозуміти, що народний депутат повинен не дороги будувати, а фахово приймати закони й забезпечити, щоб держава працювала. Натомість місцевий обранець якраз мусить бути не політиком, а спеціалістом, що чітко розуміється на місцевій господарці, знає проблеми і зможе їх вирішити. По-іншому держава не працює, по-іншому нічого не зміниться. І хоч би який був закон, усе, врешті-решт, залежить від виборця, і це не пусті слова. Бо жодні маніпуляції чи фальсифікації нічого не дадуть, якщо дістануть відсіч уже на найнижчому суспільному рівні. ■

Не те вирішення не тієї проблеми

Стандартний підхід до децентралізації без якісної інфраструктури та сильних інституцій може завдати Україні більше шкоди, ніж користі

Автор:
Дункан Ляйхт

На початку анексії Криму і тривалого конфлікту на Донбасі українська влада взялася за радикальну децентралізацію. У загальних рисах за основу було взято модель реорганізації місцевих та регіональних урядів Польщі у період до вступу в ЄС. Верховна Рада вже схвалила перший етап реформи, що має бути реалізований до осені 2015 року. Створено конституційну комісію для розробки пропозиції змін, які в підсумку вплинуть на всі рівні адміністрації. Така реформа обговорюється з моменту здобуття Україною незалежності, але зараз ці радикальні пропозиції ще вперше перетворюються на законодавство. Окрім того, вона має на меті сигналізувати ЄС, що країна серйозно настроєна на гармонізацію власної системи влади із найкращими євросоюзовськими практиками, як вона їх розуміє. Чи на часі зараз така реформа? І якими будуть її наслідки з огляду на попередній досвід побудови влади та інституційну незрілість у державі?

ГІБРИДНА СУБНАЦІОНАЛЬНА ВЛАДА

Період від 1991 року до прийняття Конституції 1996-го ха-

рактеризувався відцентровими тенденціями, що створювали серйозну загрозу дезінтеграції держави. Відокремитися намагалися три регіони: окрім найсерйознішої спроби в Криму були ще місцеві референдуми щодо проголошення незалежності Закарпаття й Донбасу. Рух за самостійність Закарпаття був здебільшого пов'язаний із його відчутною ізоляцією від решти України й тіснішими зв'язками з Угорщиною та Словаччиною. Певною мірою це відчуття не зникло досі. На Донбасі конфлікт із Києвом став продовженням характерної для пізнього радянського періоду напруженості між місцевими гірниками й металургіями, чий індустрії по-малу занепадали, та Москвою.

Ухваливши в липні 1996 року Конституцію, Україна врешті зробила вибір на користь радше унітарного, ніж федеративного устрою, а у відповідь на вимоги більшої регіональної автономії Основний Закон пропонував компромісне «поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади». Крим дістав статус автономної республіки у складі Української держави – із власним парламентом та прем'єр-міністром. Тим часом для великих та

маленьких міст і сіл 24 областей України передбачалося запровадження рад, які обираються на місцевому рівні. Їм відкривалася перспектива суттєвої фінансової незалежності від Києва. Водночас посилювалася так звана вертикаль обл- і райдержадміністрацій. Це означало, що на ширшому обласному та районному рівнях, які охоплювали міста і села із самоврядуванням, держуправлінням займаються децентралізовані підрозділи національних міністерств, що відповідають перед Києвом, радше ніж перед місцевим електоратом.

Відтоді в Україні встановилася незручна гібридна система місцевого й регіонального управління, що паралельно наділяє призначені державні структури та відповідальну перед місцевим електоратом самовряду владу подібними повноваженнями. Власне, в самій системі закладено тенденцію до безладу, хоча така гібридна модель була досить поширена серед посткомуністичних країн Східної Європи в 1990-ті роки, а також, хоч як це дивно, у Франції до реформ Франсуа Міттерана, проведених у 1980-ті.

Ключова посада в гібридній системі – голова обласної адміністрації.

страції, що призначається президентом. Щоб зрозуміти, як це все діє на практиці, варто провести аналогію з радянською структурою обласного управління та посадою першого секретаря обкому. Так само як він (водночас і партійний лідер регіону) був фактичним очільником партійних та державних структур у області, уповноваженим роздавати й забирати посади, голова ОДА є ключовою політичною постаттю нинішньої структури й головним джерелом політичної влади в області. Міські голови, особливо у великих містах, нерідко підкреслюють свій статус народного обрання, протиставляючи його посаді призначеного керівника області. В областях, де міськради підконтрольні партіям, не лояльним до президента, це призводить до суттєвої напруженості. Водночас на практиці сумнівів щодо джерела головного політичного впливу не виникає.

СПРОБИ РЕФОРМУВАННЯ

Тож не дивно, що спроби проведення децентралізаційних реформ здебільшого зводилися до обмеження або скасування влади державної вертикалі, зокрема ключового в ній голови області. Були й спроби вирішити проблему близько 15 тис. маленьких сільських громад України, яким попри номінальне самоврядування бракувало ресурсів для надання послуг, за які вони відповідають. Нинішнім реформам передували два масштабні проекти, ініційовані після 2000 року і спрямовані на вирішення згаданих проблем та розширення автономії місцевої влади. Щоправда, обидва вони виявилися безуспішними.

Першим була так звана бюджетна реформа 2000–2001 років. Головна її мета – позбавити голів ОДА перспективи владарювати. Для цього потрібно було покласти край системі, в межах якої вони могли контролювати розподіл усіх коштів, що надходять із державного бюджету до місцевої влади області на поточні витрати й капітальне будівництво. Практика «ручного управління» забезпечила керівників областей широкими можливостями для винагородження політичних друзів і покарання опонентів. Бюджетна реформа передбачала усунення очільників ОДА від участі у формуванні місцевих бюджетів, що мало гарантувати обраній наро-

дом місцевій владі (від великих міст до найменших селищ) достатні надходження для виконання визначених законом обов'язків. Попри ухвалення відповідного документа в 2001 році, обласні голови успішно завадили його реалізації на практиці. За кілька років Світовий банк дійшов висновку, що процес фінансування місцевої влади в Україні залишається неприступною «чорною скринькою» (2008).

Друга, масштабніша, спроба децентралізації була пов'язана із приходом до влади Віктора Ющенка після Помаранчевої революції. «Реформа для народу» під егідою тодішнього віце-прем'єра Романа Безсмертного пропонувала повну ліквідацію державної вертикалі й заміну призначуваних очільників областей та районних голів радами, що обираються на місцевому рівні й стають повноцінним виконавчим органом влади. Окрім того, реформа передбачала обов'язкове об'єднання 15 тис. українських сіл і селищ у великі фінансово дієздатніші адміністративні одиниці. Ця «реформа для народу» так і не трансформувалася у законодавство. Адміністрація Ющенка неефективно подавала зміни. Їх розкритикували як проект, ініційований за принципом «згори донизу» без належних консультацій. Запропоноване обов'язкове об'єднання сіл потрактували як геть авторитарну ідею. Що важливо і дещо парадоксально (з огляду на нинішню ситуацію з Донбасом), найбільший спротив реформі зустріли на Сході країни, де обласна й міська влада була здебільшого під контролем політичних опонентів Ющенка.

ПРОПОЗИЦІЇ НИНІШНЬОЇ ВЛАДИ

Сьогоднішні пропозиції щодо реформи більш-менш ідентичні варіантові періоду Ющенка, хоча між ними є одна суттєва відмінність. Уперше їх було викладено в Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, схваленій 1 квітня 2014 року. У ній знову пропонувалося відмовитися від вертикалі, а наомість дати широкі виконавчі повноваження виборним регіональним та районним радам. Посада регіонального голови держадміністрації замінюється представником президента,

обов'язки якого полягають у моніторингу та нагляді за законністю рішень органів місцевої влади подібно до воєводи в Польщі чи префекта у Франції. У Концепції, окрім того, знову запропоновано консолідацію «базових» територіально-адміністративних одиниць – сіл, селищ та міст – у більші громади, але цього разу укрупнення має бути добровільним і передбачає фінансові стимули для охочих об'єднатися. Пропонована реорганізація повинна відбутися у дуже серйозних масштабах: вона передбачає ліквідацію всіх 24 обласних і 500 районних державних адміністрацій, зменшення кількості районів від нинішніх півтисячі до 120–150 (з переходом на самоврядування) та сільських адміністрацій від 15 тис. до 1500–1800 громад.

МІЖНАРОДНИЙ ТИСК ЩОДО СТРІМКОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ Є СТАНДАРТНОЮ РЕАКЦІЄЮ НА СКЛАДНУ ПРОБЛЕМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

На початку 2015-го кроки до впровадження реформи з децентралізації пришвидшилися. У лютому Верховна Рада проголосувала за закон про добровільне об'єднання сіл, селищ і міст у більші адміністративні одиниці із прицілом на те, щоб до осені, коли мають пройти місцеві вибори, були сформовані нові ради самоврядування, відповідальні за надання послуг новим громадам. У березні ВР внесла поправки до Бюджетного кодексу для забезпечення щорічних трансфертів із держскарбниці тим населеним пунктам, що вирішать об'єднатися у громаду, достатніх для виконання їхніх нових зобов'язань перед школами й дошкільними закладами, лікарнями тощо. І в тому ж таки березні Петро Порошенко підписав указ про створення конституційної комісії з питань децентралізації: вона мала розробити пропозиції щодо ширшого процесу, зокрема радикального плану ліквідації апарату державної вертикалі на обласному та районному рівнях, передбаченого Концепцією 2014 року. Курирує цю роботу спікер Верховної Ради Володимир Гройсман, котрий як колишній мер Вінниці має досвід місцевого самоврядування.

ПРО АВТОРА

Дункан Ляйт

— економіст, 15 років працював на керівних посадах у місцевому самоврядуванні Лондона. Від 1993 року в Росії, а від 2000-го в Україні консультував із питань місцевого самоврядування та регіонального розвитку. В межах дисертаційної роботи в Бірмінгемському університеті досліджує вплив міжнародної допомоги на політику регіональних реформ в Україні

ЧИ ВИРІШИТЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ?

Міжнародна спільнота відразу з ентузіазмом підтримала політику децентралізації, оскільки вона відображає модель субнаціонального уряду, яку в Україні від 1990-х просувають ЄС, Рада Європи та ін. До прикладу: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) фінансує програму «Діалог», що реалізовується спільно з Міністерством регіонального розвитку та Асоціацією міст України, а також разом із Радою Європи підтримує створення офісів реформ місцевого самоврядування в кожному регіоні. Рада Європи оприлюднила новий План дій для України на 2015–2017 роки, де децентралізація влади на користь регіональних адміністрацій бачиться ключовою ланкою виконання мінських домовленостей.

До ентузіазму міжнародних організацій стосовно децентралізації влади та важливості цього процесу в державах на кшталт України треба підходити обережно. Зараз цілком можна стверджувати: хоч Україну класифікують як країну середнього доходу, вона має більше спільного з відсталішими державами, коли йдеться про якість її фізичної та інституційної інфраструктури на регіональному й субрегіональному рівнях. А в країнах, що розвиваються, успіхи та переваги децентралізаційних політик у найкращому разі сумнівні.

Наприклад, у Державний стратегії регіонального розвитку до 2020 року йдеться про те, що в середньому 39% інфраструктури забезпечення прісною водою для вжитку в домашніх умовах по всіх регіонах України у край поганому стані. Подекуди відповідна цифра перевищує 60%. У 8 із 24 областей понад третина міських домогосподарств не має регулярного водопостачання, а в сільській місцевості ситуація значно гірша: для майже 90% сільських громад щонайменше п'яти регіонів єдиним джерелом прісної води є криниці. У містах вода із трубопроводів рідко відповідає стандартам якості питної, а мешканці міст звикли купувати її в магазинах. 37% стічних вод чи каналізаційних мереж в Україні в такому самому катастрофічному стані і є серйозною загрозою для здоров'я

громадян (за офіційними державними даними 2014 року). Тим часом якість міського житла в країні, велика частина якого була побудована в радянський період, дуже низька. Проблема виникла здебільшого через стрімку приватизацію комунального житла в 1990-х, коли квартири передавали у власність мешканцям одним розчерком пера, а самі будівлі тим часом залишалися на балансі міських адміністрацій із їхніми мізерними ресурсами.

Навряд чи будь-яка програма децентралізації здатна належним чином вирішити проблеми відновлення житлового фонду таких масштабів (у подібних випадках міжнародний досвід указує на необхідність величезних національних програм капітальних інвестицій у належні роботи). В Україні, навпаки, постає ризик того, що через децентралізацію відповідальність за відновлення комунальної інфраструктури буде перекладена на плечі маленьких містечок і сіл, які теоретично мали б виграти від реформи.

Відтак занепад багатьох базових інфраструктурних послуг, особливо поза великими містами, невідповідно супроводжувався стійким зміцненням неовотчинних відносин у середовищі політичних, бюрократичних та діло-

умови, що це не перекривало стабільного потоку коштів нагору до Києва. Можливо, саме тому на регіональному рівні з часів президентства Леоніда Кучми було так мало організованого тиску із приводу розширення повноважень для органів самоврядування, коли ці практики власне й почали процвітати. Знову ж таки, з огляду на деградацію інституційної інфраструктури в Україні на субнаціональному рівні та пов'язаний із цим ризик розкрадання місцевого державного капіталу важко обґрунтувати той аргумент, що рішуча децентралізація влади, яку пропонують нині, забезпечить бодай якийсь прогрес у вирішенні нагальних економічних і політичних проблем.

Тиск міжнародної спільноти на українську владу щодо стрімкої реалізації децентралізаційної реформи (давно назрілої, як вважають іноземці) є невтішно стандартною реакцією у вигляді готового рішення на складну проблему розвитку країни. А ще він відображає неправильне розуміння коренів протесту на Майдані. Причини нинішньої кризи в Україні не стільки в міжрегіональному напруженні через майбутню ідентичність держави як східно-західноорієнтованої, скільки в комплексній неспроможності вирішити проблему криміналітету в самому серці влади за покоління після здобуття Україною незалежності. Спонтанний вибух масових протестів на київському Майдані у грудні 2013 року, як і Помаранчеву революцію, спровокувало не абстрактне й небажане питання того, з ким майбутнє України: ЄС чи Росією. Насамперед то був вираз колективного гніву через жахливе управління країною за останніх 20 років – проблема, яка позначилася на щоденному житті всіх українців і кожного регіону, на Сході чи Заході.

Децентралізація, хоч би яка корисна вона була в довгостроковій перспективі, зараз, швидше за все, стане фактором, що відволікатиме від невідкладного завдання – побудови сильної об'єднавчої влади, яка покаже, що здатна відремонтувати фізичний та інституційний фундамент країни, котрий довго перебував на межі колапсу, а відтак здобути довіру українського народу. У гіршому разі наслідки цього процесу взагалі виявляться протилежними. ■

В УКРАЇНІ Є РИЗИК ТОГО, ЩО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІДНОВЛЕННЯ КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ БУДЕ ПЕРЕКЛАДЕНА НА ПЛЕЧІ МАЛЕНЬКИХ МІСТЕЧОК І СІЛ

вих еліт на всіх рівнях влади: це явище сформувалося на ґрунті інституціональної ерозії (за визначенням експерта Верени Фріц) в Україні після здобуття незалежності в 1990-х і сягнуло апогею за президентства Віктора Януковича. Спотвореними виявами «централізованої децентралізації», філософія якої сформована в Конституції 1996 року, стали «смотрящі», конвертаційні центри, відкати й хабарі, що організовувалися та «кришувалися» із центру, але регіональні еліти могли більш-менш вільно експлуатувати ці стратегії для власної вигоди за

ПРОЕКТ СОЦІАЛЬНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

З 27 ТРАВНЯ

ЩОСЕРЕДИ

О 22:05

zik

Ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на право мовлення:
НР № 00405-м від 23.06.2004 р.; НР № 00404-м від 18.05.2005 р.; НР № 00403-м від 05.04.2012 р.

Пройшов Іловайськ і врятував прапор

Загублені документи, Нацгвардія, бій за Іловайськ, полон, затяжна спроба звільнитися з лав МВС.

Тиждень поспілкувався з добровольцем батальйону «Донбас», який повернувся з війни

Автор:
Станіслав
Козлюк

Фото
автора

«Д омовимося відразу: про полон не говоримо, немає бажання, та й хлопці наші там ще сидять», — каже невеликого зросту хлопець із борідкою. На чорній футболці кремезний козарлюга. Над ним напис: «Козацькому роду нема переводу». Максим Авраменко, 26 років, айтішник. Народився й закінчив школу в Первомайську Луганської області, вступив до столичного авіаційного університету, після випуску залишився жити в Києві. Коли анексували Крим, пішов у Нацгвардію.

Нацгвардія — «Донбас». Швидко крокуємо Хрещатиком, Максим починає свою історію. «До Нацгвардії мене змусив записатися Крим. Коли російські війська явно вторглися на нашу територію, стало зрозуміло, що війни не уникнути, потрібно щось робити. І в цей момент я пішов до військомату. Тричі туди ходив, тричі мене відправляли назад. Врешті написав рапорт у Національну гвардію. Там двічі губили мої документи. Але після накопелих телефонних дзвінків... Загалом пробивався до неї три місяці. Від березня до кінця травня. Аж ось мені зателефонували й запросили на збори. Потрапив у Нові Петрівці. І якраз туди заїхав батальйон «Донбас», — добираємося до парку поблизу Театру імені Івана Франка. Максим сідає на лаву. Про навчання на полігоні говорить коротко, скупно.

«Жили в Петрівцях у наметовому містечку, харчувалися в солдатській їдальні, було де помитися, розпорядок дня військовий. Батьки не знали, що я там. Їм сказав, що мене призвали, але

до Вінниці, на аеродром. І до полону вони взагалі поняття не мали, де я. А друзі ставилися по-різному. Деякі відмовляли, а хтось казав: «Ти доросла людина, це твій вибір». За це я їм вдячний. Одні допомагали обмундируванням, другі листами, треті просто добрим словом», — Максим ненадовго замовкає. Прошу розповісти про товаришів із Донбасу, РФ. Він замислюється.

«Були знайомі з Росії та Донбасу, з якими довелося розірвати взаємини через різні погляди на події в Україні. Звісно, є і такі, що мають власну позицію, але приймають і мою. Намагаюся з ними не спілкуватися на політичні теми. А з тими, хто розповідає що ми фашисти, їм і вбиваємо дітей, смажимо снігурів, доводиться прощатися. Хоча до цього були дружні стосунки», — швидко говорить хлопець. Історія перебування на війні зводиться до буквально п'ятихвилинної оповіді. Втім, починаємо вдаватися в деталі. Надто щодо Іловайська.

Фронт. «Потрапили на переклад у середині липня 2014-го. Тільки-но взяли Артемівськ. Ми з «Донбасом» брали участь у боях за Попасну, Лисичанськ, Первомайськ. А 23 серпня ввійшли до Іловайська й утримували його. Нам казали: «Ідемо на один день, витягнемо хлопців — і назад». Та на місці з'ясувалося, що за добу ми не виберемося і потрібно тримати оборону. Важкого озброєння не було. Лише дві БМП. Крім цього стрілецька зброя і максимум гранатомети. Із протилежного боку вже були «блукаючі» танки. Вистрелять по нас і пойдуть. А з гранатоме-

том за ними сильно не побігаєш, — Максим робить паузу. — Дуже допомагала артилерія, спасибі їй».

Говоримо про взаємодію між військовими. Доброволець хитає головою.

«Між підрозділами не існувало нормального зв'язку. Про ситуацію рядові бійці не знали. Можливо, у курсі було вище командування. Генерал Хомчак, скажімо. Вони мали картинку подій, навіть якщо повністю її не усвідомлювали. А бійці дізнавалися все від родичів. Друзі мені якось телефонують, кажуть: «У вас повна дура, танки зайшли, вас оточують!». А що ми? Наказу відходити не було. Приблизно числа від 24–25-го знали, що ми в кільцях. Вони замкнулись. Одне, друге, третє. Дуже неприємна ситуація...» Користуючись паузою, прошу розказати про вихід. Спершу хлопець відповідає кількома фразами, а потім вдається в подробиці.

«28 серпня до нас приїхали, почали забирати поранених. Говорили, що їм дають змогу вийти з оточення. Ми почали думати, може, під шумок і самим вирушити вслід. Але час тягнувся, ніхто команди не дав. Уже 29-го наказали висуватися. Повантажилися на все, що могло їздити. Іловайськ тим часом сильно обстрілювали, всю техніку знищили. Нарешті було сформовано дуже довгу колону. Виходили в трьох напрямках, «зеленим коридором», — співрозмовник стихає голос, дивиться поперед себе.

«Коли в Многопіллі почався обстріл, була команда рухатися далі. Вогонь з усіх боків. Міні, танки, стрілецька зброя. Колону

розбили. Якимось дивом ми дісталися до Красносілського. Там оборону тримали доби дві. Коли закінчилися боєприпаси, а більшість поранених були в критичному стані, підмоги чекати не було звідки (нам про це так і сказали прямо), на загальних зборах вирішили здатися», — каже майже без емоцій.

«Поранених таки вивезли. Тих, хто вижив після обстрілу... Були хлопці, які не дожили, — Максим говорить ледь чути. — Так от, поранених привезли на КамАЗі в поле, наступного дня їх разом із дівчатами-медиками відправили на наш блокпост», — донбасівець завершує розповідь. Погоджуються трохи поговорити про полон, без зайвих деталей.

Полон. «Спочатку нас утримували військові з РФ. Вони навіть цього не приховували, не криючись говорили, що регулярні війська з Росії приїхали. Виявляли до нас повагу. Чому? Певно, тому що свого часу ми нормально поставилися до їхніх полонених. Через день нас передали «ополченцям» із «ДНР». Відтак 119 днів ми просиділи в Донецьку. Частина наших замкнули в підвалі, частину відправили на відновлення Іловайська. Я залишився в обласному центрі, — Максим робить паузу, поправляє на зап'ясті шкіряний браслет. На ньому напис: «Слава Україні!». — Снайпери, артилеристи, кулеметники, мінометники в полон не потрапляють. А якщо потрапляють, то вмирають повільно й боляче. Мабуть, тому що ці люди завдають найбільшої шкоди. Вони особливо небезпечні. Як і офіцери», — хлопець говорить швидко. Уточнюю, чи

знали «ополченці», що Максим — молодший лейтенант.

«Приховувати це не було сенсу, бо ми заповнювали анкети військовополонених. І, якби я про це не повідомив, стало б ще гірше. Тим паче що через деякий час хтось зі штабу злив наш штатний розклад батальйону. Розслідування в цій справі, до речі, так і не просунулося», — каже з фаталізмом.

«Тож нас привезли в донецьке відділення СБУ. Спочатку була довга лекція на плацу про те, які ми жорстокі й нещадні. Опісля нас пустили коридором ганьби. Декого били. Потім змушували наступати на український прапор. Він там лежав як ганчірка. І під час полону, виводячи іноді з підвалу, нас змушували об нього витирати ноги. В один із моментів, наприкінці жовтня, коли нас конвоювали на роботу (листя прибрати чи сміття), я скористався тим, що охорона відволіклася, підібрав прапор і проніс його в підвал. Там сховав. Коли волонтери привезли теплі речі, зашив його в підкладку, потім вивіз в Україну». — Максим розповідає про це, як про буденність, без бравади й пафосу.

«Про те, що нас мінятимуть, дізналися за 30 хв до виїзду. До нас зайшли в камеру, зачитали список прізвищ. Сказали, що маємо півгодини на збори. Потім

— відповідає просто: «Звільнився».

Про справедливість. «За всю Нацгвардію розписуватися не можу. Вірю, що є нормальні офіцери, частини. Чому я захотів піти? Побачив ставлення до добровольців, побачив, що це нафіг нікому не потрібно, — слово «нафіг» Максим виділяє з особливим роздратуванням. — Міліція на яких місцях була, на тих і залишилася. Казали нам: «Ви ж майдануті, ви ж знову підете туди воювати». Після такого немає жодного бажання контактувати з ними. Ну й коли ти по 10 разів ходиш до них по папірець, довідку, вибішує бюрократія. Під час спроби звільнитися губили мої документи. Частині хлопців посвідчення учасника бойових дій прийшли, частині — ні. Як виявилось, у моєму випадку було втрачено паспорт і фотокартки. У головку, коли нарешті отримував посвідчення, сказали, що в інших частинах процеси відбуваються швидко», — повз нас проходить жінка з візочком. Поруч біжить маленька дитина. Питаю про мирне життя, ставлення до Києва. Максим замовкає на кілька секунд, обдумуючи відповідь, а потім на одному подиху відповідає.

«Мене дратує, коли дівчатка гламурні або такі самі пацанчики-мажори кажуть: «Ой, куди поїхати: на Мальдіви чи до Малибу». Краще поїдь в Карпати, а гроші перерахуй українським солдатам. Те, що в Києві мирне життя, заслуга хлопців на Сході. Дуже за них образливо. Конфлікт явно затягуватиметься. З вини обох сторін. Росія розглядає його як «проект». Знищено вщент два регіони, немає інфраструктури, будинки зруйновані, люди обдурені, голодні й злі. А Україні неприємно закінчувати війну: на певному відмивають великі гроші, я певен», — Максим розпалюється.

«Ну й цікавить: чому досі на волі ходять депутати, які спонсорували сепаратизм в Україні? Чому не за ґратами судді, які «зливають» провадження щодо них? Чому щодня на війну виділяють мільйони, а зрушень немає?» — запитання зависають у повітрі. Мусимо прощатися. У поки що колишнього військового справи. Мирні. Але запевняє: якщо відбуватиметься ескалація конфлікту, знову готовий узятися за автомат. ■

ЧОМУ ДОСІ НА ВОЛІ ХОДЯТЬ ДЕПУТАТИ, ЯКІ СПОНСОРУВАЛИ СЕПАРАТИЗМ В УКРАЇНІ? ЧОМУ НА ВОЛІ СУДДІ, ЯКІ «ЗЛИВАЮТЬ» ПРОВАДЖЕННЯ ПРОТИ ЦИХ ДЕПУТАТІВ?

усіх вишикували, завантажили в машину й вивезли на обмінний пункт. То було вночі, тож місце, де нас міняли, не назву, чесно. Ну і це не розголошується, щоб не сталося провокацій від жодної із сторін. Це був найбільший обмін. 26 грудня ми опинилися на аеродромі в Чугуєві, потім у Василькові. Там нас зустрів президент. Опісля завезли нас на територію місцевого військового училища, дали помитися, відпочити. А наступного дня розвезли по частинах, до яких ми були приписані», — хлопець замовкає. На запитання: «А що було далі?»

Волонтер Ірина-Ізольда Горбильова: «Моя головна мета – підготувати вояків до мирного життя»

Записав
Богдан Буткевич

За волонтерами закріпилися слава безстрашних людей, які під градом куль довозять чергове потрібне військове устаткування на передову. Однак є і ті, хто думає про зворотний, але не менш важливий бік війни – психоемоційну реабілітацію поранених. Унікальність Ірини-Ізольди Горбильової в тому, що вона, донеччанка, давно працює в екзотичних Об'єднаних Арабських Еміратах і зі своїми однодумцями з волонтерської групи «Українці в Еміратах» возить туди, на один із найкращих і найвідоміших курортів світу, наших поранених бійців задля відновлення та психологічної реабілітації.

Я приєдналася до волонтерської групи в ОАЕ через церкву. На території Еміратів є українська греко-католицька парафія, хоча власного окремого храму немає – орендуємо для служб по п'ятницях (адже неділя в арабських країнах робочий день) будівлю грецької Антіохійської православної церкви. З Російською не хочеться мати нічого спільного із цілком зрозумілих причин від минулої зими, і, на щастя, всі нам пішли назустріч у цьому питанні. Отже, саме церква та отець Юрій Юрчик стали тим ядром, навколо якого згуртувалися небайдужі співвітчизники у

відповідну волонтерську групу «Українці в Еміратах», а наша діаспора там уже перевищила 5 тис. осіб. Від кінця минулого року в нас по 200–300 людей на кожній службі, й це доволі непогано.

Саме там і дізналася про проект психологічної реабілітації українських вояків у Об'єднаних Арабських Еміратах. Суть його в тому, що ми власним коштом привозимо до ОАЕ поранених солдатів на відпочинок та реабілітацію. Співпрацюємо передусім із Вінницьким військовим госпіталем, хоча в нас бувають підопічні з усієї країни. Але з Вінницею контактуємо найтісніше, бо там є місцеві волонтери, які допомагають. Роблячи хлопцям закордонні паспорти, вивчаючи медичні картки, ми встигаємо поспілкуватися, дізнатися про їхні потреби й бажання. Бійці приїжджають на 7–10 днів по 10–15 осіб. Таких груп було п'ять, тож поки що ми привезли їх понад півсотні. Остання група, яку набирали, – це були «кіборги» з Донецького аеропорту. Познайомилися в госпіталі з одним із них, а той уже далі допоміг з контактами.

Майже всі гроші збираємо серед нашої громади. Хоча є і деякі чималі приватні спонсори. Дуже допомагає нам посольство України й конкретно посол Юрій Полурез. ОАЕ як дер-

жава теж прихильні до нас, самі надають нам безплатно візи для вояків. Кожен із волонтерів, які з'являються, чимось корисний за своїм профілем роботи. Хтось фінансує якийсь конкретний івент, хтось забезпечує грішми, хтось знаходить машини та водіїв. Коли я прийшла, то відразу сказала, що значних коштів не маю, але знаю, як можна їх постійно приносити в касу. І от уже понад півроку займаюся благодійним продажем у нашій церкві української символіки. Нам дуже допоміг відомий художник Андрій Єрмоленко. Він зробив малюнок для фірмової футболки, що тепер продається як гарячі пиріжки. Просто приходять люди й жертвують: наприклад, пам'ятаю як чоловік, котрому я подарувала нашу майку, дав нам кілька тисяч доларів. Були жінки, які принесли \$500, я хотіла знову-таки подарувати футболку, а вони відмовилися й купили їх ще сім штук. Ці гроші ніколи не зайві, адже є купа маленьких витрат, як-от оплатити обід у ресторані, десь викликати таксі, повести до лікаря, придбати медикаменти, видати кишенькові гроші нашим хлопцям тощо. Узагалі, кошти на

те, щоб привезти вояків, завжди знаходяться.

Селимо наших солдатів у п'ятизірковому готелі прямо біля моря, в першій лінії. Адже багатьом важко ходити, а дехто і взагалі на інвалідному візочку. Практикуємо їх спілкування із тваринами: кіньми, дельфінами, бо це дуже допомагає. Водимо в ресторани, робимо тури по Дубаї, Абу-Дабі, влаштовуємо риболовлю в океані, від якої не відмовляються навіть найтяжче поранені. Ще одну екскурсію фінансує і організовує моя подруга Юля Доля: до Ferrari World – парку, присвяченого цій знаменитій автокомпанії, де можна самому поїздити на шикарних машинах на спеціальному треку, де є симулятор реальних гоночних болідів, найшвидша гірка у світі, де машина розганяється до швидкості 380 км/год тощо. Пам'ятаю, один із бійців відкинув милицю, сів за кермо – і відчув себе щасливим, повноцінним. Ну й головне – море, гарантований релакс, який розвантажує людину, дає змогу хоч якось налаштуватися на мирне життя.

НАЙСТРАШНІШЕ ДЛЯ ВОЯКА – ЦЕ ПОВЕРНУТИСЯ ДОДОМУ, ДЕ ЙОГО НІХТО НЕ ЧЕКАЄ

Влаштуємо урочистий прийом та обід у посольстві – в Еміратах, але на території України. Окрім того, у нас завжди робиться український пікнік, зустріч із громадою земляків у ОАЕ. Це дуже важлива частина програми, адже збирається багато людей, які дякують хлопцям за те, що вони зробили, бо чимало вояків реально вважає, ніби їхні діяння нікому особливо не потрібні й не цікаві.

Ми не займаємося власне медичним лікуванням: для нас важливий передусім психологічний аспект. Адже чомусь ніхто не думає про те, що поранений борець дістає ще й величезну моральну травму, з котрою якось треба далі жити. Але ж Дубаї – суцільний курорт, і цим гріх не користатися. Це найсильніша сторона країни, де ми мешкаємо. У Німеччині наші волонтери займаються протезуванням, а ми відновлюватимемо бійців психологічно. Хоча, звичайно, бували випадки, коли й тут із ними їхали до лікарів. Наприклад, привезли хлопця, пораненого під Іловайськом. У нього була сильно роздроблена нога – спочатку носив апарат зовнішньої підтримки, але незадовго до відправки сюди його зняли, написали і сказали: «Ходи, розробляй ногу». Приїздить він на милицях, але нозі щораз гірше й гірше, вона стала вдвічі більшою за здорову. Ну й повели його до лікаря. Такої лайки я ніколи в житті не чула – виявилось, що йому просто треба було зробити

правильні бандажі й носити компресійну білизну. Вже до вечора в нього спав набряк, а наступного дня нога була вже в майже нормальному стані. Звичайно, там загальна проблема глибша – атрофія м'язів, але то вже питання років. Навіть до медичної реабілітації, не кажучи про психологічну, в Україні в лікарів не доходять руки, бо вони й так українець перевантажено.

У нас є певні обмеження щодо здоров'я. Насамперед бійці мають витримати переліт. Не беремо людей із дуже сильними опіками, бо в ОАЕ надто активне сонце для таких хворих. А взагалі в нас принцип: дозволяємо хлопцям майже все.

Наш проект зазнає чимало критики навіть усередині самої української громади. Мовляв, навіщо викидати на ці не до кінця зрозумілі витребеньки чималі гроші, коли за них можна було б, приміром, закупити на цілий батальйон термобілизни чи оптичних прицілів? Хоча це не так: ми витрачаємо зовсім небагато, все на зв'язках та вмінні відшукувати потрібні варіанти. Але щодо цього добре сказав один із бійців «Правого сектору», який у нас відпочивав: «Так, на ці гроші можна накупити термобілизни. Але завжди треба думати про кінцевий результат: ти хочеш просто виграти війну чи вкласти в націю. Ви робите друге». Хоча нас часто звинувачують, мовляв, ми, навпаки, калічимо людей, бо їх, більшість із яких узагалі ніколи за кордоном не була, веземо в шикарне життя, з якого потім потрібно повертатися до рідних сіл чи містечок. Найкраще на такі закиди відповідає генеральний консул України в ОАЕ Петро Голоवेशко, наш активний волонтер: «Я вважаю, що Україна як держава повинна прийти до кожного. А Україна – це люди, ми всі. Тому кожен поранений вояк має здобути право подивитися на світ, поїхати до Швейцарії, Італії, будь-куди. А нашому консулові в цій країні слід особисто возити його музеями та ресторанами, бо людина пролила свою кров за свою державу. Всі мають бачити, що в джакузі лежить український солдат, а не якесь х...ло». ■

ФОТО: ЮЛІЯ ПОЛУНАЄВУТ

Раймондс Вейоніс:

«Усе те, що ми бачили в радянські роки, триває, але вже в іншому виконанні»

Тиждень поспілкувався з Раймондсом Вейонісом, коли він був іще в ранзі міністра оборони Латвії, а 3 червня, в день підготовки номера до друку, нашого співрозмовника обрали президентом Латвійської Республіки. Ми встигли поговорити про реанімацію НАТО, «ефект стриманості», непередбачуваність Путіна і про ціну конфлікту в Україні для Риги.

У. Т.: Минуло 11 років від часу вступу Латвії до НАТО. Як це вплинуло на країну, на армію, на систему безпеки? Що змінилося? Чи почуваетесь ви безпечно на тлі подій в Україні?

— Наша країна 11 років є членом НАТО, і це дає нам упевненість, що в разі будь-якої кризи нас підтримають інші члени блоку. Особливо підтримку держав НАТО в Балтійському регіоні ми відчуваємо тепер, коли загострилася ситуація в Україні, відбулася анексія Криму, й постійна присутність військ наших союзників дає нам відчуття

Автор:
Роман Малко,
Рига

захищеності від будь-яких несподіванок.

У. Т.: Не так давно російський флот «дефілював» біля берегів Прибалтики, літаки ВПС РФ часто порушують повітряний простір країн НАТО, були й інші подібні випадки. Це лише провокації чи щось більше, загроза національному суверенітету держав Балтії?

— Торік російські літаки двічі порушили кордони Естонії, приблизно на хвилину, а так усі дії відбуваються в нейтральних водах і біля наших кордонів. Росія демонструє свою силу. Ми бачимо, що за останні п'ять років її збройні сили модернізувалися й розвивалися. Біля наших кордонів відбуваються різні навчання, зокрема й несподівані. І ми дуже добре знаємо сценарій, реалізований в Україні, коли неочікувані навчання обернулися анексією Криму. Це, звісно, тривожить нас. Масштаб та кількість солдатів у тих навчаннях дуже великі, багато техніки. І всі сценарії, які вони розігрують, агресивні: на-

паду на сусідні держави, на країни — члени НАТО. Разом із тим усі ці дії біля кордону є тестом на нашу здатність реагувати. На будь-який літак, що з'являється неподалік наших кордонів без увімкнених транспондерів, ми повинні реагувати з наших натовських баз. Повітряне патрулювання має забезпечувати ідентифікацію, треба стежити за тим, що відбувається. Це також своєрідний тест для натовських сил. Росія, найімовірніше, заодно збирає інформацію про те, як швидко ми реагуємо на кожен такий випадок, чи є якась протидія з нашого боку. Те, що вони роблять, — це комплекс.

У. Т.: У Латвії нещодавно відбулися навчання армії країн НАТО, на літо заплановано ще одне. Це така відповідь на дії Росії чи ви відчуваєте реальну загрозу?

— Навчання, що відбуваються на території Латвії і всіх трьох балтійських країн загалом, були заплановані. Єдине, що змінилося, — після анексії Криму в них почало брати участь більше представників натовських держав. Це означає, що всі навчання стали масштабнішими. Задіяна різноманітна техніка, зросла кількість солдатів (у середньому від тисячі до двох тисяч), а також обсяг навчань. Більшість навчань тепер стали натовськими. Раніше вони були національними. Але кількість загалом не змінилася.

У. Т.: Часто доводиться чути, що російська загроза оживила НАТО. Ви бачите якісь зміни?

— Я погоджуюся. Коли в 2008 році почалася російсько-грузинська війна, тоді лише п'ять країн (держави Балтії, Польща та Україна) дуже активно реагували на ситуацію і стали поруч із грузинським народом, щоб захистити його від агресії РФ. Але та війна не вплинула на відносини

НАТО і ЄС, на загальну ситуацію безпеки в Європі, бо тоді всім здавалося, що це якийсь одиничний випадок і нічого більше не станеться. Минуло шість років, і тепер усе змінилося. Торік, коли почалися події в Україні, реакція на погіршення ситуації в регіоні з боку НАТО була майже відразу, з боку США ще швидша. Нас підтримали й прислали додаткові збройні сили. У рамках Альянсу почалася відповідна робота: як реагувати на «зелених чоловічків», як підсилити східний фланг натовських держав. Були й економічні санкції проти Росії. Це змінило ставлення НАТО і ЄС до РФ.

У. Т.: На вашу думку, яка головна мотивація Путіна в цій війні? Чого він насправді домагається і як далеко може зайти?

— Важко сказати, які в нього думки, але в будь-якому разі він показав себе як непередбачувана людина. Події в Україні підтверджують: ті рішення були прийняті несподівано. Це один із негативних аспектів непередбачуваності його кроків. Чому це ро-

битися? Тому що хочеться зберегти політичний, економічний, військовий вплив на пострадянських теренах. Відмінності можуть бути тільки в тому, що балтійські держави є членами НАТО та Євросоюзу і вплив не такий безпосередній, як в інших країнах. Та в будь-якому разі, думаю, це російський шовінізм. Якщо взяти історію Росії, то там видно імпералістичний аспект, шовінізм. Усе те, що ми бачили в радянські роки, триває, але вже в іншому виконанні.

У. Т.: Нещодавно в Латвії вибухнув скандал із популяризацією ідеї створення «Латгальської народної республіки». Наскільки це велика загроза? І чи можлива тут реалізація такого самого сценарію, як в Україні?

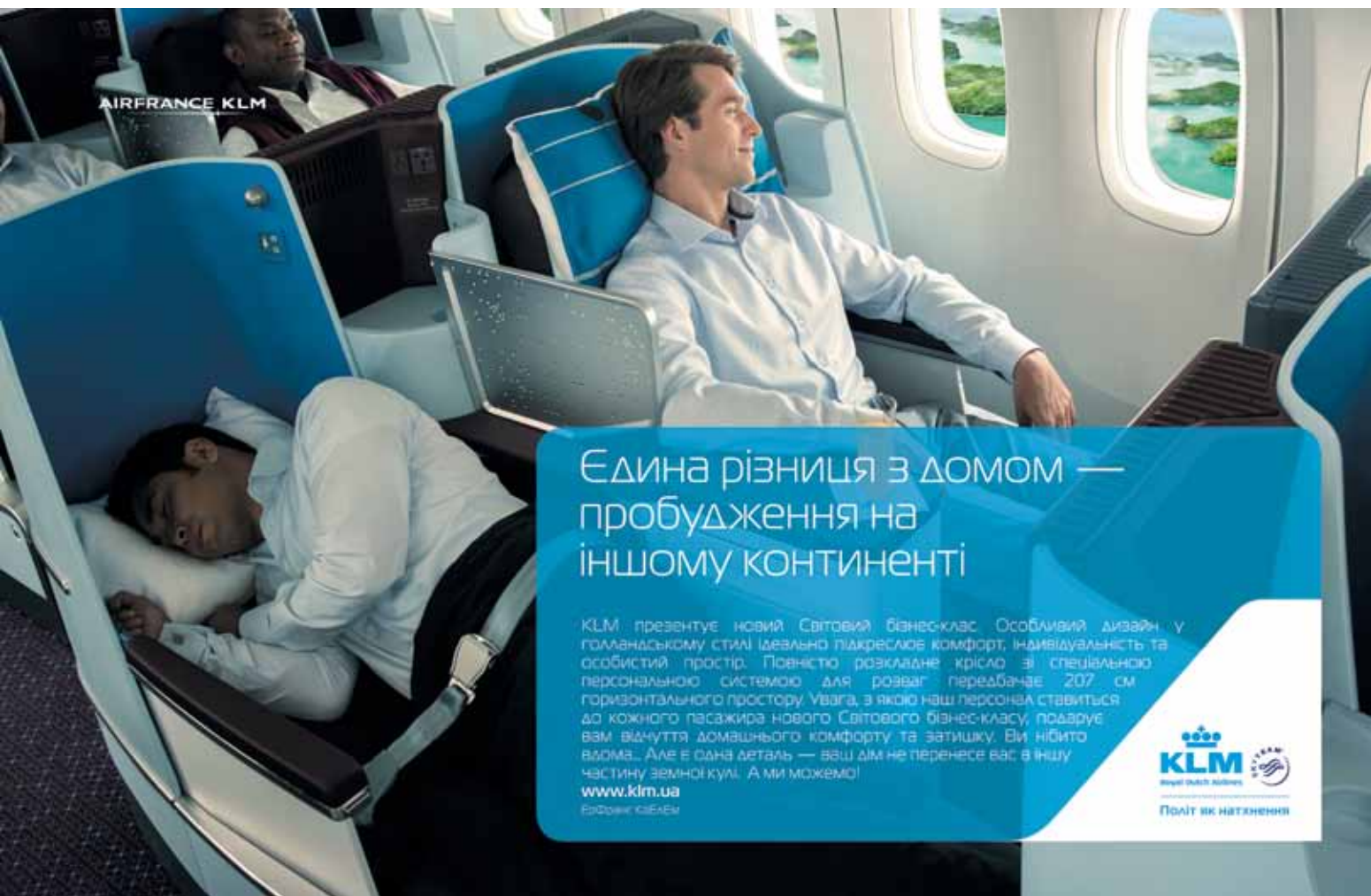
— Ні. Відразу скажу, що такий сценарій неможливий. У будь-якому суспільстві присутні більш радикальні елементи. І в Латвії, і в Естонії, і в Литві є якась дуже маленька частина людей, що чекає нагоди, аби проявити себе радикальніше. І вони, звичайно, більш

БІОГРАФІЧНА НОТА

Раймондс Вейоніс — президент Латвії, політичний діяч, біолог, педагог. Народився 1966 року в Псковській області, РРФСР. 1989-го закінчив Латвійський державний університет у Ризі, факультет біології. Член Латвійської партії зелених. Депутат Мадонської думи і Сейму Латвії IX і X скликань. Із 2002-го по 2011-й — міністр навколишнього середовища та регіонального розвитку. З січня 2014-го — міністр оборони в уряді Лаймдоти Страуяуми. Гранд-офіцер ордена Трьох Зірок — вищої державної нагороди Латвійської Республіки. З червня 2015 року обраний президентом Латвії

проросійські. У нас був такий випадок, й інспірований він із Росії. Ця ідея не може жити в нашій країні, бо мешканці Латгалії однозначно вважають себе частиною Латвії, тут не йдеться про те, щоб вони були частиною якоїсь окремої республіки чи Росії.

Наша держава є членом НАТО і Євросоюзу, й реально ні в кого не виникне думки воювати з Альянсом. Тут важливий здоровий глузд, тому вважаю, що таких сценаріїв у Латвії бути не може. І водночас для нас дуже важливо зміцнювати зовнішню та внутрішню безпеку, тобто збройні сили, поліцію. Ми повинні працювати над тим, щоб збільшувати присутність »

Єдина різниця з домом — пробудження на іншому континенті

KLM презентує новий Світовий бізнес-клас. Особливий дизайн у голландському стилі ідеально підкреслює комфорт, індивідуальність та особистий простір. Повністю розкладне крісло зі спеціальною персональною системою для розваг передбачає 207 см горизонтального простору. Увага, з якою наш персонал ставиться до кожного пасажирів нового Світового бізнес-класу, подарує вам відчуття домашнього комфорту та затишку. Ви нібито вдома... Але є одна деталь — ваш дім не перенесе вас в іншу частину земної кулі. А ми можемо!

www.klm.ua
Бізнес-клас KLM

KLM
Royal Dutch Airlines

ПОЛІТ ЯК НАТЯЖЕННЯ

натовських військ у регіоні, а також над раннім попередженням, тобто збирати розвідувальну інформацію про можливі провокації та запобігати їм. Усе це дає впевненість в «ефекті стриманості» будь-яких дій проти нашої держави.

У. Т.: Ви, напевно, стежите за тим, що відбувається в Україні. На вашу думку, чи можливо вирішити цей конфлікт дипломатичним шляхом або за допомогою санкцій?

— У будь-якому разі вважаю, що в першу чергу потрібно максимально використовувати дипломатичні канали, бо воєнні дії призводять до жертв з обох сторін, зокрема поміж мирного населення. І це, звичайно, не найліпший механізм. Тому краще було б вирішувати питання дипломатичним шляхом. Економічні санкції — один зі способів вплинути на агресора. Звичайно, це не завжди діє, але в будь-якому разі я вважаю, що потрібно пробувати йти мирним шляхом, не військовим.

У. Т.: Чи повинні країни НАТО дати Україні зброю?

— Рішення Альянсу наразі таке, щоб не надавати Україні летальної зброї, але водночас на основі двосторонніх угод будь-яка держава — член НАТО чи Євросоюзу може допомогти Україні зброєю, грошми тощо.

У. Т.: У яку ціну Латвії вже обійшовся конфлікт в Україні?

— Я не сказав би, що є якісь втрати для латвійського бюджету. Звичайно, ми втратили в економічній співпраці: санкції впливають на нашу економіку, зменшується приріст ВВП. Якщо на початку року планували 2,8%, то тепер рівень упав вже до 2,3%. І наприкінці 2015-го, швидше за все, буде менш як 2%. Це відчутно позначається на латвійській економіці. Але такий вплив спостерігається на території всієї Європи. Водночас як міністр оборони можу сказати, що політики нарешті почали говорити про безпеку держави, про безпеку Європи. Всі країни розуміють, що треба розвивати свої збройні сили. Ми повинні бути готові прийняти додатково представників збройних сил НАТО, і це дало можли-

вість спеціальним законом закріпити, що країна справді йде до оборонного бюджету на рівні 2% ВВП. Досі були лише слова, грошей ніхто не виділяв. 2% — це одна з вимог щодо членства в НАТО. Тепер і політики, і парламент зрозуміли, що дуже важливо зміцнювати оборонні потуги наших збройних сил. З бюджету виділяються додаткові кошти, і ми починаємо планомірно розвивати армію. Це перший рік, коли можемо планувати реальні інвестиції в збройні сили, зміцнювати протиповітряну оборонну потугу. У нас за 27 км від кордону розміщена російська військова база вертольотів, а за 70 км — база десантників. І це дуже важливо.

Ми зміцнюємо також нашу Земессардзе — Національну гвардію. Усі громадяни, які хочуть стати її членами і які відповідають певним критеріям, проходять навчання. У кризових си-

УСІ ДІЇ РОСІЇ БІЛЯ КОРДОНУ Є ТЕСТОМ НА НАШУ ЗДАТНІСТЬ РЕАГУВАТИ

туаціях збройні сили можуть використати їх для оборони нашої держави. Є ще спецназ, інженерні війська, військово-морський флот тощо. Важливо, що гроші йдуть і на поліпшення інфраструктури, оскільки ми повинні використовувати її не тільки для збройних сил, а й для партнерів із НАТО. Це теж потребує додаткових інвестицій.

Ще один напрям, який розвиваємо, — інвестиції в молодь. У нас є спеціальна добровольча організація Яунсардзе, вона об'єднує молодь віком від 12 до 21. У школах, у кожному муніципалітеті маємо групи, де інструктори не тільки проводять навчання з історії Латвії та збройних сил, а й розповідають, як вижити на природі (за прикладом американських скаутів). Набуваються первинні військові навички. Наприклад, як розбирати автомат (те, що ми в радянський час робили в школі). Тепер у нас військової підготовки в школі немає, і її елементи передаємо через Яунсардзе. Це дуже цікавить молодь. Зараз багато хто з Яунсардзе вступає до лав Національної гвардії або профе-

сійної армії. Це поступово зміцнює наші збройні сили.

У. Т.: Чи є якісь альтернативні конфігурації співпраці з питань безпеки для цього регіону: Польща, країни Балтії, Україна?

— Додаткові. Триває дуже тісна співпраця між балтійськими державами. Торік ми зміцнили зв'язки з Польщею. Тепер чотири країни спільно приймають рішення. Йдеться про військову сферу, про те, як зміцнювати обороноздатність, які проекти просувати, які загальні напрями наших збройних сил розвивати. Водночас дуже тісно контактуємо з північними державами: Фінляндією, Швецією, Данією, Норвегією. Якщо раніше співпраця навколо Балтійського моря була радше формальною, тепер вона стала більш практичною. Обмінюємося інформацією, зокрема розвідувальною, плануємо спільні навчання і закупівлі якихось видів зброї чи іншого устаткування.

Якщо говорити про країни Балтії, то в нас є Балтійський батальйон, у якому об'єднано певну кількість військових із трьох країн. І він бере участь у силах швидкого реагування НАТО.

У. Т.: В Україні знову на слуху ідея її вступу до НАТО. Наскільки це сьогодні реально?

— Якщо говорити відверто, то це досить важко, бо я знаю, який важкий шлях проходила Латвія, щоб стати частиною НАТО. Є дуже багато домашніх завдань, які необхідно виконати. Тут не дають авансів, потрібно відповідати критеріям. Україна в майбутньому може стати членом не тільки НАТО, а і ЄС, але це має бути її вибір. Вона повинна сама твердо сказати на референдумі: «Ми хочемо стати частиною Євросоюзу. Ми хочемо бути членом НАТО». І тоді треба буде виконувати домашні завдання. Латвія в будь-якому разі підтримуватиме українські прагнення увійти до ЄС та Альянсу. Ми знаємо, як потрібна допомога у важкі моменти, і готові вас підтримувати, але все починається з бажання народу України стати частиною якоїсь організації. Тут ми нічим не можемо посприяти. Це відповідальне рішення, яке ви маєте прийняти самі. ■

За ширмою «хліба і видовищ»

Проблема Заходу в тому, що йому бракує колективної волі як проти корупції в спорті, так і в питаннях геополітичної кризи

Автор:
Едвард Лукас,
Велика Британія

Владімір Путін керує Росією так само, як Зепп Блаттер ФІФА (2 червня останній заявив про відставку. – Ред.). За пафосом та порожніми обіцянками і там, і там легковірні люди не бачать реальності, гадаючи, ніби в таких структурах відбувається щось дивовижне. Та насправді розкішне життя верхівки забезпечується щедрими подачками для тих, від кого вона дістає ключове сприяння. Дорогий піар підтримує хор захоплених голосів на користь таких країн чи установ. На їхніх союзників чекає винагорода, а будь-яка критика відкидається й замальовується як упередження людей, котрі дбають про власні інтереси. Тож не

дивно, що ці два лідери – авторитарні, непорядні й користолюбні – так добре знаходять спільну мову.

Я розумію майже релігійне благоговіння, яке викликає футбол (у мене, щоправда, аналогічні почуття пов'язані із крикетом). Коли дивишся таку прекрасну гру, на антипатію до керівництва можна заплосити очі.

Розумію і принадність російської культури. Людина, якій пощастило читати поезію росіян в оригіналі, починає відчувати нерозривний зв'язок із країною, де її створено. Це сильні почуття.

Однак, якщо свобода і справедливість для нас важливіші за футбол, ми маємо бойкотувати чемпіонат світу-2018. Насамперед через корупцію, що заповонила ФІФА. Хабарництво інфікує не лише лідерів цієї установи, а й усіх причетних до неї: спонсорів, учасників тендерів, банкірів. Звісно, Росія могла стати господаркою турніру через абсолютно об'єктивний конкурс заявок. Однак це мало ймовірно, особливо з огляду на те, що за аналогічною процедурою право на проведення чемпіонату 2022 року здобув Катар, а це абсурдно (згадаймо про нестерпну спеку в країні) й відразливо (адже за час підготовки до мундіалю на будівельних майданчиках через нелюдські умови праці загинуло 1200 робітників).

**ФІФА ЗМІНИТЬСЯ ТОДІ,
КОЛИ СПОНСОРИ
РОЗІРВУТЬ КОНТРАКТИ,
БАНКИ ЗАКРИЮТЬ
РАХУНКИ, А ЄВРОПЕЙСЬКІ
КРАЇНИ І КЛУБИ – ДОСІ
НАЙВАЖЛИВІШІ ГРАВЦІ У
СВІТОВОМУ ФУТБОЛІ –
ВІДМОВЛЯТЬСЯ ВІД
ЗМАГАНЬ**

Уже багато років ФІФА не допускає проведення ретельної перевірки власної діяльності та усунення її недоліків. Навіть зараз асоціація ніяк не співпрацює з американськими і швейцарськими експертами, що розслідують справи стосовно хабарництва, ґрунтуючись на абсолютно очевидних порушеннях. Блаттер нехтує статуту ФІФА так само, як Путін російською конституцією. Як можуть країни – учасниці організації очистити свій футбол від корупції (адже практика договірних матчів стає дедалі небезпечнішою і серйознішою проблемою), якщо вони ігнорують порушення правил у її ж таки керівництві? Тут допоможе лише бойкот. ФІФА зміниться тоді,

коли спонсори розірвуть контракти, банки закриють рахунки, а європейські країни і клуби – досі найважливіші гравці у світовому футболі – відмовляться від змагань.

Ще одна підстава бойкотувати чемпіонат 2018 року: гучні спортивні події відіграють ключову роль у путінській моделі управління державою. Так само як римські імператори, що використовували «хліб і видовища» для приховування своїх помилок, Кремль сподівається, що

мундіаль відволіче увагу місцевої та міжнародної спільноти від недолугості російської влади (скажімо, від корупції, економічного занепаду). Лише війна в Україні мала б стати вагомим аргументом для бойкотування турніру.

Окрім того, проблема Заходу в тому, що йому бракує колективної волі як проти корупції в спорті, так і в питаннях геополітичної кризи. Ми достатньо сильні, щоб дати собі раду і з Блаттером, і з Путіним, нам лише треба бути готовими прийняти болісні наслідки й ризики. Ми знаємо, що не так і що треба зробити. Але не хочемо. Простіше жити як усі, спокійним життям. Ось уже Америка, для якої футбол не більше ніж розвага, узялася розслідувати діяльність ФІФА. Європі, яка запізно звернула свої погляди на готескну імперію Блаттера (й Путіна), має бути соромно. ■

Право на проведення чемпіонату 2022 року здобув Катар, попри нестерпну спеку в країні та смерть уже 1200 робітників через нелюдські умови праці на будівельних майданчиках під час підготовки до мундіалю

Про автора
Едвард Лукас – старший експерт і віцепрезидент Інституту центральноєвропейської політики (СЕРА)

Як відчистити заплямований кубок

Арешт чиновників ФІФА може стати поворотним пунктом для скандальної футбольної організації

У спорті процвітає хабарництво: від «підмазування» чиновникам, які допомагають влаштовувати турніри в країнах, що на це не заслуговують, до букмекерських синдикатів, які загрибають брудні гроші від договірних матчів, співпрацюючи з нечистими на руку гравцями. ФІФА – керівний орган світового футболу – стала глобальним символом цієї повсюдної корупції.

Останніми роками навколо неї раз по раз вибухають скандали, зокрема пов'язані з розподілом глобальних прав на рекламу й наданням Росії та Катару прав проведення Кубка світу відповідно у 2018 й 2022 роках. Щодо ФІФА проведено численні розслідування й написано не один звіт, але ніщо не зупинило гнійних процесів у цій організації в Цюріху.

Ситуація може змінитися після подій 27 травня, коли швейцарська поліція на прохання американської прокуратури оточила цюрихський готель і заарештувала сімох високопосадовців ФІФА за підозрою в отриманні хабарів загальною сумою понад \$100 млн. Серед тих, кого провели до виходу, був і віце-президент організації Джеффри Вебб – громадянин Кайманових островів, голова КОНКАКАФ (підрозділу ФІФА, який об'єднує футбольні союзи країн Північної та Центральної Америки та зони Карибського моря). Останній із цих регіонів постійно фігурує в корупційних скандалах уже не один рік. Заарештовано також чиновників з Уругваю, Бразилії та Коста-Рики (один із них мав наприкінці травня стати членом виконавчого комітету ФІФА).

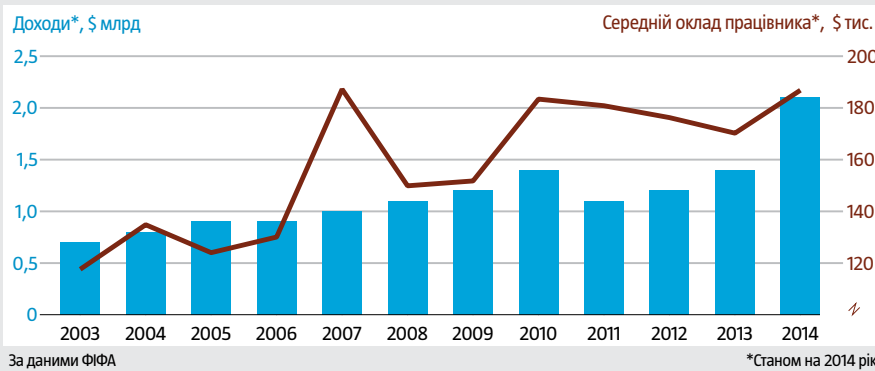
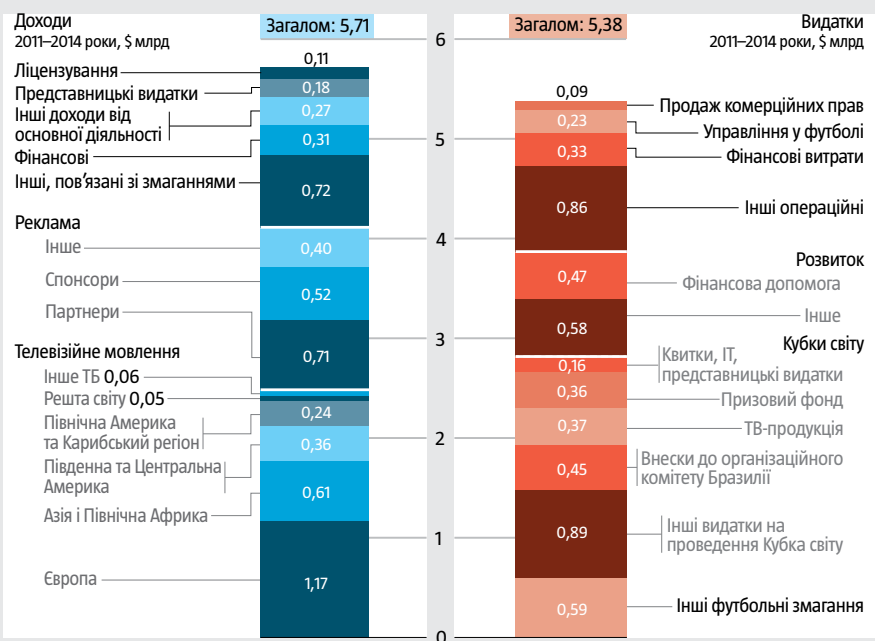
Американське ФБР щонайменше чотири роки займається махінаціями ФІФА. Хоча США й

не належать до футбольних супердержав, але вони мають юрисдикцію над будь-якими транзакціями, що проходять через американську фінансову систему, проводяться в доларах США або плануються на американській території. Швейцарія не погоджується видавати своїх громадян, але готова вислати інозем-

ців, якщо буде дотримано певні умови.

Найбільше галасу у ФІФА наробили обставини вибору місця проведення двох наступних фіналів. Але американське слідство заглиблюється набагато далі в минуле. В офіційному звинуваченні, оголошеному в день арештів, США закидають дев'ятьом

Фінанси ФІФА

чиновникам ФІФА (зокрема, сімом із тих, кого заарештовано в Цюриху) та п'ятьом іншим вимагання, шахрайство через використання електронних засобів комунікації й відмивання грошей, котрі почалися, як гадають, ще майже чверть століття тому. Деякі звинувачення стосуються банкрутства у 2001 році маркетингової агенції ISL, пов'язаної з ФІФА. Зокрема, стверджується, нібито керівництво ISL заплатило хабарів на суму понад \$150 млн за рекламні права і права на медіатрансляції турнірів.

Крім Вебба серед обвинувачених є і його попередник із Тринідаду Джек Ворнер. За словами американських чиновників, четверо обвинувачених уже визнали свою провину (серед них сини останнього). Сам Ворнер послідовно називає звинувачення на свою адресу «ідіотськими» й «безглуздими». Наприкінці травня відбулись обшуки і в офісах КОНКАКАФ у Маямі. Справі допомогла співпраця колишнього чиновника ФІФА Чака Блейзера, який носив на собі апаратуру для прослуховування.

Дії США повинні захопити й інші держави ретельніше придивитися до ФІФА. Показово, що у не пов'язаний із нинішньою справою швейцарські силовики минулого тижня обшукали штаб-квартиру цієї організації в Цюриху, конфіскували електронні записи й заявили про порушення кримінальних проваджень стосовно «неназваних осіб» за підозрою у відмиванні грошей та, можливо, інших злочинах, які мають стосунок до чемпіонатів 2018 та 2022 років. Буде допитано десяткох членів ФІФА, які брали участь у голосуванні, зокрема й міністра спорту Росії.

На момент арешту чиновники ФІФА зібралися в готелі Baug au Lac на щорічний конгрес організації. 29 травня вони повинні були обирати президента. Чинний на той час керівник Зепп Блаттер (якого не виявилося серед заарештованих чи обвинувачених) був сильним фаворитом, зокрема завдяки потужній підтримці представників Африки й Азії. Єдиний інший претендент – йорданський принц Алі бен аль-Гусейн; решта претендентів зняли свої кандидатури в останні тижні через тоталь-

тарну атмосферу, яка панує в організації (Блаттера якось назвали «найуспішнішим безкровним диктатором минулого століття»).

Після арештів на зібраній поспіхом прес-конференції представник ФІФА заявив, що вибори все одно відбудуться. І додав дещо не дуже правдоподібне: ці рейди – частина процесу реформування ФІФА. Європейська головна футбольна організація УЄФА закликала відкласти голосування, у протилежному випадку пригрозивши бойкотом. А 79-річному Блаттеру хоч і не висунули жодних звинувачень, він був президентом ФІФА протягом найтемнішого періоду в її барвистій історії.

Велике питання для ФІФА на близьку перспективу, крім того, хто її очолить, таке: чи змусять її переглянути надання права проведення наступних фіналів Кубка світу Росії та Катару. Це потрібно, хоч і малоімовірно. Порушена американцями справа основну увагу звертає не на голосування із приводу цих турнірів. Навіть коли швейцарське розслідування (яке, власне, і звертає) щось виявить, то ці результати повинні бути дуже серйозними, щоб можна було повторно провести голосування за місце проведення мундіалю-2018; альтернативний країні-господарю доведеться готуватися в авральному режимі за три роки. Катар у цьому плані уразливіший за Росію, але вже пережив цілу низку скандалів (зокрема, через поводження з трудовими мігрантами), тож може пережити й цей.

Питання на віддаленішу перспективу: що означають події минулого тижня для реформи ФІФА? Як і більшість міжнародних керівних спортивних органів, вона має природну монополію у своєму виді спорту завдяки нездоланним вступним бар'єрам для будь-якої потенційно конкурентної організації. Футбольні асоціації багатих країн можуть бойкотувати турніри ФІФА (про це йшлося всередині європейської федерації), але тоді вони втрачають доходи від проведення міжнародних турнірів, зокрема й контракти зі спонсорами. Асоціації в бідних країнах залежать від грошей ФІФА і найуразливіші перед корупцією (хабарництво, яке нібито мало місце перед голосуванням за Катар, було переважно націлене на делегатів із Африки).

27 травня швейцарська поліція на прохання американської прокуратури заарештувала сімох високопосадовців ФІФА за підозрою в отриманні хабарів на загальну суму понад

\$100 млн

Швейцарії давно було вигідне перебування штаб-квартири ФІФА на її території, тож організація все ще має податкові привілеї та мінімальне регулювання. А коли йдеться про історію, то після розслідування може виявитися, що швейцарська влада, окрім вищезгаданих привілеїв, іще й не надто наглядала за діяльністю ФІФА.

Деякі з найбільших спонсорів Кубка світу висловили занепокоєння із приводу того, як ці скандали «зап'ямували» (кажучи словами Coca-Cola) імідж турніру. У Visa заявили, що коли у ФІФА не відбудеться жодних змін, то спонсорство припиниться. Найбільше надії на перетворення можуть дати саме корпорації, які оплачують мундіаль, адже вони бояться, щоб не зіпсувати собі репутацію.

Зміни в такій організації можливі, що підтверджує досвід Міжнародного олімпійського комітету. У 1990-ті він пережив цілу низку скандалів, зокрема й навколо подарунків напередодні зимових Олімпійських ігор-2002 у Солт-Лейк-Сіті. Відтоді МОК покращив управління, запровадивши серію заходів, як-от виключення скомпрометованих членів, су-

ДІЇ США ПОВИННІ ЗАОХОТИТИ Й ІНШІ ДЕРЖАВИ РЕТЕЛЬНО ПРИДИВИТИСЯ ДО ФІФА

воріші правила проведення конкурсів та обмежене в часі членство у комітеті. ФІФА вже провела деякі реформи й відкрила «гарячу лінію», але все одно залишається непрозорою і страждає від внутрішніх конфліктів.

Америку нещадно критикують за те, що довга рука її закону порядку в усьому світі. Але в цьому випадку багато критиків будуть вдячні за те, що США закинули юридичну бомбу в організацію, якій надто давно забагато сходить з рук. Принц Алі назвав 27 травня «сумним днем для футболу». Можливо, його ще вважатимуть щасливим, якщо наслідки допоможуть запустити давно назрілий процес очищення найскандальнішої спортивної організації світу. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Альтернативна реальність

Владімір Путін склепав нову історію про Україну. Заходу залишається тільки вгадувати його справжні наміри

В оригінальному сценарії гібридної війни, запущеної торік проти України, пропагандистська машина РФ зображала сусідню державу як неонацистську, чії солдати палять села й розпинають дітей на російськомовному Сході. Після пишного військового параду, який Росія влаштувала 9 травня на відзнаку перемоги над німецьким (і паралельно українським) фашизмом, почала проявлятися вже нова сюжетна лінія. Тепер Україну показують як failed state – неспроможну державу. Вона не здатна повертати борги й порушила всі можливі міжнародні норми в цьому сенсі, тож її західні покровителі в паніці. Будь-якої миті може початися новий Майдан: у повітрі вже тхне паленими шинами.

У цьому сюжеті західні лідери усвідомили свою помилку й поспішають помиритися з Владіміром Путіним, великодушним лідером Росії, який на-

магався застерегти їх від підтримки Києва. Спочатку канцлер Німеччини Ангела Меркель попросила аудієнції в пана Путіна. Відтак державний секретар США Джон Керрі полетів аж до Сочі засвідчити свою повагу. «Америка зрозуміла: Україна не варта того, щоб через неї псувати відносини з Росією», – заявив «Первый канал». На ньому натякають, що військова потуга Росії та союз із Китаєм змусили Америку повернутися за стіл переговорів.

Картинки війни, якими рясніли російські телекрани весь минулий рік, тепер змінилися розповідями про дипломатичні перемоги РФ та невдачі України. Коли вірити «Первому каналу», то, якщо бойові дії й поновляться, це буде з подачі доведених до відчаю українців. Новий наратив призначений не лише для російських глядачів. Не встиг Керрі відлетіти із Сочі, як Росія послала емісарів до Ки-

єва розказати Петрові Порошенку, що Америка і Європа махнули на нього рукою. Інша цільова аудиторія – Європейський Союз, який 22 червня вирішуватиме питання про продовження санкцій щодо Росії. Якщо вже Америка хоче миритися, запитує Москва, то який сенс європейцям псувати бізнес із нами?

Насправді американські джерела запевняють, що візит Керрі мав на меті не замирення, а виявлення позиції Путіна щодо кількох моментів. Чи збирається російський президент протидіяти Америці в іранському питанні? Чи готовий він співпрацювати в питаннях Сирії? Чи не припинить втручання в Україні? Схоже, відповідь на всі три запитання була невтішна. Крім того, Керрі приніс Путіну послання у відповідь на його брязкання ядерною шаблею: не захоплюватися випробуванням бойової рішучості НАТО, тому що реакція не забариться. Путін представив візит Керрі як тріумф на дипломатичному фронті. Але зараз має вирішити, що робити далі.

Ситуація в Україні зайшла в глухий кут. Хоча Путін підписався у вересні під мінськими мирними домовленостями, насправді він прагне зовсім протилежного від України й Заходу. А саме щоб сепаратистський Донбас залишився у складі України, але як відкрита виразка, котру Росія може колупати в потрібний момент, контролюючи через неї всю країну. Лише домігшись такого «політичного вирішення», він обговорюватиме закриття кордону з Україною. Захід хоче, щоб РФ закрила кордон і вивела свої війська із сусідньої країни, а місцеві вибори на Донбасі відтак відкрили б шлях для реінтеграції регіону. Але це суперечить меті всієї авантюри Путіна.

Проте конфлікт не може лишатися замороженим без постійної військової присутності та

фінансової підтримки Росії. Після року війни населення Донбасу не готове прийняти київську владу, але багато хто починає обурюватися тим, що бойовики захопили контроль у регіоні й ділять російську гуманітарну допомогу між собою. Якщо РФ виведе війська, їхня влада може посипатися. Не виключено, цим пояснюється нещодавнє нарощення російської військової присутності й озброєнь, про що повідомляють спостерігачі вздовж російсько-українського кордону.

Між сепаратистами вже почалися внутрішні чвари. 23 травня було підірвано автомобіль, у якому їхав Олексій Мозговий – командир сепаратистів, що не підкорявся лояльній до Москви адміністрації в Луганську й вимагав «боротьби за незалежність». Його вбивство збіглося в часі з відмовою РФ (принаймні наразі) від свого проекту створення в Україні великого російського анклав.

«Кремль хотів провести цю війну дешево й сердито», – каже Олександр Баунов, головний редактор сайта Carnegie.ru при

Московському Центрі Карнегі. Поновлення бойових дій може обійтися Москві дорого, наприклад спричинити посилення санкцій, які знищать російські банки. Крім того, РФ довелося б посилати в Україну великий контингент регулярних військ, чого не підтримує більшість росіян.

АМЕРИКАНСЬКІ ДЖЕРЕЛА ЗАПЕВНЯЮТЬ, ЩО ВІЗИТ КЕРРІ МАВ НА МЕТІ НЕ ЗАМИРЕННЯ, А ВИЯВЛЕННЯ ПОЗИЦІЇ ПУТІНА ЩОДО УКРАЇНИ, ІРАНУ ТА СІРІЇ

Кремлю залишається сподіватися на те, що Україна просто розвалиться під тягарем економічних проблем.

Але в будь-якому випадку, як уже зрозумів Керрі, Путін не залишить її в спокої. Якщо інші методи не спрацюють, РФ вдасться до ескалації – такий намір мають продемонструвати воєнні ігри останньої в регіоні. Повноцінна війна вимагатиме

більшої мобілізації російської громадськості, контролю над усіма сферами суспільного життя й ширших репресій. Кремль уже й так придушив усю незалежну політичну діяльність у країні. Минулого тижня він вийшов за межі політики.

23 травня Путін підписав закон про «небажані іноземні організації» в Росії. Через два дні міністр юстиції оголосив два найавторитетніші науково-освітні об'єднання країни «іноземними агентами». Одне з них – Фонд «Либеральная миссия» під керівництвом колишнього міністра економіки, 81-річного Євгенія Ясіна. Друге, «Династія», підтримує природничі науки й освіту. Його фінансує 82-річний учений Дмитрій Зімін, філантроп і засновник найуспішнішої в країні телекомунікаційної компанії «ВымпелКом». «Династія» не втручалася в політику і вважала своєю метою виховання класу освічених громадян із самостійним мисленням. Але Кремль максимально прозоро натякає: відтепер у Росії не може бути ніякої незалежної від держави діяльності. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

CASTLE-MUSEUM RADO MYSL ЗАМОК-МУЗЕЙ РАДОМИСЛЬ «ЗАМОК РАДОМИСЛЬ»

запрошує на музичний фестиваль
chopin.radozamok.com.ua

14 червня 2015 р.
початок о 12.00

За участі:

- ✦ **Янека Кортуса** - лауреата багатьох міжнародних і всепольських піаністичних конкурсів, серед іншого – І премії і "Grand Prix" на IX Міжнародному Шопенівському Конкурсі у Антоніні, І премії на Всепольському Конкурсі ім. Проф. Людвика Стефанського у Плоцьку;
- ✦ **Інеси Порошиної** - солістки Національної філармонії України;
- ✦ **Лариси Деордісвої** - лауреатки всеукраїнського конкурсу піаністів ім. Лисенка, солістки національної філармонії України
- ✦ **Кращих виконавців з дитячих музичних шкіл**

Тел.: +38 097 0701007, +38 098 3391807, Україна, Житомирська область, м. Радомишль, вул. Шопєн, 15

Музика Ф. Шопєна
під відкритим небом

Вартість: 250 грн. ,
150 грн. - піаністичні

Час покласти край балачкам

Попри похмурі настрої щодо Греції, про її борги, швидше за все, таки вдасться домовитися

Останній епізод затяжного грецького економічного серіалу наближається до кульмінації. Від моменту перемоги ліворадикальної партії СИРІЗА на виборах наприкінці січня кредитори Греції та її новий уряд під керівництвом Алексіса Ципраса постійно обмінюються погрозами. У червні має настати якась розв'язка, і чекати її треба радше на початку місяця, а не наприкінці.

Усе це ще має шанси закінчитися катастрофічною сваркою, наслідком якої стане дефолт Греції за державними боргами, обмеження на рух капіталу, замороження депозитів та вихід із зони євро. Але що менше в Афіні лишається часу і грошей, то ймовірніше, що обидві сторони зосередяться на досягненні згоди.

Найбільшого тиску зазнає Ципрас. Щоб здійснити останню виплату за позикою Міжнародного валютного фонду обсягом €750 млн (\$825 млн), Греції довелося спустошити спеціальний резерв, створений для неї у МВФ. У червні її уряд повинен заплатити фондів удвічі більше, починаючи із €300 млн 5 червня. Це може виявитися непередбачуваним: один із міністрів заявив 24 травня, що грошей немає. Навіть якщо Афінам вдасться нашкодити їх на перший транш, то далі правлячий кабінет муситиме шукати приблизно €300 млн на 12-те і €600 млн на 16 червня; ще €300 млн потрібно виплатити 19-го. У липні – серпні надходить термін погашення облігацій на €6,7 млрд, які тримає Європейський центральний банк (ЄЦБ), і без дальшої допомоги кредиторів Греції зробити це нереально.

Поки що грецький уряд міг виплачувати борги МВФ, а також зарплати й пенсії лише завдяки низці відчайдушних маневрів.

Місцеві органи влади дістали вказівку здавати всі свої резерви центральному уряду. В інших бюджетних організацій цілком забирають наявну готівку. Зростає відставання з виплатами: підприємства й фірми, які надавали послуги державі, залишаються без оплати, а експортери марно чекають повернення ПДВ.

Цю тактику можна застосовувати лише протягом обмеженого періоду. До того ж вона контр-

продуктивна, бо шкодить приватному сектору, а відтак зменшує податкові надходження. Греція вже знову скотилася в рецесію, припинивши відновлення економіки, яке спостерігалось перші дев'ять місяців минулого року. За останній квартал 2014-го її економіка стиснулася на 0,4%, а за I квартал 2015-го – ще на 0,2%. За травневим прогнозом Європейської комісії, цього року економіка країни додасть лише 0,5%; у

листопаді передбачалося зростання на рівні 2,9%. Економічні настрої, які торік поліпшувалися паралельно з даними про ВВП, цієї весни впали, що обіцяє поглиблення рецесії (див. «Знову на амбразуру»).

Грецькі банки майже в такому самому становищі, як і уряд. Залишається гадати, хто з них не витримає перший. Вони пережили вплив депозитів під матраци до клієнтів лише завдяки позикам із ЄЦБ здебільшого у формі масштабної «термінової допомоги ліквідності», яка може припинитись у будь-який момент, якщо дві третини в раді ЄЦБ будуть проти.

Посилення тиску на Грецію змушує її уряд вести перемовини вже по-серйозному після кількох місяців переливання з пустого в порожнє. Ухвалене наприкінці квітня рішення усунути від переговорів міністра фінансів Яніса Варуфакіса, який своїм різким і безкомпромісним підходом наст-

роїв проти себе колег-міністрів єврозони, виявилося успішним. Ципрас, який зараз інтенсивно включився в процес і заговорив у дусі примирення, 24 травня згуртував однопартійців на підтримку своєї позиції в переговорах: вона передбачає певні червоні лінії, через які, за його словами, не можна переступати.

Скрутне становище Греції підганяє і її кредиторів. Вони розриваються між двома необхідностями: показати, що правила клубу діють для всіх членів, але водночас і спробувати запобігти виходу Афін із зони євро. Хоча загалом ризики від нього не такі серйозні, як у 2012 році, наслідки цієї травматичної події прорахувати важко. Навіть якщо вирішення короткотермінових проблем, що можуть виникнути за умови виходу Греції, існує (ЄЦБ, наприклад, може придбати її суверенні облігації в межах програми кількісного пом'якшення), на довгу перспективу такий розвиток подій підірвав би європейський монетарний союз. Після цього членство у єврозоні вважалося б лише черговою перехідною системою фіксованих валютних курсів.

Хоча сьогодні на обрії вимагуються непрості компроміси, перспектива домовленості все-таки з'являється (навіть попри те, що заяви грецького уряду про підготовку проекту такої угоди минулого тижня відразу спростували європейські чиновники). Економічна безвихідь підказує, що попередньо визначений план первинного профіциту бюджету (тобто до виплат за відсотками) на рівні 3% ВВП цього року вже недосяжний. Наступні узгоджені планки профіциту (понад 4%) теж доведеться знижувати.

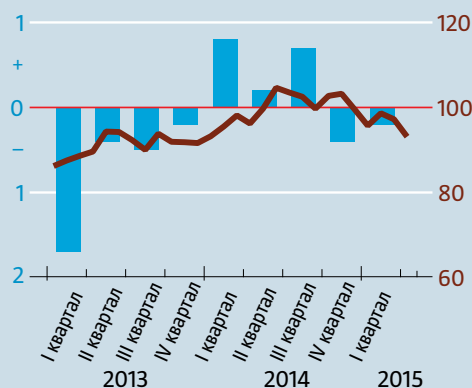
Зі свого боку, грецькі переговорники погодилися на вимогу про спрощення системи ПДВ, що може забезпечити додаткові надходження до бюджету на рівні 1% ВВП. Це повинно допомогти врівноважити збитки від економічного спаду. Уряд приглушив антиприватизаційну риторику й домагається продажу державної частки акцій найбільшого грецького порту. Йому доведеться погодитися на інші приватизації не останньою чергою тому, що вони дають надходження до бюджету. Пересувати можна й червоні лінії Ципраса — ніяких нових урізань

Знову на амбразуру

Греція

ВВП, зміни у % проти
минулого кварталу

Індекс економічних настроїв.
Середнє багаторічне
значення = 100

За даними Євростату, Європейської комісії

пенсій чи бюджетних зарплат. Кредитори не закликають скорочувати оклади в бюджетному секторі, а пенсійні видатки можна зменшити різними непрямими способами, наприклад обмеживши можливості раннього виходу на пенсію.

Хоча обидві сторони можуть багато втратити, а мало здобути (крім хіба що болісного обстоювання своїх принципів), домовленість усе ще бачиться найімовірнішим результатом, попри всю ризикованість сьогоденніших перемовин. Вона не означає негайного надходження Греції

ПОСИЛЕННЯ ТИСКУ НА ГРЕЦІЮ ЗМУШУЄ ЇЇ УРЯД ВЕСТИ ПЕРЕМОВИНИ ВЖЕ ПО-СЕРІОЗНОМУ ПІСЛЯ КІЛЬКОХ МІСЯЦІВ ПЕРЕЛИВАННЯ З ПУСТОГО В ПОРОЖНЄ

нових коштів, тому що для фінансування потрібне схвалення законодавчих органів країн-кредиторів на кшталт Німеччини. Але вона дасть змогу ЄЦБ посприяти Афінам у подоланні безпосередньої готівкової кризи, тимчасово підвищивши планку короткострокового боргу, який може емітувати грецький уряд. Утім, це лише відкриє шлях до наступної серії драми: обговорення цілком нової угоди про фінансову допомогу. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Кримські греки Донеччини. Від Константинополя до Урзуфа

Автор:
Олександр Рибалко

Останнім часом із сумнозвісних причин назви міст Донеччини стали звичними для вух українців у різних регіонах. Часто-густо з телевизорів лунали дещо дивні для українського загалу назви, як-от Сартана або Чермалик. Що ж це за «екзотика» така на Донбасі, який віддавна має імідж або винятково промислового, або люмпенізованого регіону, де жодного натяку на бодай якісь уламки традиційної культури? Навіть коли сучасні дизайнери під впливом ідеї «України єдиної» створюють візуальні образи різних регіонів у вигляді орнаментів, то для Донеччини замість традиційних візерунків тулять шахтарську каску (мовляв, звідки ж на Донбасі традиційні орнаменти?). А даремно.

Донеччина має свою традицію, хай не надто відому, але самобутню, пов'язану з етносом, що живе на цих землях протягом уже не одного століття. І села з «екзотичними» назвами – це ті, що їх колись, 235 років тому, заснували кримські греки на території сучасної Донеччини, в тій її частині, що зветься Надазов'ям або Приазов'ям, – це південна частина Донецької області, що починається приблизно від сумнозвісної нині Волновахи і простягається далі аж до північних берегів Азовського моря. Саме тут, у Надазов'ї, компактно проживає третя за чисельністю, після українців і росіян, етнічна спільнота регіону – греки, яких називають надазовськими (приазовськими) або маріупольськими. Саме таким словосполученням – «надазовські греки» – правильно позначати цю спільноту, адже вона відмінна від інших груп греків, які мешкають деінде в Україні чи за її межами: понтійських, фракійських, малобуяликських, греків із самої Греції тощо.

Культура надазовських греків має чимало спільних рис радше з культурою кримських татар, ніж греків, що мешкають у Греції чи в інших країнах, оскільки вони є вихідцями з Криму

У багатьох нехтаємних читачів грецька культура асоціюється насамперед із танцем «сіртакі», давньогрецькими міфами, туніками тощо. Насправді ж різні групи греків (подібно до, скажімо, євреїв або ромів, які мешкають у різних країнах) мають чимало суттєвих відмінностей в історії, мові, традиційній культурі, звичаях, музиці, кухні, народному вбранні тощо. Отже, культура надазовських греків має чимало спільних рис радше з культурою кримських татар, ніж греків, що мешкають у Греції чи в інших країнах, оскільки вони є вихідцями з Криму. Ці спільні риси простежуємо в музиці, кухні, матеріальній культурі, а також у мові. Одна із двох мов надазовських греків – урумська – споріднена із кримськотатарською, а інша – румейська – має у своєму лексичному складі немало тюркських запозичень.

«ЗВІДКИ ЄСТЬ ПІШЛИ» НАДАЗОВСЬКІ ГРЕКИ

Надазовські греки беруть початок від перших еллінських колоністів, які заснували античні міста на чорноморському узбережжі в Криму. Як особлива етнічна група вони сформувалися на Кримському півострові у ранньому Середньовіччі та за часів Кримського ханату. Про їхню історію і досі свідчать залишки античних полісів, печерних міст і ранньохристиянських храмів. Упродовж декількох століть кримські греки називали себе «ромеос», тобто «мешканець Східно-Римської (Візантійської) імперії», що в місцевому діалекті перетворилося на «ромей» або «румей». Згодом частина греків, яка зазнала мовної асиміляції з боку кримських татар і турків, стала називати себе «урум», що, власне, і є тюркським перекладом самоназви «румей». Відтак кримські греки,

маючи спільну історію, матеріальну культуру, християнську православну віру, поділилися на дві мовні групи: румейв (еллінофонів) і урумів (тюркофонів).

У 1778–1780 роках майже все християнське населення півострова, яке на той час складалося переважно з етнічних греків, вірмен, грузинів і волохів, з ініціативи керівництва Російської імперії на чолі з Єкатеріною II було переселене на північне узбережжя Азовського моря. Наразі точаться суперечки щодо того, чи можна це назвати депортацією. Так, ці переселенці мали змогу зібрати речі, взяти якесь майно, худобу тощо. На новому місці їм обіцяли матеріальну допомогу, землю і низку привілеїв, як-от: певний рівень самоврядування (управління Маріуполем і грецькими селами здійснювалося Маріупольським грецьким судом у складі Маріупольського грецького округу, скасованого у 1869 році), позбавлення від сплати податків на певний період і позбавлення від рекрутської повинності. Тож вони вирушили в дорогу. Але при цьому в разі зміни свого рішення або незадоволення новими умовами їм уже не можна було повертатися назад до Криму. На всьому шляху з Криму до нових земель переселенців супроводжували солдати суворовського війська. У дорозі, яка тривала два роки, чимало мігрантів загинуло від захворювань і злиднів. Загалом, викликає сумнів масова згода християн на добровільне переселення з обжитого Криму до незнайомих земель. Недарма в одній із давніх пісень «Вихід греків із Криму» є такі рядки: «Сьогодні чорне небо, сьогодні чорний день, сьогодні всі плачуть, і гори сумують...» Тож, напевно, цей факт можна назвати якщо не справжньою депортацією, то, принаймні, насильницьким переселенням.

На північному узбережжі Азовського моря кримські греки разом із малочисельними грузинами й волохами заснували кілька десятків сіл і місто Маріуполь. На новому місці уруми та румейв селилися окремо, за винятком одного спільно заснованого села Велика Новосілка (що мало назву Великий Янисоль). Свої поселення на новому місці прибулі греки здебільшого називали на

честь покинутих ними поселень у Криму. Румейв заснували села Ялта, Урзуф, Сартана, Чермалик, Чердаклі (нині Кременівка), Малолянисоль, Каракуба (нині Роздольне), Стила і Костянтинопіль. Уруми ж заснували села Улакли, Богатир, Комар, Керменчик (нині Старомлинівка), Старий Крим, Мангуш, Бешеве (нині Старобешеве), Ласпі (нині Староласпа) й Карань (нині Гранітне), а також, власне, і саме місто Маріуполь, яке стало центром однойменного повіту й донині лишається неофіційною столицею надазовських греків. З часом виникли нові поселення, засновані румейми: Бугас, Нова Каракуба (нині Красна Поляна), Новоянисоль, Труженка, Кир'яківка (нині Катеринівка), Касянівка, Візантія (нині Ключове), Афіни (нині Зоря), Келлерово (нині Кірове) та ін. Уруми додатково заснували поселення Новобешеве, Новоласпа, Біла Кам'янка, Нова Карань (тепер Кам'янка), Малий Керменчик, Новий Керменчик (тепер Новомлинівка) та ін.

Сьогодні майже всі ці села розташовані на території сучасної Донецчини, за винятком одного села – Новомлинівки, що належить Запорізькій області. Нині надазовські греки становлять найбільшу частину серед усіх груп греків, які мешкають у нашій країні, а Донецька область є місцем їхнього компактного проживання.

МОВИ НАДАЗОВСЬКИХ ГРЕКІВ

Як свідчать документи кінця XVIII сторіччя, на момент переселення до Надазов'я обидві групи кримських греків володіли урумською мовою, себто румейв всередині своєї громади спілкувалися румейською, уруми – урумською, але урумська була ще й мовою міжгрупового спілкування урумів та румейв. Її також використовували в судах, торгівлі, суспільному житті тощо. Як написано текстів урумською мовою послуговувалися грецькими літерами.

Невдовзі російська влада почала скасовувати привілеї, надані переселенцям. З 1820 року землі, що їх не могли освоїти греки, віддали іншим колоністам: німцям, євреям, українцям. 1834 року греки втратили надане їм раніше виключне право сели-

тися в Маріупольському грецькому окрузі. 1859 року скасовано адміністративне самоуправління Маріупольського повіту і він стає підзвітним Катеринославській губернії. З середини XIX століття до Маріуполя, а згодом і до грецьких сіл почали активно переселятися росіяни, українці, німці, євреї, роми, представники інших національностей. На кінець XIX століття греки вже не становили більшості населення.

1864 року спеціальним урядовим наказом мовою викладання у школах на всій території тодішньої імперії стає російська. Відтоді в регіоні почалося активне поширення російської мови, а відтак і зрощення місцевих греків. На кінець XIX сторіччя серед греків Надазов'я формується двомовність, де російська – мова засвоєна, а урумська або румейська – рідна. Російська мова й культура стають більш престижними, а їх носії –

НА ПІВНІЧНОМУ УЗБЕРЕЖЖІ АЗОВСЬКОГО МОРЯ КРИМСЬКІ ГРЕКИ РАЗОМ ІЗ МАЛОЧИСЕЛЬНИМИ ГРУЗИНАМИ Й ВОЛОХАМИ ЗАСНУВАЛИ КІЛЬКА ДЕСЯТКІВ СІЛ І МІСТО МАРІУПОЛЬ

взірцями для наслідування (в Криму для греків взірцем для наслідування були кримські татари і їхня культура). За століття (з кінця XVIII до початку XX століття) російська мова витісняє кафаревусу (книжну грецьку мову) з церковного богослужіння, а урумську – із суспільного життя.

ВІД КОРЕНІЗАЦІЇ ДО ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Уже в час новопосталого Радянського Союзу в рамках політики коренізації у місцях компактного проживання надазовських греків було створено національні райони. Для розробки мовної політики стосовно греків працювала спеціальна комісія з мовних питань, яка визначила, що рідною мовою урумів є кримськотатарська (її ще тоді називали татарською, татарсько-турецькою або турецько-татарсь-

кою), а рідною мовою румеїв є новогрецька. В офіційних документах урумів стали позначати греко-татарами, а румеїв – греко-еллінами. У румейських селах почали викладати димотику (форма новогрецької), яка суттєво відрізнялася від румейської мови. В урумських селах впроваджували кримськотатарську мову. З цією метою закуповували підручники кримськотатарської мови у Криму, звідти ж запрошували викладачів. Процес уповільнювався тим, що саме в цей час радянська влада переводила деякі тюркські мови з арабської графіки на латинську. Це стосувалося, зокрема, й кримськотатарської мови. Отже, урумів намагалися вчити кримськотатарської мови з використанням латиниці, яка була для них незнайомою та незвичною. Однак цей процес не встиг розвинутися через припинення політики коренізації у 1930-х роках. Обидві мови повністю вилучили зі сфери освіти, медіа, суспільного життя тощо. Почалися репресії проти представників грецької інтелігенції.

Звідтоді урумську та румейську мови використовували в побуті, але не викладали аж до кінця 1980-х – початку 1990-х років, коли знову з'явилася можливість національного відродження, розвитку національних мов і культур. Почали виходити друком літературні твори урумською мовою. А видавати було кого. Це Валерій Кіор (1951 р. н.) зі Старого Криму, Віктор Борота (1936 р. н., народився в селі Старогнатівка, живе у Донецьку) і Кірікія Хавана (1947 р. н.) зі Старогнатівки. Цього разу під час написання текстів урумською мовою вже послуговувалися кирилицею, яка використовується й донині. Валерій Кіор створив факультатив із вивчення урумської мови при школі у Старому Криму, вів передачу урумською мовою «Ана сёзю» («Рідне слово») на міському радіо Маріуполя.

Коли постало питання, яку мову як рідну для греків офіційно запроваджувати в системі шкільної освіти у грецьких селах, то організація, що на той час представляла інтереси греків України, прийняла рішення обрати новогрецьку мову для викладання як у румейських, так і

ПОСЕЛЕННЯ, ЗАСНОВАНІ УРУМАМИ Й РУМЕЯМИ В ПІВНІЧНОМУ ПРИАЗОВ'І

в урумських селах. Вважалося, що володіння новогрецькою мовою мало б наблизити надазовських греків, зокрема урумів, як до самої Греції, так і до решти грецької діаспори в світі, долучитися до світового еллінізму. Греція не забарилася з наданням допомоги в освітній сфері: надсилала до Маріуполя викладачів новогрецької мови, а місцеві греки отримали можливість вивчати цю мову у Греції. Викладачів новогрецької мови також почали готувати в Маріупольському університеті. У школі урумського села Старий Крим

викладають новогрецьку мову. Мови, які насправді є рідними для надазовських греків, – урумська і румейська – так і лишилися без уваги. Їх було категоризовано як «діалекти приазовських греків», чим було значно знижено рівень їхнього престижу серед місцевого населення й відповідно їхній статус серед місцевої грецької громади.

НЕДОРЕЧНІ ЕТНОНІМИ

На момент переселення з Криму наприкінці XVIII сторіччя приазовських греків офіційно позначали єдиним терміном –

«християни Грецького закону», за мовами – на урумів і румеїв – їх не поділяли. У період становлення радянської системи освіти установка на викладання національних мов викликала необхідність термінологічного розрізнення двох груп надазовських греків, яких поділили за мовною ознакою на «греко-татар» і «греко-еллінів». Після згорання політики «коренізації» і припинення викладання національних мов у 1930-х роках знову відпала необхідність розрізнення двох груп. За радянської епохи під час перепису населення для зазначення обох груп – урумів і румеїв (та й взагалі представників усіх груп греків) – знову використовували єдиний термін «грек/грекиня». Така назва вказувалася в графі «національність» і в радянському паспорті, і в офіційних анкетах, і в інших документах.

За часів України вже як незалежної держави хоча й скасували графу «національність» у паспорті, але під час проведення перепису населення в офіційних документах у статистичних даних усіх греків, які мешкають у нашій країні, позначають терміном «грек». У таблицях, документах, на мапах, що відображають національний склад населення України, скрізь серед інших народів зазначено «греки», а їхня рідна мова – «грецька». Окрім того, в багатьох офіційних документах, зокрема під час перепису населення, на мапах, які відображають національний (або етнічний) склад населення України, обидві групи маріупольських греків позначають одним спільним терміном «греки», а їхньою рідною мовою вважають грецьку. Немає жодного натяку на те, що переважну більшість усього грецького населення України складають уруми та румеї, а їхніми рідними мовами є урумська та румейська. Отже, під словом «грецька» мова можна розуміти все що завгодно: і новогрецьку, і румейську, і мову тюркського походження – урумську. Така неточність створює певну плутанину в термінах, подає хибну картину етнічного складу, а відтак ускладнює законодавчу або просвітницьку роботу, спрямовану на інформування загалу про етнічне й мовне розмаїття в

Україні, а також визначення, формування і здійснення відповідної державної мовної політики, яка сприяла б, зокрема, захисту урумської мови як загроженої. Впевнений, що така ж плутанина виникає і з іншими народами, етноконфесійними або мовними групами, що проживають в Україні. До вирішення питання, що є досить контрверсійним і вимагає проведення серйозних дискусій, треба поставитися професійно виважено й обережно і не заплутувати очі на намагання певних кіл використати належність до певної національної групи як спосіб отримати якісь політичні дивіденди.

У вирішенні цього питання

УРУМСЬКУ ТА РУМЕЙСКУ МОВИ ВИКОРИСТОВУВАЛИ В ПОБУТІ, АЛЕ НЕ ВИКЛАДАЛИ АЖ ДО КІНЦЯ 1980-Х – ПОЧАТКУ 1990-Х РОКІВ

варто було б звернутися до досвіду інших держав. Скажімо, в Польщі на мапі, де вказано етнічні меншини, поруч із литовцями, ромами, татарами і багатьма іншими окремо зазначені, наприклад, кашуби або лемки.

ЩО ДАЛІ?

Тим часом процес занепаду мов триває. Що ж до урумської мови, то сьогодні ще подекуди зберігся урумський фольклор, створено фольклорні колективи, ще співають урумських пісень. Є навіть сучасна урумська література: і проза, і поезія. От лишень кількість аудиторії та читачів, спроможних читати ці твори, тобто носіїв урумської мови, які на сьогодні є переважно представниками старшого покоління, невпинно зменшується. За останні понад 20 років уже виросло нове покоління урумів, яке вивчало новогрецьку мову, але вона для них не стала рідною (що є очевидним), хоча мовою прадідів вони також геть не володіють. На сьогодні урумська мова опинилася, як зазначають учені-лінгвісти, у ситуації так званого мовного зсуву: її майже цілковито замінено російською. Коли в урумське місто Маріуполь, де, до речі, народився видатний

художник, урум за походженням, Архип Куїнджі, сьогодні є майже всуціль російськомовним, а самі греки становлять значну меншість серед його населення. Процес мовної асиміляції серед урумів набирає дедалі більших обертів.

На сьогодні найповнішим дослідженням урумської мови лишаються праці Олександра Гаркавця, який видав урумсько-український словник («Урумський словник») і збірник урумського фольклору («Уруми Надазов'я»). За результатами експедицій до урумських сіл, що їх проводили науковці із Санкт-Петербурга (Росія), було видано першу спробу навчального посібника з урумської мови «Урумський язык. Урум дили (приазовський варіант)» (автор Марія Смоліна). Але, звичайно, бракує навчальної та методичної літератури, словників, підручників. Досі офіційно не узгоджено й не затверджено єдину абетку і правила написання для урумської мови, не сформовано єдину літературну норму урумської мови. З огляду на це можна констатувати, що урумська мова є справді загроженою і рівень загрозеності є високим. І якщо про повноцінне відродження вже не йдеться, то варто було б порушити питання бодай про збереження цієї мови, і допомога держави стала б тут у пригоді. Хоча, безперечно, в питанні подальшої долі урумської мови не слід нехтувати і ставленням до неї з боку самої групи урумів, яким варто виявляти до неї більшу повагу, розуміти її цінність. Є велика кількість методів для популяризації відомостей про різні етноси, відмінні від титульного, про їхні культури, чимало засобів для взаємного пізнання та збагачення.

Після Майдану багато йдеться про витворення єдиної української політичної нації. Погодьмося, що це справді є справою з орієнтацією на майбутнє. Але погодьмося також і на тому, що повернення до джерел – це не лише повернення до минулого, навпаки: цей процес може йти в ногу з творенням єдиної України, у якій живе чимало етносів, зберігаючи, вивчаючи свою традиційну культуру, творячи модерну культуру, спільну для всіх. ■

Спілкувався
Лесь Белей

снують письменники, спілкування з якими дає більше вражень, ніж відвідування літературознавчої лекції. Одним із таких, поза сумнівом, є польський літератор Юзеф Ген. Я зустрів його на Варшавській книжковій виставці, коли він говорив із дружиною президента Коморовського. Відходячи від неї, зізнався, що не дотримується старосвітської польської традиції цілувати дамам руки з 1948 року, і тут собі не зрадив. **Тиждень** розмовляв з автором про його непересічну біографію і про книжку «Мій приятель Станіслав Август», яка щойно з'явилася на полицях українських книгарень.

У. Т.: У вас дивовижна письменницька кар'єра. Дебютували ще перед Другою світовою...

— Перед війною Януш Корчак видавав журнал *Mały Przegląd*, у який дописували діти, і я також. Тому друзі жартують, що саме відтоді можна вести відлік моєї кар'єри письменника. Роки війни провів у СРСР. Кілька місяців навіть був солдатом Червоної армії. Потім мене відкликали з фронту й відправили у стройбат, із якого я втік до Андерса, але мене не прийняли. І знову пішов у стройбат під Ташкент, щоб не вмерти з голоду. Я знав одне: в СРСР для тебе ніколи не пожалують лопати і норми хліба до тієї лопати, й у тій ситуації це було найважливіше. Ніхто навіть не питав про документи. Той період життя мене надихав. Я знав, що письменник, і усвідомлював, що набираюся цінного досвіду.

У. Т.: Які ваші спогади про Україну?

БІОГРАФІЧНА НОТА

Юзеф Ген (1923 р. н.) — польський прозаїк, публіцист, драматург, сценарист. Справжнє прізвище Цукер. Народився у Варшаві, Другу світову пережив у СРСР. Дебютував 1947 року працею «Київ, Ташкент, Берлін. Історії волоцюги». Автор сценаріїв багатьох популярних фільмів. Мешкає у Варшаві

Юзеф Ген: «Мій приятель — король Польщі»

— Мені здається, я мав багато друзів в Україні. Бо в кожному бачу людину. Зустрічав і добрих, і злих. У 1940 році, коли працював на будівництві дороги Львів — Київ, розповідав простим людям, що діється в Англії, перекладав їм промову Черчилля «Ми ніколи не здамося».

У. Т.: Після війни ви повернулися до Польщі. Якою була тоді ситуація?

— У Польщі була надія, що після Ялтинської конференції постане соціал-демократична країна, хоча зараз ці події описують зовсім інакше. Міколайчик приїхав із Лондона, мали бути вільні вибори. Ніхто не думав, що їх сфальсифікують. Перші роки по війні, до 1948–1949-го, був розквіт літератури. Люди проявили свої таланти, дебютували Анджеєвський, Конвіцький, Боровський і ваш покірний слуга. Тадеушу Боровському було тоді 23. Це показує, як війна пришвидшує дозрівання. А потім кілька років сталінізму. У 1958-му завдяки літературі почався розквіт польського кіно. З'явилася школа молодих критиків на кшталт Людвіка Фляшера, Анджея Кіювського, до яких і сьогодні мало хто дорівнюється.

У. Т.: Розкажіть історію написання книжки «Мій приятель Станіслав Август».

— Працював над книжкою з 2000 по 2007 рік. Я завжди любив Станіслава Августа (польський король, 1764–1795. — Ред.) і завжди вважав те, що про нього пишуть, суцільним наклепом. Насправді він був визначною людиною. Перед цією повістю створив драму «Пообіддя коханців» про зустріч Єкатеріни II і Станіслава Августа в Каневі. П'єсу поставив Польський театр. Щоб написати її, опрацював багато літератури. А появою повісті можна завдячувати директорів

видавництва Iskry, яке надрукувало багато моїх творів. Якось жалівся йому, що Станіслава Августа в Польщі неправильно сприймають, а він запропонував контракт, за яким я мав дописати про нього книжку до свого 80-річчя. Оповідь ведеться від імені Гастона Фабра, секретаря і радника короля. Я взяв прізвище реального французького історика Жана Фабра, який перед Другою світовою працював у Варшаві аташе у справах культури. У своїй книжці «Станіслав Август і люди Просвітництва» він розповів, чому Станіслав Понятовський погодився стати королем. Головна причина — він мав програму реформ. І я описую, як він пробував їх реалізувати.

У. Т.: Червоною ниткою в повісті проходять стосунки Станіслава Августа з Єкатеріною II. Як ви їх бачите?

— Єкатеріна, народжена у Штеттіні в королівській, проте бідній родині, занедбана своїм чоловіком, наступником трону Петром III. І от вона зустріла Станіслава Понятовського — співробітника посольства Британії, а потім посла Саксонії. Справжнього європейця, молодого, вродливого, освіченого, який володів багатьма європейськими мовами. Закохалася в нього. Однак слід пам'ятати, що тоді це була княжна, а не цариця. Коли стала царицею, то мала вже інші амбіції та інших коханців, і Станіслав Август цього не зрозумів. Потім вони зустрілися через 30 років у Каневі. Усім відомо, що з жінками не варто бачитися через стільки часу. Чоловіки можуть стати гарнішими, а до жінок природа жорстока. Думаю, що саме через цю сцену немає перекладу книжки в Росії. Вони ж хочуть зобразити Єкатерину як велику імператрицю, а я показую, що це була вредна баба, яка виїжджала

на чудових радниках на кшталт Потьомкіна, Суворова та інших. Вона зробила дуже шкідливу для Росії річ: поділила Польщу. Багато російських істориків вважає, що це було стратегічно невигідно для імперії – робити спільний німецько-російський кордон. Ситуація повторилася у XX столітті після пакту Молотова – Ріббентропа. Однак Єкатеріна II пішла на цей крок, замість того щоб мати цілком лояльну буферну Польщу. Тому деякі історики припускають, що діяла вона як прусська агентка. Я аж так далеко не заходжу і вважаю, що вона була агенткою самої себе, пристрасною кар'єристкою. Станіслав Август і Єкатеріна II розчарувалися одне в одному: він гадав, що вона допоможе йому реалізувати реформи, а вона думала, що має такого короля, який займатиметься тільки манускриптами, живописом і нумізматиною.

У. Т.: Імідж Станіслава Августа в Польщі був не найкращим. Чи змінився він після появи вашої повісті?

– Імідж цього короля був жахливим. Але він поступово змінився, та й то завдяки людині, з якою ви зараз говорите. Уже в міжвоєнний період лунали голоси на захист Станіслава Августа. У 1938 році советська влада переправила труну до його рідного Вольчина, де польські можновладці організували таємний похорон. Тоді піднялися протести. Провели опитування про те, де має бути похований король: у Вавелі поруч з іншими великими поляками чи ні. Деякі історики вже тоді його обороняли: Анджей Загорський, котрий описав суперечки щодо Станіслава Августа, Адам Замойський, англomовний історик, та Емануель Ростворовський. Останній стверджує, що якби король не проводив реформ і йшов на повідку в шляхти, то нічого не було б. Шляхта не хотіла демократичних змін і не рвалася захищати вітчизну. Ця книжка мала неабиякий ефект. Проте були й ті, хто, не читаючи її, писав, мовляв, Юзеф Ген, «комуністичний письменник», пробує оборонити короля-зрадника і так далі. Це люди, що не знають ні мене, ні історії. Натомість багато отримав листів із подяками. Президент Коморовський взяв під свій па-

тронат виставку, присвячену Станіславу Августові. І на відкритті сказав: «Ми багато чим вам завдячуємо». Тому зараз із особобо короля пов'язано більше позитиву, ніж негативу.

У. Т.: В одній рецензії я прочитав, мовляв, ви ідеалізуєте Станіслава Августа й подаєте його тільки в позитивному ключі...

– Багато про нього говорять. Наприклад, що витрачав гроші на жінок, але це неправда. Він мав борги не через жінок, а через те, що підтримував дипломатію власним коштом, створив лицарську школу, допомагав університетам, започаткував стипендії. Приміром, Костюшко отримував від нього гроші. У книжці не описані всі його позитиви. Я не ідеалізую Станіслава Августа, а пишу правду. Під час роботи над повістю мав подібні переживання, що й Жан Фабр.

У. Т.: А звідки взявся негативний імідж Станіслава Августа?

– Є кілька причин. Перша і найважливіша, згадана істориком Сокольницьким, – потрібен офірний цап, на якого можна було б звалити всю вину за падіння Польщі. І цим цапом не могла бути ні шляхта, ні магнати. Вони не захистили його Конституцію і не приєдналися до повстання Костюшка, що почав його з 20 тисячами війська і з ними ж його закінчив. Ніхто не приєднався. Хто винний? Король-зрадник! Окрім того, його звинувачували в масонстві, хоча це була людина Просвітництва, деїст, він запроєктував костел, який тільки тепер збудували. Повстанці Тарговиці казали, що ставали на захист релігії, а тепер, коли опозиція обороняла релігію, опонентів називали тарговичанами. Тобто ті, хто не любить Станіслава Августа, банально не розуміють тодішньої ситуації.

У. Т.: Якби Станіслав Август жив тепер, про що ви його запитали б?

– Я мав би дуже багато запитань і довго з ним говорив би. Він був неабияким інтелектуалом. Коли інтелектуальні середовища Європи настільки сильно шанували його Конституцію з травня, він казав, що не заслуговує на таку похвалу, бо знав, що та лахудра в Петербурзі йому не проба-

чить, якщо не буде номером один. Він сам згадував, що в Конституції є багато помилок, зокрема помилка епохи. Станіслав Август хотів повернути спадкову монархію в час, коли у Франції королям відрізали голови. У Європі це було немодно. То була його помилка. Цікаво було б із ним обговорити, наприклад, цю ситуацію.

У. Т.: А які ще польські історичні постаті несправедливо трактуються?

– Я написав книжку про Тадеуша Боя-Желенського (польський перекладач, письменник, есеїст, громадський діяч. – Авт.). Боротьба навколо нього триває досі через його антиклерикалізм. Він не був проти релігії, бо мудра людина не може бути проти релігії, але назвав свою книжку про духівництво «Наші окупанти». Ніхто на таке не наважився б. Також маю книжку «Королівські сні» про Владислава II Ягайла. Це був великий король, 48 років панував, не зазнав поразки в жодній битві, виграв Грюнвальд, завжди шукав компроміс. Але й на нього наклепи зводять, мовляв, варвар, анальфабет, забобонний, бо він не подобався духівництву. Коли Ягайло став християнином, то дуже серйозно трактував віру. Він не був ані анальфабетом, ані варваром. По лінії матері походив із тверських князів, і серед його родичів є православна свята. Я написав сценарій до серіалу «Королівські сні» про нього. Однак показують його дуже рідко, бо за сюжетом Ягайло захоплено слухає програму Віклекфа і Гуса, а це суперечить тому, що пропагував Іван Павло II. Та програма іконоборча, спрямована проти паломництва і так далі.

У. Т.: Як ви представили б книжку «Мій приятель Станіслав Август» українським читачам?

– Пишаюся, що видавництво «Темпора» звернулося до мене з пропозицією видати цю книжку, і сподіваюся, що вона покаже, наскільки заплутані стосунки між людьми. Я не є аж таким прихильником біхевіоризму, маю право казати, що думаю так, а не інакше, але це не означає, що читачу слід у всьому зі мною погодитися. ■

«Мій приятель Станіслав Август». Київ, Темпора, 2015

Здрастуй, літо!

Автор:
Лесь Терен

Здрастуй, чергове кримське літо! Цього року ти знов обіцяєш нам вишукану насолоду: можливість прогулятися лісовими стежками, не натрапляючи щокроку на п'яні компанії з шансоном та шашликами, насолодитися диханням моря на напівпорожніх незабруднених пляжах, проїхати в міському транспорті без затискання голими спинами та мокрими плавками відпочивальників. У транспортній ізоляції від світу все ж таки є певні переваги. Хай кримська природа відпочине від галасу й багать, хай спокійно перетравить оті тисячі тонн сміття, що залишили їй на біопереробку минулі сезони.

Здається, цього року благословенну тишу знов небагато хто порушить: це гарантує сам російський прем'єр Медведєв. Завітавши минулого тижня на окуповану територію, «Діма Айфон» здикував багатьох. Попри очікування, він не став рекомендувати райський відпочинок у «російському Криму», а навпаки, гидливо покрививши пику, назвав кримські санаторії та пансіонати «дрімучими», сказав, що їм далеко до російських курортів, і розповів про негативні емоції своїх друзів від зустрічі із кримським сервісом. Вщент розгромивши курортну репутацію Криму, «Айфон» полетів додому, а місцева «еліта» залишилася з розтуленими пальцями: та що ж він таке сказав напередодні Його Величності Сезону! Тим паче, що кінські ціни на авіаквитки та пекельні жахи Керченської переправи міцно запам'яталися росіянам торік, що загрожує успіхові майбутнього сезону навіть без додаткових зусиль.

Але не біда: врятувати бюджет окупантів допоможе Олександр Лієв, нині співпрацівник Мін-агрополітики України, а колись міністр курортів і туризму АРК. Поквапившись визнати в лютому 2014 року зміну влади в Києві (й тим самим припустившись фатальної помилки), цей колишній регіонал покинув Крим, бо тамтешня нова влада оголосила його персоною нон грата. Тепер він часто виступає експертом із туристичної галузі півострова, наполегливо радячи українцям їхати відпочивати до Криму. Ось і тепер знову повторює свою пораду: попри все, відпочивайте в Криму! Вона бачиться не лише політично сумнівною, а й небезпечною. От, наприклад, днями в Ялті заарештували на 10 днів жителя Херсона не за що інше, як за «публічне за-

перечення територіальної цілісності Росії», тобто за висловлювання, що Крим є окупованою територією України! Хлопцеві ще пощастило, бо відповідна стаття російського кодексу передбачає за цей «злочин» до п'яти років ув'язнення. Екс-міністр знає про можливість такого розвитку подій, але радить, як уникнути неприємностей під час відпочинку: «Если ходит по этой территории и провоцировать, то можно, конечно, накликасть беду». Іншими словами, мовчки засмагайте собі на пляжі, а коли вам скажуть, що «Крим – це Росія», то «не провоцируйте», а кивніть. Але не кожному така порада згодиться, бо, на щастя, не всім українцям судилося народитися з «гумовим сумлінням» та унікальним талантом пристосуванства.

Коли ми вдивлялися минулих вихідних із незвично чистих пляжів у морську далечинь, нам і на гадку не спадало, що там, за обріями, розгортаються морські битви супердержав. За повідомленнями російських медіа, доблесні путінські літаки здобули славу перемогу над американським військовим кораблем. Згідно з їхніми реляціями, есмінець ВМС США Ross, що днями зайшов до Чорного моря, наблизився впритул до кримських берегів і поведився агресивно. Але Су-24 грізно на нього налетів і змусив чкурнути в нейтральні води. Втім, виявилось, ми того дня були не єдині, хто не розгледів у морській далечі великої перемоги росіян. Не помітили її також і моряки есмінця Ross, що перебували безпосередньо на борту судна.

Вони виклали в мережу відео, на якому «крилатий москаль» швиденько мчить за кілометр від корабля й мерщій розвертається додому. Хлопці, за спиною яких у Середземному морі стоїть Шостий флот, здатний, навіть не заходячи в Босфор, перетворити на руїни Севастополь і Новоросійськ, певно, лише знизали плечима, дивлячись на це скромне авіашоу.

Не задовольняючись воєнною пропагандою, Кремль помалу прагне перетворити на військовий табір і повсякденне життя підданих. Наприклад, для відзначення Дня захисту дітей 1 червня в Севастополі не знайшли кращого формату, ніж влаштувати дитячі змагання на швидкість збирання розбирання автомата Калашнікова. За день до того на військовому полігоні інструктори «натаскували» три дюжини кримських та російських журналістів, тренуючи їх вести репортажі із зони бойових дій, ходити мінними полями та навчаючи інших секретів успішного поєднання журналістської діяльності з терористичною. А от у Сімферополі відродили обов'язкову здачу держслужбовцями радянських нормативів ГТО. «Как минимум метание гранат и перетягивание каната сдают министры. Это задача номер один», – наказав Аксёнов. Можна уявити розпач кримських службовців, більшість яких (на відміну від м'язистого бандюка-«прем'єра») не звикла брати в руки нічого важчого за товстий стос купюр, а тепер вимушена йти на стадіон.

Бідний, бідний наш край, де завдання номер один для чиновника – це вміння кидати гранати... ■

«Будь готовий!» – «Завжди готовий!»

Автор:
Станіслав
Васін

Радянська ментальність і сакралізація минулого завжди були тими духовними маркерами, які вирізняли Донбас з-поміж решти навіть східних частин України. Багато в чому саме завдяки цьому тут не довелося створювати «благодатний ґрунт» для паростків сепаратизму та гри на любові місцевого населення до всього «червоного»: такі ґрунт і любов тут були завжди.

Чимало людей вважає, що на підконтрольній «ДНР» території зараз намагаються вибудувати такий собі невеликий острівець Росії з властивою їй ностальгією за радянським минулим. Але запевняю вас: те, що відбувається в наших містах, як-от Донецьк, Макіївка, Харцизьк, Торез, і не снилося навіть найбільш консервативно налаштованим патріотам східного сусіда, де на саме радянське минуле вже давно звикли дивитися з певною іронією, перегорнувши цю сторінку радше на період імперських знамен. Так, у Росії, як і колись, дивляться на владу знизу вгору. Так, як і раніше, там ненавидять Захід, прикриваючись від нього щитом православ'я і важких сибірських ракет. Так, багато елементів суспільного устрою та соціальної сфери лишилося від епохи совєтів, та й саме мислення не надто змінилося, але нікому й на думку не спаде відроджувати СРСР у буквальному, незауваженому сенсі, влаштувавши «бали кавалерів і дам» (пан Губарєв та іже з ним), організовуючи колгоспи й посвячуючи десятки дітей у «перші піонери великих республік».

19 травня в Макіївці влаштували урочистий зліт головних комуністів «Новоросії», на якому просто посеред одного з міських парків розігралося нестерпно сумне видовище: червоні полотна з вишитим золотим Леніним, барабани, труби, приставлена до чола долоня, до нудоти тупі й банальні промови та більш як півсотні дітей, що отримали піонерські галстуки. Для повної картини бракувало тільки загорнутого в хустину шматка сала й огірка. Так у «ДНР» заклали нову еру «піонерії».

Вишикувавшись перед побіленим пам'ятником Леніну, понад півсотні школярів від 10 до 16 років, немов заворожені, повторювали за своїм наставником урочисту піонерську клятву: «Перед лицем своїх товаришів клятвено обіцяю: гаряче й віддано любити і берігти свою Батьківщину, вчитися, працювати й жити на благо свого народу, як вимагають закони піонерів».

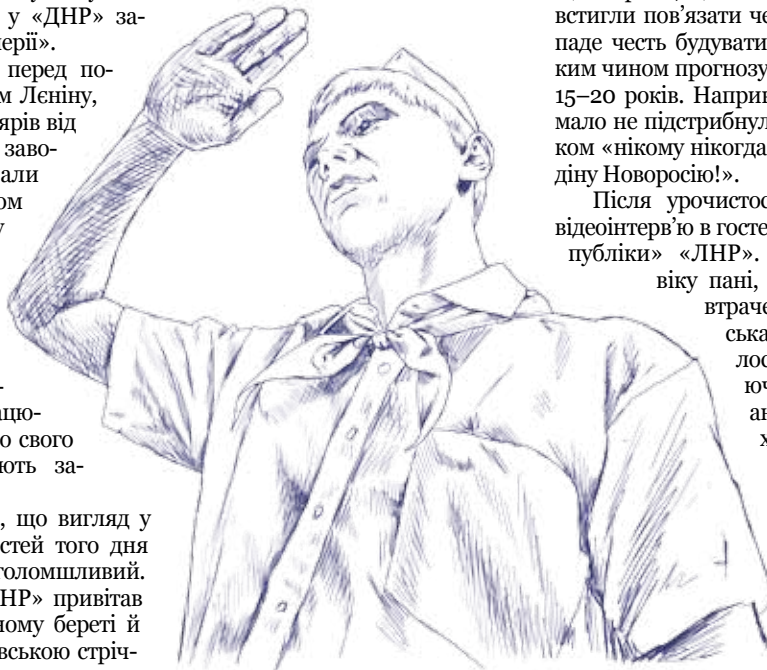
Треба зазначити, що вигляд у всіх «офіційних» гостей того дня був просто приголомшливий. Спершу піонерів «ДНР» привітав якийсь дідок у чорному береті й гімнастерці з георгіївською стріч-

кою, у руці труба з червоними прапорами, на плечі барабан. Він висловив надію, що «ці предмети знайдуть своє друге життя». Трох «ополченців», які вийшли в центр усього цього дійства, зустріли новоспечені піонери. Один із них став на коліно й поцілував яскраве червоне знамено, яке йому одразу ж передав «захисник». Окремо слід сказати про музичний супровід тієї трагікомедії, хоча на той момент слів майже не було: пісні про «товариша Правду» й «орлят», які тільки вчаться літати... Звісно, все пронизливим дитячим голосом із «прекрасного далєка».

Далі більше. Спічі в найкращих традиціях шістдесятих у виконанні урочисто вдягнених панянок зі стрептоцидовим та фіолетовим волоссям, які мало не захилинаючись зі слізьми розпиналися про те, що «без сьогодні немає завтра, без завтра немає майбутнього, без нас не було б вас». Ну й узагалі блукали колами формальної логіки на кшталт «масло масляне». Нарешті «капітана Очевидність» змінив новий персонаж – лідер Луганської комуністичної робітничої організації товариш Хохлов Ю. М. Цей узагалі від хвилювання ледь не знепритомнів, буквально викрикуючи про те, який знаменний день піонерії настав у «ДНР»: «Ми прийшли, щоб відновити історичну пам'ять! Відновити історичну справедливість! Незаконно 23 роки слово «піонер» вважалося іронічним. Але ні! Це слово несе великий смисл, відповідальність і надію на майбутнє!».

Проте всі рекорди маразму побила голова комуністичної делегації від «ЛНР» товариш Калініна Т. М., яка, зважаючи на її вигляд, приїхала до Макіївки для своєї епохальної промови мало не з самої цілини. Пані Калініна стояла у важких шкіряних берцях, камуфляжних штанах майже по груди, заправленому в них чорному светрі (й це за немислимої спеки!) та зеленій хустці на голові й виголошувала щось про те, що всім цим нещасним дітям, яким уже встигли пов'язати червоні петлі на ший, якраз і випаде честь будувати наші «великі республіки», таким чином прогножуючи еру маразму на найближчі 15–20 років. Наприкінці свого спічу вона в екстазі мало не підстрибувала, здійнявши вгору руку з криком «нікому нікогда не отдавайте нашу великую родину Новоросію!».

Після урочистостей місцеві репортери взяли відеоінтерв'ю в гостей, які приїхали з «братньої республіки» «ЛНР». Ними виявилися поважного віку пані, ніби зібрані з усіх безнадійно втрачених «ватних» лавочок Луганська. Захоплені тим, що відбувалося, бабці, раз по раз перебиваючи одна одну, говорили, як вони анітрохи не шкодують, що приїхали на той захід, що все це просто необхідно для майбутніх поколінь і взагалі «це урочисто для дітей, виховні години проведені...» – на такій глибокій ноті, слава Богу, хоча б відеозапис того ментального енцефаліту вже обірвався... ■

Зіткнення цивілізацій

Автор:
Ярослав Пешек, Чехія

Явикористав для своєї статті назву книжки американського політолога Семюела Гантінгтона, яка в Чехії вийшла у 2001 році. Це глибокий аналіз світової політики по закінченні Другої світової війни. Праця нажила собі чимало критиків. Одні звинувачують її автора у ксенофобії, тому що він протиставляє культури, релігії та народи. Інші критикують за спрощений підхід, бо поділяє світ на вісім антагоністичних цивілізацій. А для мене книжка цікава саме прогнозом стосовно того, що Україна – переломна територія, де зустрічаються православна й західна цивілізації, що обов'язково призведе до конфліктів.

15 років тому я зовсім не розумів, про які зіткнення й конфлікти пише політолог Гантінгтон, проте сьогодні його роздуми доводиться сприймати серйозно. Перші тривожні сигнали в цьому напрямку я помітив, коли з Москви почала поширюватись ідеологія під назвою «руський мір». До нього входять усі території, де живуть росіяни, а на перше місце агресивно висувається РПЦ як інструмент цивілізаційної та культурної експансії поза територією Росії. З погляду політології досить зрозуміло, що програма імперіалістичної, великодержавної політики Російської Федерації не може бути успішною без комплексної та динамічної ідеології. Такої, яка не просто об'єднала б людей для спільного походу проти утопічних цілей, а й виправдовувала б усі кроки лідера та керівництва держави. «У цьому нічого нового, – кажуть історики. – Одного разу така політика вже опинилася на звалищі історії в результаті Нюрнберзького процесу 1945–1946 років». А чим завершиться путінізм у часи ядерної зброї? Так звучить питання сьогодні.

«Руський мір» – це ідеологія, що виправдовує агресію РФ проти найближчих сусідів і ностальгію за радянським минулим, а ще підтримує брехливу пропаганду та аморальні дії російських політиків усередині країни й зовні. Проте не можна вбачати проблему лише в ідеології та пропаганді. Адже їм у ХХІ столітті вірять і освічені та цивілізовані люди. Чому росіяни дозволяють обманювати себе?

Цілими століттями росіяни розвивалися як народ відсталих невольників без будь-яких прав. Вони звикли до масового терору, екстремізму, міліцейських переслідувань та життя в брехні. Це призвело до розчарування та комплексів меншовартості. Глибоко всередині сучасної людини ми можемо від-

найти риси сильно ображених рабів, що прагнуть помсти. У всьому покладається на державу, бояться ворожого навколишнього світу, який щосили домагається поразки РФ, – це типові атрибути рабської психології, яка і є причиною відсталості Росії у світовому масштабі. На жаль, сьогодні в цій країні ми знайдемо насамперед не самодостатній, культурний народ із високим рівнем самосвідомості, а в абсолютній більшості закомплексованих нащадків колишніх невольників.

У Росії досі ще багато людей із радянською шизофренічною психікою. «Нехай існує Україна, проте українці з їхніми мовою, культурою та національним самоусвідомленням нам не потрібні. Ми не дозволимо, щоб Україна дружила із Заходом й показувала нам, як можна жити в процвітання й свободі», – кажуть росіяни, з ностальгією прагнучи назад у комунізм.

Американський політолог не занурювався у своїй книжці аж так глибоко, бо аналізував проблеми збройних конфліктів у всьому світі. Однак українські події останніх трьох років, безперечно, підтверджують, що Гантінгтон має рацію. Треба тільки трохи уточнити поняття. Конфлікт в Україні – це зіткнення

російської реакційної, імперіалістичної, постколоніальної та посткомуністичної псевдодивілізації з вільним, демократичним, процвітаючим і цивілізованим світом.

Не маю жодного сумніву стосовно того, хто переможе. Зупинити прогрес

**НЕ МАЮ ЖОДНОГО
СУМНІВУ СТОСОВНО ТОГО,
ХТО ПЕРЕМОЖЕ. ЗУПИНИТИ
ПРОГРЕС НЕ ПІД СИЛУ
НІКОМУ**

не під силу нікому, а прагнення людей до свободи, демократії та процвітання непереборне. Проте боротьба за перемогу України має багато різних форм. І головне в ній – щоб українці насамперед звияжили самі над собою. Починати слід із «дрібниць щоденного життя». Не толерувати найменших ознак корупції, активно захищати закони та їх дотримання всіма включно з чиновниками та політиками. Вимагати порядку і сприяти його створенню у своєму найближчому оточенні: будинку, ліфті, ЖЕКУ, магазині, на ринку, в громадському транспорті, під час розрахунку плати за електроенергію, в медицині та сфері послуг, у політичних партіях, релігійних та громадських організаціях... Українцям варто заснувати таку собі власну «партію порядку», за гасло для якої можна взяти вислів фундатора Чехословаччини в 1918 році, президента Томаша Гарріґа Масарика, дуже актуальний на той час: «Не боятися й не красти!». ■

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валога, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

АРТЕК - БУКОВЕЛЬ

дитячий спортивно-оздоровчий табір

Найкраще оздоровлення та відпочинок для вашої дитини

